

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 30 жніўня 1985 г. № 35 (3289) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

НАСУСТРАЧ
XXVII З'ЕЗДУ
КПСС

УЧОРА І СЁННЯ

Лісты з РАПА

Ігар ЖУК

Вітраж
памяці

СУЧАСНАСЦЬ
І СУЧАСНАЯ
ЛІТАРАТУРА

ПАЭЗІЯ
НОВЫЯ ВЕРШЫ

Сяргея ГРАХОУСКАГА
Зінаіды ДУДЗЮК
Ніны ШКЛЯРАВАЙ

ПРОЗА

АПавяданне
Ніны МАЕУСКАЙ

ПА АРЫЕНЦІРАХ
ЧАСУ

Гутарка з першым
сакратаром праўлення
Саюза мастакоў БССР
У. ГАРДЗЕЕНКАМ

Першакласніца.

Фотазвод Я. МЯЦЕЛЦЫ.

САЮЗ КУЛЬТУРЫ І СПОРТУ

Задачы па выкананню пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па паліпшэнню выкарыстання клубных устаноў і спартыўных збудаванняў» абмеркаваны на прайшоўшых 24 жніўня абласных сходах і нарадах партыйна-гаспадарчага актыўна. Доклады зрабілі першы сакратар Гродзенскага абкома КПБ Л. Г. Кляцкоў, сакратары Гомельскага, Мінскага і Магілёўскага абкомаў партыі С. П. Бабыр, А. І. Жыльскі і Г. Б. Хакала.

У рабоце актыўна прынялі ўдзел і выступілі: у Гродна — другі сакратар ЦК КПБ Г. Г. Барташэвіч, у Мінску — першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР М. В. Кавалёў і

намеснік міністра культуры ССРСР Т. В. Галубцова, у Гомелі — намеснік Старшыні Савета Міністраў рэспублікі, старшыня Дзяржплана БССР А. А. Рэут.

Г. Г. Барташэвіч, М. В. Кавалёў, А. А. Рэут уручылі Гродзенскай і Мінскай абласцям пераходныя Чырвоныя сцягі ЦК КПБ, Савета Міністраў БССР, Белсаўпрофа і ЦК ЛКСМБ, Гомельскай — Ганаровую граматы ЦК КПБ, Савета Міністраў БССР, Белсаўпрофа і ЦК ЛКСМБ, якімі гэтыя вобласці ўзнагароджаны за поспехі ў рэспубліканскім сацыялістычным спаборніцтве.

У БРОНЗЕ ЎСЛАЎЛЕНА ПОДЗВІГ

Самы вялікі і складаны за ўсе гады існавання прадпрыемства заказ — ліццё некалькіх бронзавых кампазіцый мемарыяла ў гонар вызвалення Рыгі Савецкай Арміяй — закончылі майстры Мінскага доследна-эксперыментальнага завода манументальных скульптур і вытворчага ліцця.

Вырабіць цалкам цэнтральную фігуру гэтага велічнага ансамбля — 11-метровую, вагой 75 тон скульптуру, якая ўвасабляе Перамогу, аказалася немагчымым. Таму тэхнолагі вырашылі раздзяліць яе на 160 частак, якія будуць манціравацца і зварачацца ў адзінае цэлае ўжо на месцы, у сталіцы Латвіі. Нясухай асновай для іх будзе

унікальны па канструктарскаму рашэнню асобатрывалы каркас з нержавеючай сталі.

Акрамя скульптуры «Перамога», беларускія бронзавыя справы майстры перавялі ў метал дзве, не менш велічныя і гэтак жа складаныя па тэхналогіі вырабу, фігуры воінаў. А над усім мемарыялам на высокіх стэлах заблішчаць, адлітыя тут жа, чатырохметровыя зоркі.

Комплекс падобных па складанасці і дэкладнасці ліцейных, транспартных, мантажных, зварных работ, прапанаваны аўтарамі праекта і мінскімі спецыялістамі, пры ўзвядзенні помнікаў з бронзы ў краіне выконваецца ўпершыню.

Кар. БЕЛТА.

УШАЦКІЯ «СІНЕБЛУЗНІКІ»

Агітбрыгаду «Трубачы» Ушацкага раённага Дома культуры ў гэтыя дні можна сустрэць у полі і на механізаваным двары, у чырвоным кутку фермы і ў сельскім клубе. Калектыў выступае перад хлебаробамі з новай праграмай, прысвечанай 40-годдзю Вялікай Перамогі.

Яна створана на дакументальным матэрыяле падзей Вялікай Айчыннай вайны ў раёне і па матывах твораў паэтаў-землякоў.

Цяпер ушацкія «сінеблужнікі» пачалі рэпетыцыі яшчэ адной праграмы для агітвечара «П'янству — бой!».

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

АБ УЗНАГОРОДЖАННІ ТОМСКАГА ОРДЭНА ПРАЦОЎНАГА ЧЫРВОНАГА СЦЯГА ТЭАТРА ДРАМЫ ГАНАРОВАЯ ГРАМАТАЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЯ ССР

За вялікую работу па мастацкаму абслугоўванню працоўных гарадоў Мінска і Віцебска ў перыяд гастроляў у ліпені—

жніўні 1985 года ўзнагародзіць Томскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга тэатр драмы Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
І. ПАЛЯКОЎ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

29 жніўня 1985 года,
г. Мінск.

СІМВАЛ МУЖНАСЦІ І ЧАЛАВЕЧНАСЦІ

10 гадоў назад у Жодзіне адкрыўся помнік «Маці-патрыётцы»

Нямала на гераічнай беларускай зямлі помнікаў, прысвечаных мужнасці народа, які ў розныя гады змагаўся з захопнікамі. Асабліва шмат іх з'явілася ў апошні час — як напамінак аб тых грозных днях, калі ўсе сумленныя людзі ўзняліся на барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. І ўсё ж гэты — па-свойму адметны, бо прысвечаны не толькі абаронцам Радзімы, але і маці, што выхавала смелых і адданных сыноў.

Падобных манументаў у краіне некалькі. Помнік «Маці-патрыётцы» з'явіўся адным з першых. Ён размешчаны там, дзе на шасце Мінск — Масква знаходзіцца пазачасны пункт «Жодзіна». Сорак пяты кіламетр ад беларускай сталіцы. Стваральнікі манумента — скульптары А. Заспіцкі, І. Міско, М. Рыжан-

коў і архітэктар А. Трафімчук удала знайшлі месца — разаротак, адкуль бягуць шляхі-дарогі ў розныя бакі.

Лаканічнае, пазбаўленае трыумфальнасці і напышлізасці вырашэнне кампазіцыйнай пабудовы. Спяшаюцца на вайну салдаты. Чацвёрта старэйшых не азіраюцца, бо казалі маці апошнія словы, самы ж малодшы не стрымаўся, пагарнуў галаву. Маці, строга і задумліва, маўклівым позіркам праводзіць іх на подзвіг.

Як вядома, прататыпам Маці стала Настасся Фамінічна Купрыянава, мужная, як і яе дзеці. Сцяпан і Мікалай змагаліся ў дзеючай арміі, Міхаіл і Уладзімір былі партызанамі, малодшы Пётр паўтарыў подзвіг Аляксандра Матросова. Вытрымала мацярынскае сэрца, калі прыйшлі пахаронкі на чатырох

НАСУСТРАЧ ПАРТЫЙНАМУ ФОРУМУ

Ідучы насустрач XXVII з'езду КПСС, работнікі бібліятэк Старадарожчыны паставілі перад сабой задачу — павысіць эфектыўнасць работы, умацніць прапаганду кнігі.

Найбольш даступнай формай прапаганды кнігі з'яўляюцца кніжныя выстаўкі. Адна з іх аформлена ў чытальнай зале

цэнтральнай бібліятэкі. Асобным раздзелам выдзелены матэрыялы красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС, пастановы партыі і ўрада аб мерах па пераадоленні п'янства і алкагалізму.

Чытачы з цікавасцю знаёмяцца з кнігамі М. Акімава «КПСС — партыя стваральнікаў каму-

нізму», С. Сяргейчыка — «Партыя — авангард савецкага народа» і іншымі.

Падобныя выстаўкі, што расказваюць пра сацыяльна-эканамічнае развіццё гаспадарак, калектываў і раёна, аформлены ў дзіцячай і 28 сельскіх бібліятэках раёна.

А. ЛАРЫЕНАЎ.

ВЫСТАЎКІ

У Гомелі працуе выстаўка нагляднай агітацыі і палітычнага плаката «Славіца працай чалавек», якая прысвечана XXVII з'езду КПСС. Першы яе раздзел адлюстроўвае подзвіг савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Яго экспазіцыю складаюць дакументальныя фотакадры франтавой пары, рэпрадукцыі твораў вядомых савецкіх мастакоў.

Аўтарамі другога раздзела з'яўляюцца плакатчысты Гомельшчыны. Змястоўныя кампазіцыі «Слава савецкаму народу-пераможцу» і «Партыя — розум, гонар і сумленне нашай эпохі» Я. Іванешкі; «Кастрычнік» і «Новымі працоўнымі по-

спехамі сустранем XXVII з'езд КПСС» А. Отчыка, «Мір планеце Зямля» Д. Рачкоўскай і іншыя.

Многія экспанаты расказваюць аб нагляднай агітацыі на прадпрыемствах, у арганізацыях вобласці. Усеагульную ўвагу прыцягвае макет генеральнага вырашэння мастацка-эстэтычнага фарміравання грамадскага цэнтра калгаса «Прамень Кастрычніка» Мазырскага раёна. Як вядома, у гэтую справу вялікі ўклад унеслі мастакі Мінска, у прыватнасці, У. Гоманаў. Тут вялікая заслуга камісіі па шэфстве на сяле Саюза мастакоў БССР.

А. ШНЫПАРКОЎ.

нась на іншыя.

Эвальду Окасу — семдзесят гадоў. Нарадзіўся ў Таліне, скончыў Талінскае мастацка-прамысловае вучылішча, а ў 1941 годзе — Талінскую вышэйшую мастацкую школу па класу жывапісу. У час вайны — у арміі. Піша першыя замалёўкі з франтавога жыцця, стварае жывапісныя палотны «Эстонскія часы Чырвонай Арміі» накіроўваюцца на фронт і «Хлеб ваеннага часу».

Пасля вяртання ў вызвалены Талін пачынае займацца графікай — кніжная ілюстрацыя і эстамп. Новы перыяд у творчасці майстра наступіў з шасцідзсятых гадоў. Эвальд Окас праілюстраван эстонскі эпас «Калевіпоэг», пабываў у многіх краінах — Францыя, Японія, Галандыя, Індыя і іншыя, пасля чаго стварыў шэраг графічных серыяў.

На выстаўцы прадстаўлена 80 карцін і графічных лістоў, што даюць магчымасць адчуць самабытнасць таленту мастака. Як сведчыць крытыка, у апошні час Э. Окаса цікаваць дзве сферы вобразаў — раскрыццё вобліка сучаснай жанчыны і наказ горада, як увасаблення інтэлекту. Усё гэта, разам узятае, супрацьпастаўляеца разбою і вайне, тым самым во-

страпубліцыстычна пачынае гучаць тема міру, выратавання чалавечства ад ядзернай катастрофы.

Уражваюць творы, у якіх перададзены пачуцці Э. Окаса пасля наведвання Японіі — «Ахвяра атамнай бомбы», «Старая Жанчына з Хірасімы», «Дзве японкі ў сінім», «Партрэт актрысы». Кантрастнасць колераў, выключная насычанасць малюнка, калі як быццам агалюцца сам нерв таго, пра што расказвае аўтар.

А. КУНЦЭВІЧ.

Вялікай падзеяй у культурным жыцці сталіцы Літвы Вільнюса стала буйная фотазэкспазіцыя майстроў рэспублікі «Дарогай міру і працы».

Увагу глядачоў прываблілі работы, прысвечаныя слаўнаму баявому шляху, сумеснай барацьбе беларускіх і літоўскіх партызан. Вядомы майстар фатаграфіі рэспублікі А. Суткус паказаў серыю здымкаў «Сустрэча партызан у Беларускай ССР». Пра сардэчныя сувязі выдатнага пісьменніка Беларусі Пётруся Броўкі з літоўскімі калегамі расказаў здымак Х. Левінаса: «Беларускі паэт П. Броўка і А. Веніслава».

Г. ХОБАЦЬЕЎ.

сыноў. Знайшла сілы, каб жыць і тады, калі, вярнуўшыся дахаты, памёр ад ран Уладзімір.

Помнік у Жодзіне — сімвал мужнасці і чалавечнасці ўсяго беларускага народа. Мужнасці сыноў яго, што ніколі не скараліся ворагам. Чалавечнасці маці, якія выхоўвалі ў іх любоў да Айчыны, мужна пераносілі ўсе жыццёвыя нягоды.

Цяпер у горадзе працуе і музей, экспазіцыя якога расказвае пра Героя Савецкага Саюза Пятра Купрыянава, пра яго маці Настасю Фамінічну, братоў-змагароў. Штодня прыходзяць сюды дзесяткі людзей, асабліва шмат турыстаў, што прыязджаюць у нашу рэспубліку. Потым яны скіроўваюцца да помніка, каб прачытаць на вялікім валуне: «Ма-

нумент узведзены ў гонар савецкай маці-патрыёткі Настасі Фамінічны Купрыянавай. Пяцера яе сыноў загінулі ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, а малодшы з іх — Герой Савецкага Саюза Пётр Купрыянаў — здзейсніў неўміручы подзвіг, зачынуўшы сваім целам амбразуру ворага дзота».

А. БЕРАЗОЎСКИ.

— «Школа», «рэформа», «шасцігодкі», «камп'ютэр» — ці не самыя папулярныя сёння словы. І гэта не дзіўна, бо мы заўжды імнімся зазірнуць у будучыню. Менавіта школа дае нам такую магчымасць — дзітва, што ўпершыню сядзе за парты і верася, маладымі рабочымі і спецыялістамі ўвойдзе ў XXI стагоддзе. Задачы школы адказныя, місія нялёгкая, але ганаровая. Максім Максімавіч, як бы вы вызначылі сутнасць тых змяненняў, на парозе якіх знаходзіцца ўся сістэма народнай адукацыі?

— Спачатку адно істотнае ўдакладненне — парог мы пераступілі. Мінулы навучальны год быў першым годам рэалізацыі школьнай рэформы... Назаву кола вузлавых праблем, вырашэнне якіх пачалося ўжо: удасканаленне вучэбна-выхавачага працэсу, паліяпшэнне працоўнага выхавання і прафарыентацыі, павышэнне адказнасці вучняў, умацаванне вучэбна-матэрыяльнай базы, уздым прэстыжу настаўніка і змена структуры школы — пераход на навучанне з шасцігадовага ўзросту. Шэсць галоўных напрамкаў, шэсць вялікіх задач, пастаўленых перад намі партыяй і ўрадам. А сутнасць іх можна перадаць адным словам, простым і выразным, — «якасць». Неабходна вывесці школу на якасна новы ўзровень, які адпавядаў бы патрабаван-

ны да 2005 года... Сярод сёлетніх навінак перш за ўсё адзначу вучэбны прадмет «Асновы інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі». Створаны таксама шэраг новых вучэбна-нармаўных дакументаў. Уводзяцца дадатковыя стымулы для школьнікаў: цяпер за выдатныя поспехі, акрамя залатога, выпускнікам зноў будзе ўручаны сярэбраны медаль, а пасля васьмі класаў — пасведчанне з адзнакай. Больш гнуткай стане адзнака за паводзіны, з'явіцца ў дзённіках і новая — за стараннасць. Распрацавана палажэнне аб арганізацыі грамадска карыснай і вытворчай працы, сістэма яе аплаты. І, як вядома, да навучання будзе прынята яшчэ і вялікая ўзростава група шасцігодкаў. Сёлета завяршыўся эксперымент, які праводзіўся ў школах сталічнага Савецкага і Клецкага раёнаў — курс пачатковай школы скончылі вучні, прынятыя чатыры гады назад у шасцігадовым узросце. Вопыт паказаў, што дзеці засвоілі ўсе дысцыпліны, а ўзровень іх агульнага развіцця вышэй, чым у кантрольных класах звычайных школ. Хіба толькі не апраўдаў сябе пяцідзённый вучэбны тыдзень — узнікаюць перагрузкі... Але ж, як вы разумеце, стварыць у адначасе

Школьнае юнацтва.

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

ПАРТА З КАМП'ЮТЭРАМ

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае першы намеснік міністра асветы БССР М. М. КРУГЛЕЙ

ням часу, і сённяшняга, і, што надзвычай важна, заўтрашняга. Будучыя дактары і механізатары, настаўнікі і шаўцы сядзяць сёння за школьнай партай — якімі яны стануць спецыялістамі, нарэшце, якімі людзьмі?... За мінулы год зроблена шмат па ўсіх напрамках нашай дзейнасці, удасканалваліся ўсе часткі складанай сістэмы асветы. І галоўны вынік — сфарміравана правільная грамадская думка ў адносінах да школы як клопату сапраўды ўсенароднага. Трэба замацаваць гэты вынік, бо рэформа разлічана на доўгі час, а больш за ўсё шкодзіць справе кампанейшчына. Менавіта такі акцэнт зроблены ў нядаўняй пастанове ЦК КПСС па школах Горкаўскай вобласці.

— У розных дыскусіях і абмеркаваннях, прысвечаных праблемам школы, удзельнічаюць пераважна вучоныя, пісьменнікі, бацькі і журналісты. Тыл, якому марыць, даваць парад і рабіць самыя смелыя прагнозы, як кажучы, не забаронена... А вось спецыялісты ў галіне ўпраўлення адукацыяй, якія правіла, маўчаць. Але ж менавіта вы займаецеся планаваннем рэальным, для вас «магічны» 2000 год — ужо ў полі зроку. Хацелася б даведацца, што новае чакае вучняў (і адпаведна, іх бацькоў), у прыватнасці, у чарговым навучальным годзе?

— Часам здаецца, што ўсе адчуваюць сябе кампетэнтнымі ў медыцыне і педагогіцы... Прынамсі, гэта добра, сведчыць пра ўсеагульную зацікаўленасць, ды многія «пражэкты» не выклікаюць нічога, акрамя ўсмішкі. Перш чым наважыцца зрабіць нейкі крок, трэба яго абгрунтаваць навукова, з усіх бакоў рагледзець — як адгукнецца ён праз дзесяціпятнаццаць гадоў. Гэта ж школа... Сёння мы распрацавалі так званыя комплексныя праграмы па шэрагу галоўных напрамкаў дзейнасці — павышэння якасці вучэбна-выхавачага працэсу, падрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі педагогічных кадраў, эстэтычнага выхавання, вядзення распрацоўка праграмы «Вольны час вучняў» і іншыя. Некаторыя з іх разліча-

тысячы вучэбных месцаў немагчыма. Тым не менш, усе дзеці шасцігадовага ўзросту ў гэтым годзе будуць ахоплены арганізаванымі формамі падрыхтоўкі да навучання — у школьных падрыхтоўчых класах і падрыхтоўчых групах дзіцячых садоў. Пераломным стане год 1986, калі ўсе шасцігодкі пойдучы ў першы клас. Яны будуць вучыцца або ў школе, або ў дзіцячым садзе.

— Максім Максімавіч, гучалі меркаванні пра неабходнасць экаману ў не толькі выпускных, але і пасля іючнага навучальнага года. Існавала ж такая сістэма раней...

— Гэта немэтазгодна, выйгрыш вельмі і вельмі сумніцельны. Вучоныя назіралі за працаздольнасцю вучняў і прыйшлі да высновы, што ў канцы года яна рэзка падае, а некаторыя школьнікі, асабліва добрыя і старанныя, наогул блізкія да стрэсавых сітуацый. Налажваць у гэты час сур'ёзныя выпрабаванні нават негуманна. Будуць вялікія перагрузкі.

— Тым не менш, інфармацыйны паток узрастае, нагрукі павялічваюцца. Да сямі-васьмі школьных урокаў, плюс спартыўныя секцыі, музыка — ці не занадта? Я, вядома, не арыгінальны ў сваіх эмоцыях, ды кожны дзень з анна бачу дзіўчынну з ранцам за спіной, нотнай папкай у адной руцэ, недамі ў другой. — І мне, калі часам шкада. Трэба яшчэ паглядзець, ці высільваюцца так на працы бацькі... І вось — новы прадмет...

— Па-першае, вучэбныя планы і праграмы пастаянна ўдакладняюцца, упарадкаваюцца, нешта заўсёды адсяваецца як другараднае. Па-другое, наўрад ці трэба перабольшваць нагрук на вучняў. І, нарэшце, камп'ютэрызацыя — патрабаванне часу, «другая пісьменнасць». Пытанне стаіць рубам — без ведання вылічальнай тэхнікі ўжо не абыйсца.

— А якія магчымасці для асваення ЭВМ, для ліквідацыі «электроннай непісьменнасці» створаны ў школах рэспублікі? — Вось, калі ласка, прабны вучэбны дапаможнік «Асновы інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі»... Ён створаны калекты-

вам аўтараў пад кіраўніцтвам акадэміка А. Яршова, нястомнага энтузіяста і прапагандыста ідэі ўсеагульнай камп'ютэрызацыі. Сустрэчы з гэтым чалавекам, яго словы сапраўды ўражваюць... Праграма-максімум фармулюецца так: зрабіць ЭВМ прадметам навучання, сродкам навучання і прыладай працы (на ўзроўні набывання спецыяльнасці). Цяпер мы знаходзімся на першым этапе — пачынаем вывучаць камп'ютэрную тэхніку. Сёлета гэтым будуць займацца дзевяцікласнікі на адным з урокаў тыдня. У наступным годзе, ужо дзевяцікласнікамі, яны прыйдуць на «машыны варыянт» навучання, які прадугледжвае дзве гадзіны штотыдзень.

— ЭВМ, думаецца, цяжкаяват растлумачыць «на пальцах»...

— Але ж трэба спачатку вучыцца засвойці неабходны тэрэтычны падмурак, пазнаёміцца з прыпынкам дзеяння камп'ютэра, задачамі інфарматыкі, такім, напрыклад, паняццем, як «алгарытм», машыннымі мовамі — «фартранам», «алголам», «бэйсікам». Тэрэтычна — не значыць «на пальцах»... Хачу падкрэсліць, што новаму курсу папярэднічала вялікая падрыхтоўчая праца. Выпускнікі фізіка-матэматычных факультэтаў вывучалі выкладанне новай дысцыпліны, дзве з паловай тысячы настаўнікаў атрымалі неабходную падрыхтоўку на курсах павышэння кваліфікацыі, усе педагогічныя ВНУ аснашчаны так званымі «дыялагавылічальнымі комплексамі». Пачалі наступаць і першыя камплекты школьнай ЭВМ «Агат», кожны з якіх складаецца з настаўніцкага камп'ютэра і дзевяці тэрміналаў для вучняў. Абсталяванне школьнага вылічальнага кабінета каштуе каля 50 тысяч рублёў. Закупляюцца і японскія ЭВМ сусветна вядомай фірмы «Ямаха»... Школа паступова насыцаецца мікракалькулятарамі як простымі, так і інжынернымі, з праграмаваннем. Словам, пачатак ёсць...

Толькі было б памылкай чакаць, пакуль усе сярэднія школы рэспублікі (а іх каля дзвюх з паловай тысячы) будуць аснашчаны мікрапрацэсарнай тэхнікай, Пастаноўка курса інфарматыкі — задача не толькі педагогічная, але сацыяльна-палітычная. Важна правільна арганізаваць працэс навучання. Пакуль што ў тыдзень — мэтазгодна некалькімі школамі карыстацца адным кабінетам. Трэба шырока выкарыстоўваць магчымасці базавых прадпрыемстваў, абсталяваных вылічальнай тэхнікай. Прыклады такіх сувязей ужо ёсць.

— А як быць вучню вясковай школы? Яму ж таксама трэба парта з камп'ютэрам...

— Мы думаем і пра гэта. У нас існуе шырокая сетка вучэбна-вытворчых кабінетаў. Практычна з ЭВМ вясковыя школьнікі будуць знаёміцца там. Акрамя гэтага, мы разлічваем на дапамогу вылічальных станцый сістэмы ЦСВ.

— Неякі прачытаў, што камп'ютэрызацыя — гэта не чалавек, пасаджаны за ЭВМ, а ЭВМ, пастаўленая перад чалавекам. Настане час, і складаная вылічальная тэхніка будзе ўспрымацца звыкла, як прылада працы. У школе экран дысплей не заслоніць настаўніка, але відавочна, што традыцыйная сувязь «настаўнік — вучань» патрабуе новага напаўнення.

— Якасна новага. Разумею, магчыма, і існуюць сферы дзейнасці, дзе чалавечыя прыхільнасці, сімпатыі і антыпатыі не ўплываюць на вынік, ды толькі не ў школе. Вучань можа любіць ці не любіць настаўніка і выключна з гэтай прычыны — любіць ці не любіць прадмет. Усё, як бачыць, проста... А поспех рэформы вырашаецца на кожным уроку, таму настаўнік павінен усвадоміць усю меру адказнасці, якая ляжыць на ім. Так, растуць патрабаванні да кваліфікацыі, але найперш да чалавечых якасцей, да асобы выхавальца моладзі. Мы ганарымся народнымі настаўнікамі СССР Вольгай Сысоўнай Аўраменка, Галіяй Аляксееўнай Івановай, Героямі Сацыялістычнай Працы Надзеяй Іванаўнай Кавалец, Сяргеем Фёдаравічам Рубанавым — ці толькі таму, што яны шмат ведаюць і шмат умеюць? Яны фарміруюць маладога чалавек, калі трэба, змагаюцца за кожную дзіцячую душу. У гэтым найвялікшая каштоўнасць іх педагогічнага вопыту... Многае сёння робіцца для паліяпшэння ўмоў працы настаўніка, для павышэння прэстыжу і годнасці гэтай прафесіі. Але, думаецца, ён можа разлічваць на яшчэ большую ўвагу (зусім прыкра, калі даводзіцца прасіць належнае, — на жаль, здараецца і такое). На-

стаўніцкая праца — творчая, патрабуе самастойнасці, прасторы для смелага эксперыментатарства. Спробы ўціскаць яе ў строгія рамкі «адсюль — дасюль» прыносяць непараўнальную шкоду. А трэба і ў школе арыентавацца на канчатковы вынік — выхаванне сапраўднага грамадзяніна, патрыёта сваёй краіны.

— Максім Максімавіч, у сваёй вышэйшай справе школа зусім справядліва разлічвае на дапамогу мастацтва. Вас я не аднойчы сустракаў на розных кінематаграфічных нарадах; за творамі для юнацтва — у кіно, літаратуры, музыцы, тэатры — вы, напэўна, уважліва сочыце... Што хацелася б адзначыць вам у сувязі з гэтым? На што звярнуць увагу дзеячы беларускай культуры?

— У нас наладжаны плённыя кантакты з Саюзам кінематаграфістаў, Саюзам мастакоў рэспублікі. Я ўжо называю комплексную праграму эстэтычнага выхавання — яна складзена і ажыццяўляецца з удзелам Міністэрства культуры БССР і ўсіх творчых саюзаў. Мастакі, кампазітары, акцёры ідуць да дзяцей з цікавымі пачыненнямі, аддаюць свой вольны час арганізацыі самадзейнай творчасці. Хочацца, каб гэты рух набываў больш шырокі маштаб, успрымаўся кожным творцам як грамадзянскі абавязак, — без іх дапамогі нам не абыйсці ў справе выхавання ў вучняў высокага мастацкага густу... Што тычыцца твораў... Я, вядома, не крытык, каб выносіць прысуд ці рабіць кампэтэнтны аналіз. Выкажу толькі некаторыя меркаванні, так бы мовіць, «са сваёй званіцы»... Мала яшчэ ўвагі надаецца школе. Нядаўна я ўдзельнічаў у рабоце журы конкурсу, які праводзіла Дзяржкіно БССР на лепшы сцэнарый фільма для падлеткаў. Конкурс быў закрыты, сцэнарый ішлі пад дэвізам, аўтараў я не ведаў. Насцарожылі дзве акалічнасці. Па-першае, штамп — уражанне было такое, што большасць з гэтага я ўжо ці чытаў, ці бачыў. Ну не такое, дык нешта падобнае. Па-другое, перавага аддаецца сітуацыям пазашкольным і «канікулярным» — прыгодам у піянерскіх лагерах, на адпачынку. Разумею, што аўтары хацелі «закруціць» сюжэт, зрабіць яго як мага больш займальным, і ўсё-такі гэта вельмі далёка ад тых праблем (падкрэсліваю, сапраўдных і вострых), якімі жыве сёння школа... Я спыніўся на кінематографіі, а можна было закрануць і музыку, і тэатр, і літаратуру.

— Дзякуй вам, Максім Максімавіч, за цікавую гутарку. Са святкам вас, усіх настаўнікаў і вучняў — з Днём ведаў!

Вёў гутарку
А. ГАНЧАРОВ.

II

Некалі Дзяржынскі раён па колькасці МТС падзяляўся на чатыры зоны: Дзяржынскую, Фаніпальскую, Негарэльскую і Путчынскую. Путчынская — скрозь лясы і цяжкія сугліныкі — заўсёды псавала раённую зводку. Дзіва што — у Негарэлым, скажам, спяшаюцца сяць, бо перасыхае глеба, а ў Путчыне яшчэ і трактарам не ўлезці — гразне. Або ўсе тры зоны вядуць жніво, а ў Путчынскай збавіна яшчэ амаль скрозь зялёная. Нярэдка жалі тут ужо глыбокім вераснем, калі бесперапынку ішлі халодныя дажджы. Ніхто дакладна, відаць, і не ведаў, колькі збожжа ішло ў глум, колькі бульбы заставаўся зімаваць у полі. Ды і сеялі тут амаль у нішчынную зямлю — пры малапрадуктыўнай жывёлагадоўлі і гною як след не было. Угнойвалі ў асноўным сырм торфам, ад якога больш шкоды, чым карысці. З году ў год ураджай збожжавых па зоне — сам-два, сам-тры, ды бульбы — 50—60 цэнтнераў.

Помню, як аднойчы зімой, на нарадзе ў Путчынскай МТС сакратар райкома партыі па гэтай зоне Машошын ляў некаторыя гаспадаркі за тое, што там торф на поле возяць трактарамі.

— Пабеце зараз тэхніку, на чым, дазвольце спытаць, вясной будзеце араць-сець? — крычаў ён. — Цягло, цягло на вывазцы трэба лепей выкарыстоўваць!

Як гэта ні дзіўна гучыць сёння, а тады сакратар меў рацыю. Тэхнікі ў гаспадарках было — на пальцах пералічыць...

Путчына, Путчына... Калі ў цяперашнюю пездку Фёдар Паўлавіч Каркашын прапанаваў мне паехаць разам на гаспадарках былой Путчынскай зоны, я з вялікай радасцю пагадзіўся.

Імчыць нас «газік» — Каркашын сам за рулём, па асфальтаванай шашы ў саўгас «Дзямідавічы», некалі адзін з самых занядалых. Па абодва бакі шашы прапываюць то лес, то спелая жытня або ячменная ніва. Гляджу навокал, не дзе тут калісьці позней вросенню наш старэнькі рэдакцыйны паўгурузавічок заграз па самую раму, і мы з шафёрам, ледзь выцягваючы з гразі боты, пайшлі шукаць трактара...

А вось і Юскі — цэнтр саўгаса. Тут ужо чакаюць Каркашына дырэктар саўгаса Уладзімір Іванавіч Карнейчык, галоўны аграном Валянціна Уладзіміраўна Вярковіч, іншыя спецыялісты. Праз некалькі дзён пачнецца жніво, і Фёдар Паўлавіч яшчэ і яшчэ раз удакладняе, ці ўсё ў парадку. «Па мінулых гадах, — кажа ён, — ведаю, што тэхніка вас не падводзіць, падводзіць, бывае, людзі...» Каркашын цікавіцца, як тут распрацавалі меры матэрыяльнага і маральнага заахвочвання для камбайнераў, валзіцеляў, наогул, усіх работнікаў на жніве.

Яму падрабязна раскажваюць пра вымпелы, сцяжкі, прэміі за намалот, за перамогу ў спаборніцтве.

Я пацікавіўся ў дырэктара, колькі яны цяпер збіраюць збожжа з гектара? Падумаў, калі летась сярэдні ўраджай па раёне склаў 24,3 цэнтнера з гектара,

дык і тут мо недзе цэнтнераў 18—20 набярэцца. Я сказаў пра гэта дырэктару і адразу спахніўся — відаць, даў лішку. Уладзімір Іванавіч іранічна ўсміхаецца:

— Трошку памыліліся, — кажа ён, — летась збожжавае поле дало нам па 27 цэнтнераў. 7 цэнтнераў прыбавілі за апошнія чатыры гады.

Што і казаць, прыбаўка важкая. Тым больш, што прыбавілі да дваццаці. Тут ужо трэба працаваць. Мне ўспомніўся прыезд у наш раён Кірылы Пракопавіча Арлоўскага. Для сустрэчы са слаўным старшынёй сабралі раённыя актыў. Пасля выступлення ганаровага гасця, першы сакратар райкома партыі пачаў называць яму мясцовых маякоў, маўляў, і мы нешта можам, Арлоўскі ўсё гэта

торфу і гною, яшчэ і вапну (палеткі тут былі моцна закісленыя).

Дарэчы, яшчэ пра дарогі. Зноў мне ўспомнілася гутарка з першым сакратаром гаркома партыі Уладзімірам Гіляравічам Гаркуном, які з гонарам расказваў, што апошнім часам у раёне пабудавана 40 кіламетраў дарог з асфальтавым пакрыццём. Заасфальтаваны цэнтральныя сядзібы ўсіх без выключэння гаспадарак. Уладзімір Гіляравіч нават скалабурываў: «Дарога — гэта шлях да культуры». У вёсках, дзе ляжыць асфальт, мяняецца да лепшага нават бытавая культура — тут ужо каля дома не паставіш абы-які плот, і смецце на вуліцу не выкінеш.

Але зноў пра «Дзямідавічы». Дарога і ўраджай... Вядома ж, гэта толькі адзін з

даярак, духавы аркестр, вакальна-інструментальны ансамбль, агітбрыгада «Культармеец» (у час жніва яна рэгулярна выступае ў полі), драмгурток. Пры Доме культуры працуе і бібліятэка, у якой запісана каля чатырохсот чытачоў.

Я доўга шукаў слова, якое дакладна магло б вызначыць сённяшні дзень саўгаса. І знайшоў — стабільнасць. Стабільнасць ва ўсім — і ў першую чаргу ў саўгасных кадрах. Я помню, якая тут калісьці была чахарда з дырэктарамі, спецыялістамі, брыгадзірамі. Мне раскавалі, што цяперашні кіруючы састаў працуе даўно. Дырэктар — 12 гадоў, галоўны аграном — 5 гадоў, не менш і іншыя спецыялісты.

Так, кадры ў вёсцы змяніліся непазнавальна. Пра гэта яшчэ і яшчэ думалася на партыйным сходзе ў саўгасе «Путчына», дзе мы таксама пабылі з Каркашынём. Абмяркоўвалася тут няпростое пытанне: паскарэнне тэхнічнага прагрэсу. Грэшны, было падумаў я спачатку, што парадак дня — для «галачкі», а будуць гаварыць пра звычайныя гаспадарчыя справы. Ведаецца, я памыліўся. Людзі, якія выступалі на сходзе, ва ўсіх ім разе, большасць з іх, паказалі камплетэннасць, умненне глыбока мысліць. І гэта былі не толькі саўгасныя спецыялісты, а і радыёвая механізатары. І прапановы іх тычыліся, як чыста тэхнічных праблем — як лепей абсталяваць камбайны зернеўлоўнікамі, як сканструяваць вагі для жывёлы, каб яе пры гэтым не траўміраваць, так і арганізацыі працы — скажам, як арганізаваць радыёсувязь з тэхнічнай дапамогай і г. д.

Хоць, з другога боку, што тут здзіўляцца? Самая мінімальная адукацыя ў прамоўцаў была не ніжэй сярэдняй.

«Путчына», які некалі трывала замыкаў раённую зводку ці не па ўсіх паказчыках, зараз уразіў сваёй асаблівай гаспадарнасцю, трываласцю. Хто мог тады паверыць, што тут будуць атрымліваць па 25 цэнтнераў збожжа, ды па 180 — бульбы з гектара. Саўгас штогод атрымлівае 700—800 тысяч рублёў прыбытку. Сход, пра які я раскажам, праходзіў у новым саўгасным Доме культуры, з вялікай глядзельнай залай, сцэнай, на якую можна запрасіць і прафесійны тэатр, пакоямі для рэпетыцый і гурткавай работы.

Я пазнаёміўся тут з Аляксандрам Рудкоўскім, зусім яшчэ маладым чалавекам, які сёлета скончыў Мінскае культасветвучылішча з чырвоным дыпломам і па размеркаванні прыехаў у «Путчына» на пасаду мастацкага кіраўніка Дома культуры. Прыехаў ён з жонкай, таксама выпускніцай таго ж вучылішча. Нядаўна ў іх нарадзіўся сын, і маладая сям'я адразу атрымала ад саўгаса трохпакаёвую кватэру.

Саша з энтузіязмам гаварыў мне, як ён думае тут разгарнуць работу. Ён ужо арганізаваў тэатр мініяцюр, працуе па-спяхова агітбрыгада, дзіцячы калектыў.

Вось такія, бачыце, тут справы. Чытач, мабыць, заўважыў, што і ў гэтым лісце аўтар, па сутнасці, ні разу не нагадаў РАПА. Помню, мы ўжо збіраліся ад'язджаць з «Дзямідавічаў», калі дырэктар саўгаса, зморшчыўшы твар, нібы раптам успомніў нешта непрыемнае, сказаў Каркашын: «Гэтыя «хімікі» летась нам так папалілі капусту, што на тым месцы і сёлета нічога не хоча расці. Вы б неак уздзейнічалі на тую «Сельгасхімію».

Пра дзейнасць РАПА зайшла ў мяне размова з дырэктарам саўгаса «Путчына» Васілём Мікалаевічам Цярэшчыкам, які на гэтай пасадзе ўжо сем гадоў. — Калі гаварыць шчыра, дык яго мы не адчуваем. Усё, як было раней. Запомнім гэтыя выказванні двух саўгасных кіраўнікоў. Дык што такое РАПА, які ў яго статус — пра гэта ў трэцім, апошнім лісце.

Дзяржынскі раён. **М. ЗАМСКІ.**

У Ч О Р А і С Ё Н Н Я

Лісты з РАПА

слухаў з даволі абыякавым выразам твару, і толькі адзін раз здзіўлена падняў бровы. Гэта было, калі сакратар раскажам пра калгас, дзе за адзін год павысілі надой ад каровы на 600 літраў.

— Адрозніеце саўгас? — з недаверам перапытаў Кірыла Пракопавіч. — А колькі было раней?

І, пачуўшы ў адказ, што каля тысячы літраў, — ціха, нібы пра сябе, засмяяўся.

— Пасля тысячы... Пасля тысячы можна і больш. Гэта каровы вадыя раней ледзь ногі перастаўлялі, а пачалі іх лепей карміць, яны адразу і прыбавілі. А мы, вунь, за два гады надоі павялічылі толькі на дзвесце літраў на кароўку. Праўда, да гэтага тры тысячы яны нам ужо далі...

І вось цяпер, слухаючы дырэктара, я падумаў, што такой прыбаўкай ураджаю не сорамна было б пахваліцца і перад самім Арлоўскім.

Я не буду стамляць чытача падрабязным расказам пра захавы, якія тут, у саўгасе, робяць, каб павысіць урадлівасць глебы. Ведаю, што для многіх гэта матэрыя не цікавая. Я б сказаў, на жаль, не цікавая. Катормы, пакладзі перад ім побач з боханам хлеба жытнёвае зярнятка, ці знойдзе паміж імі сувязь? Хлеб і хлеб. Купіў, адрэзаў, з'еў. А з чаго той хлеб пачынаўся, яму не цікава, ён лічыць, — яго гэта не тычыцца. Унікаць ва ўсё — мазгоў не хопіць...

Цяпер пра тое, што мяне асабліва ўразіла ў расказе дырэктара. Ён пачаў мне даводзіць, што ўраджай ў іх адразу пайшлі ўгару пасля таго, як яны пачалі будаваць у сябе дарогі. Якая сувязь? Прамая. Па спраўных дарогах стала магчымым вывозіць на палі ўгнаенняў у дваццаць разоў больш. Акрамя

кампанентаў, з якіх складаецца высокі ўраджай. Сельскагаспадарчая эканоміка — складанейшы арганізм, дзе ўсё ўзаемазвязана. Не ўгной глебу, не пратруці насенне, у тэрмін не пасей, не ўбярэ, не... Гэтых «не» можна прыводзіць сотні. Спатыкнуліся толькі ў адным месцы, і застанецца потым кусаць сабе локці...

Вось і пачынаеш разумець, што стаіць за гэтымі 27 цэнтнерамі збожжа, якія атрыманы на путчынскай зямлі.

З Уладзімірам Іванавічам мы пабылі на машынным двары, дзе выстраіліся пятнаццаць магутных, свежапафарбаваных збожжаўборачных камбайнаў «Ніва». На таку паглядзелі сушыльную гаспадарку, дзе было ўсё падрыхтавана для прыёму новага ўраджаю.

Я пацікавіўся, колькі тэхнікі ў саўгасе. Дырэктар усміхнуўся:

— Хапае. Калі сваё ўсё зроблена, бывае, што пазычаем трактары іншым гаспадаркам.

Раскажваючы пра саўгас, я зрабіў бы істотную памылку, калі б не раскажам і пра мясцовы Дом культуры, які ўжо чатырнаццаць год узначальвае Людміла Пятроўна Макарава.

Я не сказаў бы, што нечым ураджае само памяшканне, наадварот, яно далёка не новае — невялікая кіназала, некалькі пакояў. Але менавіта тут успамінаеш рускую прымаўку: «Не красна изба углами, а красна...». Не Макарава — іншыя мне казалі, што ў іх клубе заўсёды поўна людзей. Адных самадзейных артыстаў тут каля ста чалавек. Розных узростаў і прафесій: механізатары, жывёлаводы, спецыялісты, школьнікі, вядома. Есць тут дзіцячая танцавальная група, мужчынская вакальная група механізатараў, вакальная група

КНИГА СЛУЖИТЬ МИРУ

Любоў да кнігі, імкненне да ведаў, да самаўдасканалення — вызначальныя рысы духоўнай атмасферы савецкага грамадства. Па дадзеных ЮНЕСКО, наша краіна — першая кніжная дзяржава свету. Таму і гэты высокі аўтарытэт Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўкі — кірмашу, якая ўжо ў пяты раз будзе праходзіць у нашай сталіцы, што сцвердзіла за сабой славу буйнейшага цэнтра сусветнага кнігаабмену.

Павільёны выстаўкі адчыняцца 10 верасня на ВДНГ СССР. Яе экспазіцыі прадставяць кнігі, якія садзейнічаюць міру і прагрэсу, абмену сапраўднымі духоўнымі каштоўнасцямі. «Кніга на службе міру і прагрэсу» — гэты дэвіз у Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўцы — кірмашу адлюстроўвае памкненні ўсіх людзей добрай волі. Сёлетні агляд будзе самым прадстаўнічым. У ім прымуць удзел вядучыя фірмы больш за 100 краін і 15 міжнародных арганізацый. Сярод

іх — ААН, ЮНЕСКО, Сусветны савет міру, паведамлілі карэспандэнту ТАСС ў Дзяржкімвыдзе СССР. Упершыню прадставяць у Маскве свае кніжныя экспазіцыі Мальта, Непал, Маўрытанія, Камерун, Ботсвана, Руанда, Сан-Томе і Прынсіпі, а таксама Сусветная метэаралагічная арганізацыя і Міжнародная марская арганізацыя. Сярод новых замежных удзельнікаў ярмаркі — кнігагандлёвая фірма «Бэйкер энд Тэйлар» з ЗША, якая прадставіць

літаратуру 145 амерыканскіх выдавецтваў, заходнегерманская фірма «Цандэрс», якая выпускае паперу высокай якасці, французская асацыяцыя «Ліврэтэ эшанж». У кожным Маскоўскім кірмашу свае адметныя прыкметы. Сёлетняе свята кнігі праходзіць у год 40-годдзя Перамогі над фашызмам. Спаўняецца 10 год з дня падпісання Хельсінскага заключнага акта па Бяспечнасці і супрацоўніцтву ў Еўропе. Гэты падзеі адлюструе спецыяльная міжнародная экспазіцыя «Кніга і барацьба народаў супраць пагрозы

ядзернай вайны». Другі буйны раздзел будзе прысвечаны Міжнароднаму году моладзі. На кірмашу адкрыецца «Клуб дзелавых сустрач», дзе збяруцца вядомыя грамадскія дзеячы, савецкія і замежныя пісьменнікі, вучоныя, вэтэраны вайны, прадстаўнікі маладзёжных арганізацый. Па традыцыі пройдзе міжнародны конкурс дзіцячага малюнка. На гэты раз яго дэвіз — «Я мару сваю малюю». Удзельнікі і госці ярмаркі ўбачаць лепшыя з 32 тысяч малюнкаў, дасланыя з 64 краін. Упершыню на яр-

марцы прайдуць дні сезонных рэспублік. Багатай, разнастайнай і яркай будзе кніжная экспазіцыя нашай краіны. У ёй прадстаўлена 20 тысяч кніг. Міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш у Маскве будзе садзейнічаць папулярнаму лепшых выданняў, пашырэнню дзелавога супрацоўніцтва. Гэтае свята кнігі пачынаецца дабравольнаму абмену духоўнымі каштоўнасцямі, умацаванню ўзаемаразумення і даверу паміж народамі. **Кар. ТАСС.**

КНИГАПІС

Ян Неруда

БІОБІБЛІАГРАФІЧЕСКИЙ
УКАЗАТЕЛЬ

Ян НЕРУДА. Бібліяграфічны даведнік, М., 1984.

Для кожнага навуковага работніка любой галіны ведаў неацэннае значэнне мае бібліяграфічны даведнік — своеасаблівы кампас, які дапамагае яму арыентавацца ў пошуках патрэбных матэрыялаў, наб закладзі трывалую аснову сваёй будучай даследчыцкай працы. Такія думкі ўзніклі ў мяне як славіста, калі знаёміўся з бібліяграфічным паказальнікам «Ян Неруда», што нядаўна ўбачыў свет дзякуючы рупнасці і намаганням кіраўніцтва Усесаюзнай дзяржаўнай бібліятэкі замежнай літаратуры (Масква) і Славянскай кнігоўні (Прага). Аўтарамі гэтай каштоўнай, з густам аздабленай кнігі-даведніка з'яўляюцца навуковыя супрацоўнікі названых бібліятэк І. А. Шмяльцова (СССР) і Павел Поглей (ЧССР).

Сумесная праца адразу ж падкупляе змястоўнай прадмовай складальнікаў, якой адкрываецца кніга. У ёй даецца ацэнка асобы Яна Неруды, чыя творчасць праявілася гарачым патрыятызмам, блізкай любоўю да простага чалавека, гучыць пратэстам супраць сацыяльнай несправядлівасці, усяляе ўпэўненасць у шчаслівае будучае свайго народа. Дзякаратыўны і рэвалюцыйны імкненні ў творчасці Яна Неруды прынесьлі яму шырокую папулярнасць у славянскім свеце, асабліва на радзіме, у Славакіі, Расіі, у тым ліку і на беларускіх землях. Цікава, што да яго творчай спадчыны стала пашырэнне ў савецкі час. Пра ўсё гэта сведчаць асобныя раздзелы кнігі, дзе прыводзяцца пераклады твораў Яна Неруды на рускую мову і іншыя мовы народаў СССР, падаецца літаратура аб яго жыцці і творчасці. Для больш гоўнага ўвядзення карціны пашырэння творчасці пісьменніка ў дарэвалюцыйнай Расіі і ў Савецкай краіне аўтары папаліліся, каб пераклады твораў Яна Неруды і літаратура аб ім былі размешчаны ў хрэналагічным парадку.

Пра вялікую папулярнасць Яна Неруды красамоўна сведчыць раздзел літаратуры пра яго жыццё і творчасць на чэшскай і славацкай мовах, а менавіта бібліяграфічны паказальнікі кніг, артыкулаў у кнігах і перыядычным друку, а таксама тая, што ўвасабляюць вобраз паэта ў мастацкай прозе і драматургіі, пералік вершаваных твораў, прысвечаных яму.

Паэзія Яна Неруды вызначаецца глыбінёй думак, напеўнасцю і дасканаласцю формы, таму яна і прыцягнула ўвагу многіх славуцых кампазітараў. Пра гэта пераназначана даводзіць раздзел «Ян Неруда і музыка», дзе прыводзяцца музычныя творы на словы і сюжэты паэта, а таксама спіс твораў, прысвечаных яму.

Значную паслугу аказваюць даследчыку даламожныя паназначаныя, у прыватнасці — загалоўнае твораў Яна Неруды ў арыгіналах і ў перакладах на іншыя мовы.

У заключэнне хочацца адзначыць высокі ўзровень праведзенай кніжніцкай бібліяграфічнай апісанняў, падачы змястоўных лакальных каментарыяў пра жыццёвы і творчы шлях славуцкага паэта. Бібліяграфічны паказальнік «Ян Неруда» заслужвае высокай ацэнкі і глыбокай удзячнасці яго аўтарам І. А. Шмяльцова і П. Поглей. Безумоўна, гэта праца можа служыць добрым прыкладам для бібліятэчных работнікаў і іх дзейнасці па падрыхтоўцы сумесных бібліяграфічных паказальнікаў пра пісьменнікаў, вучоных і іншых выдатных людзей, чыя творчая і навуковая спадчына заслугоўвае вывучэння і папулярнасці дзеяў духоўнага ўзбагачэння брацкіх народаў.

Леў МІРАЧЫЦКІ.

Вось прызнанне з няскончанага апавесці «Ясень» Рыгора Семашкевіча. У гэтым прызнанні тое, што турбуе і непакоіць нас сёння: «...Бег часу. І святочна-ўрачысты вітраж памяці ў наміты рамантычнага туману. Галоўнае суцяшэнне — у адчуванні трываласці гунту — за табой не цёмная прорва».

Уласна кажучы, уразіла не думка сама па сабе: яна — не новая. Новае — адчуванне, сэнс, укладзены ў словы «галоўнае суцяшэнне». На самай справе, чаму раптам «суцяшэнне»? Што гэта значыць і чым гэта выклікана? Аказваецца, што, пастаўленыя

насі, сапраўды невычарпальны. Час можа ўносіць карэктывы ў сам падыход. У сам метада даследавання, даваць нейкія новыя кірункі мастацкай думцы, можа стварацца ўяўнае ўражанне паслаблення гучання тэмы, можа здацца, што «пік» прайшоў, але сама тэма акажацца невычарпальнай, гэтак жа, як і ўвесь духоўны вопыт народа, набыты на працягу тысячагоддзяў. А ў маладой прозе — рызыкны выказаць і такую думку — «заскарузля» прывязка да вясковай тэмы, магчыма, тлумачыцца інтуітыўным імкненнем да захавання чысціні мовы, бо іменна моладзь найбольш хут-

— нібы толькі з такой мэтай і пішуцца творы. А гэта азначае, між тым, і непаўнату праўды аўтарскага сведчання пра наш час.

У апавесці У. Рубанава «Грыбавар» функцыю кульмінацыі бяра на сябе сцэна баявання ў Доме рыбака. З рознымі намерамі прыехалі сюды розныя людзі. Найбольш гэты баль патрэбны старшыні райсаюза Мірошнікаву, для якога ўдалы выход дачнага мерапрыемства азначае больш утульную пасаду. Грышку ж Грыбавару, які займаецца ўладкаваннем пікніка, за людзьмі, што прыехалі на «Волгах», ба-

аўтара, паслядоўнае разгортванне набывае і вобраз галоўнага героя. Як не асабліва трывожылі Грышку колькі дзён назад «пузкі» і «лысінікі», так не асабліва непакоіць яго новыя бочкі, першаю з грыбавараў і ўпершыню дастаўленыя з раёна. Задаволілі яго патрабаванні — ён спакойны! І нічога яму больш не трэба!!! А за кошт чаго адбылося спаталенне, за кошт чаго набыты спакой?! За кошт рэальнага подкупу. Адмовіўся ад дзесяткі загульня з дзіцем, а такога ж самага, нават больш ганебнага подкупу бочкамі не заўважыў. Дык якое ж тут ужо багацце духу і за што аўтарам робіцца прынародная сідка героя?

Як мне здаецца, мы мала ўвагі надаём характару ў прозе, асабліва маладой. Цяжка прыгадаць артыкул (пра дыскусійныя матэрыялы і гаварыць не даводзіцца), дзе б паўнаважна і грунтоўна была разгледжана праблема характару. Больш таго, ледзь не абавязкам рэцэзента лічыцца агаворкі «пісьменнік умее паза кадрам пакінуць...», «характар намечаны пункцірна» і г. д. А ў выніку своеасаблівасці і яшчэ больш небяспечнасці, чым экзотыка, феномен утвараецца — феномен бесхарактарнага пісьма. Мы шукаем героя ў маладой прозе, а яго нярэдка і быць не можа з тае простае прычыны, што сутнасць характару падмяняецца самымі рознымі ўпрыгожваннямі.

Для таго, каб сапраўды паказаць сучаснага землябро, селяніна — і пры тым паказаць не экзальтавана, не як дзівосную з'яву, — для гэтага трэба вывучаць найперш змены ў характары яго працы. І ў гэтым сэнсе НТР з непазбежнасцю вяртае нам вясковую тэму. Яшчэ Глеб Успенскі прадказваў разбуральны ўплыў «паравога плуга» на патрыярхальны селянскі побыт, калі «бальшак» (галава) становіцца ў сям'і непатрэбным, а наступныя цывілізацыі можа прывесці да знішчэння «усіх сфер сельскагаспадарчых парадкаў і ідэалаў». Сёння — не «паравы плуг» дзейнічае на палатках, а пра «бальшак» ў сям'і гавораць хіба што па традыцы. І плакаць аб гэтым не вельмі выпадае. Уся справа ў тым, што мы і сапраўды апошнія сведкі традыцыйнага ўкладу, які досыць устойліва ўтрымліваўся яшчэ і пасляваенная вёска.

Адчуванне таго, што мы — апошнія, вельмі моцнае ў літаратуры. Мяркуюць хоць бы па назвах — «Паляванне на апошняга жураўля» Алеся Жукі, «Неруш» Віктара Казько, «Дом, да якога вяртаецца» Васіля Гігевіча, «Старая хата» Алеся Кажадуба, «На новы парог» Генрыха Далідовіча і г. д. І задача цяпер — не толькі занатаваць ці апісаць, а па магчымасці найбольш поўна і аб'ёмна асэнсаваць і ўсвядоміць. Гаворка вядзецца не пра тое, каб да «вясковай світкі» прышываць новыя гузікі. Гаворка пра тры адносіны, які складваецца сёння ў літаратуры.

Ужо звярнула на сябе ўвагу шчодрасцю фальклорнага матэрыялу, цікавымі моўнымі і этнаграфічнымі знаходкамі апавесці А. Кажадуба «Высока сонейка, высока...», якую правільна нельга зразумець, калі не ўбачыць у ёй вялікай разгорнутай метафары. Як гэта і належыць метафары, апавесць моцна перш за ўсё палётам і характаром, абаяльнасцю думкі. Моцных вобразаў, вобразаў, якія б вялі і трымалі твор, і тут няма. Ні Кушчэвіч, ні Пятро Гасціла, ні сын яго Ігар з такой эстэтычнай функцыяй справіцца не могуць. А што датычыць бабы Зосі, дык якраз слабасць вобраза ў тым перш за ўсё і заключаецца, што

(Заканчэнне на стар. 6—7).

ВІТРАЖ ПАМ'ЯЦІ

НЕКАЛЬКІ ДУМАК
ПРА «ДЗЯДЗЬКУ
Ў СЯЛЯНСКАЙ СВІТЦЫ»

Ігар ЖУК

побач час і памяць, многае праясняюць, падказваюць і перасцерагаюць: як лёгка паддацца спакусе настальгіі і напусціць рамантычнага туману, замест таго, каб бачыць тое, што «суцяшае» і што абавязвае, што надае ўпэўненасці — «за табой не цёмная прорва».

Імпэт, з якім маладыя праязікі пішуць «вясковую» прозу, прымушае не толькі канстатаваць гэтую з'яву, але і прыгледзецца і задумацца над ёй. Сітуацыя «раздарожжа», «дарогі ў два канцы», абжытая маладымі праязікамі (гэта яны ў масе сваёй пакідаюць бацькоўскі дом, і самі ж сабе з'яўляюцца абвінаваўцамі і судзіямі), гэтая сітуацыя, аказваецца, між іншым, мае неспрэчную праекцыю і на літаратурную практыку. На гэтай дарозе як бы паменшала агульных кропак судакранання — і мы, амаль самі таго не прыкмячачы, вунь як волна ў розныя канцы разводзім літаратуру пра вёску і «гарадскую» прозу. Таіса Грамадчанка дык і зусім рызыкноўна падкараціла «памяць» гарадской прозы. Думаецца, у час і вельмі слухна ўказаў на гэта Аляксей Рагуля: творы гарадской тэматыкі пачынаць усё спачатку не павінны.

Сапраўды, няўжо «вясковая» проза адгаварыла, а «сялянская світка» перашкодзіла літаратуры шырай глядзець на свет?

Здаецца, адышлі тыя часы, калі наша літаратура ўяўлялася толькі як неспрыцкая вясковая дзеўчынеха, а ў «вясковасці» бачылі загана літаратуры. Нацыянальныя культурныя традыцыі былі заўсёды звязаны, нават залежны ад зямлі і вясковай хаты; беларуская літаратура заўсёды была моцна народнай трываўшасцю, і з гэтай трываўшасцю, нават у сялянскім абліччы, не страшна было паказацца «на свет цэлы».

Тэма вёскі, як яна чытаецца ў лепшых творах сучаснай беларускай прозы, — гэта перш за ўсё думка пра свой народ, пра яго гістарычны лёс. А таму пытанне «пра што пісаць?» — горад ці вёску — усё часцей трансфармуецца ў пытанне «што бачыць?» і «як пісаць?».

Потым жа — гэта не менш істотна — тэма вычэрпваецца роўна настолькі, наколькі вычарпаны яе змест. Той матэрыял, які прадстаўляе літаратуры «вясковая» проза для разумення дня сённяшняга і для заўрашняга, для разумення непаўнага сувязі часоў, тое, што дае гэты матэрыял для духоў-

ка паддаецца моўнай інтэрферэнцыі.

Зрэшты, калі б справа тычылася толькі абароны «світкі» ў час НТР, то і пісаць гэтыя нататкі, напэўна, не даводзілася б. У нас ёсць цікавыя выступленні на гэты конт. Да статкова прыгадаць артыкулы Юліі Канэ «Якія мы былі — якімі станем» і Анатоля Сідарэвіча «Вёска і мы», як на маю думку, дык і вельмі прыдатныя да прадмета сённяшняй размовы. Але паўстаюць і новыя пытанні. Пытанне не толькі ў тым, што дае «вясковая» проза, пытанне — што адбываецца з ёй сёння. Чытаючы прозу маладых, раптам ловім сябе на думцы: чаму гэтая проза, проза пра самае, здавалася б, дарагое і роднае — пра зямлю, вёску, хлеб надзённы, — чаму яна такая невыразная, бясколерна-прэсная? Чаму і з якой прычыны ўспрымаецца яна такой халоднай і штучнай? Талентаў менш стала? Вось тут і дала сябе знаць падказка з Семашкевічавай апавесці: няпростая гэта штука — рамантычны вітраж памяці. І нават небяспечная.

Напрыклад, што б вы падумалі ці казалі чалавеку ў лакавых пантофлях, які падыходы бы да вас, стомленых касцюк, калі ные натруджанае цела і нясцерпна смяліць ад поту і солі высушаная сонцам скура на твары, што б вы казалі чалавеку, які ў рамантычным захваленні выпавядаўся б: «Ах, як хораша пахне падкошаная траўка!» Вераемна, апанілі б яго здольнасць захапляцца, але і ўсміхнуліся яго наіву.

А што б вы казалі пісьменніку, які, каб ацаніць характаву свету, значнасць добра, спагядлівасці і справядлівасці, на поўным сур'ёзе запрашае ўсіх у касмічныя высі? Выключэнне робіцца толькі галоўнаму герою («Грыбавар» Уладзіслава Рубанава). Па меншай меры, усумніліся б у шчырасці творцы. І яшчэ здзівіліся б: адкуль з'явілася цяга да штучнай экзотыкі?

Аказваецца, рамантычны туманок вітражу памяці здольны на злыя жарты, ператвараючы пісьменніка ў «пасынкаў вёскі» ў «вясковых экскурсаводаў». Маладыя літаратары апісваюць, маляўніча паказваюць усё вясковае, замест таго, каб пісаць, жыць і дыхаць гэтым. Экскурсія, як вядома, патрабуе экзотыкі. І экзотыка знайшла ся. У маладой прозе праявіліся прыкметы своеасаблівай хваробы — празмерная ідэалізацыя народнай духоўнасці. Прычым найноўшае ўражанне

чацца толькі «пузкі» ды «лысінікі».

Непрыкаяна і няўтульна адчувае сябе Грышка ў гэтакім асяроддзі. Так, без ахвоткі, як адрабіў нудны абавязак, напаліў лазню, выпіў «штрафную», са шчымлівым сумам пагуляў з дзіцем, праўда, красамоўна адмовіўшыся ад «чырвонца» — платы за гэта, і, адчуваючы сваю абсалютную тут непатрэбнасць, пайшоў да рэчкі. Рух дзеяння так і застаецца толькі рухам дзеяння, жыццё пад пяром У. Рубанава «распалавінаваецца», а героі ператвараюцца ў рупары, больш таго — у стопрацэнтную падробку пад праўду. Стопрацэнтны носьбіт ідэальнага (мы гаворым толькі пра гэтую сцэну, бо апавесць у цэлым пакідае надрэнае ўражанне) Грыбавар, і стопрацэнтная процілегласць — безыменны «пузан» і «лысінка». Нам здавалася, што мінуў час, калі героі былі хадзячымі ідэямі. Аднак жа, не, Рэчыдывы, і настойлівыя, відавочныя.

Зробім такую паралель. Баяванне ў Доме рыбака выклікае ў памяці асацыяцыю з баяваннем у апавесці Б. Васільева «Не страляйце белых лебедзяў». І ў Васільева жыццё «распалавінаваецца». Праспяччок-дзівак Ягор пасля смяртэльна балючай для яго раны (галгофа «мурашоў») тым не менш і чарку выпівае, і танцуе на паеху публіцы, ад усёй душы імкнецца таптаць у няскладным танцы зямлю. Нават, падбухтораны, «дасць фазана» свайму сыну. А твары тых, што ўсешана пазіралі на танцы «падпітага» мужыка, спамурнеюць раптам ад такога варварства праспячка. Спахопіцца і сам Ягор — імгненнае прасвятленне: ён і гэтыя турчысты досыць па-рознаму адчуваюць свет і глядзяць на жыццё. Але гэтыя розныя палавінкі, часцінкі будуць з'ядноўвацца, наскрозь пранізвацца вядучым настроем, які, па меры развіцця дзеяння, усё ўзмацняецца — не страляйце ж белых лебедзяў...

У апавесці Рубанава такога стрыжнёвага матыву няма. Проста Грыбавар атрымлівае сваю «плату» за наладжванне пікніка: яму спраўна прывезлі бочкі для грыбоў, чаго няк не ўдавалася з году ў год дабіцца ад старшыні райсаюза, і Грыбавар спраўна аддаецца любімаму занятку — напэўня іх варанымі грыбамі.

Усё праўда тут у У. Рубанава. Праўдзіва, грунтоўна, дакладна, з падрабязнасцю апісана праца Грышкі. Рубанаў ведае тут усё аж да якасці заклёпак у бочцы. Але міма волі

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5).

вобраз гэтай бабулі занадта абагульнены. Але ў гэтай празмернай абагульненасці ёсць і сіла вобраза, сіла, якая па законах мастацкай творчасці ператварае рэальны вобраз у вобраз-сімвал. І гэта таксама — у рэчышчы метафары.

А сама метафара ў А. Кажадуба раскрываецца досыць нечакана: гэта не толькі высеље грывішчы гукамі электрабаяна,

ўспрымацца проста ўжо як эксперымент, а набывае характар устойлівай творчай рысы.

«Змена квадраты» адчуваецца і ў «вясковай» прозе.

Сітуацыя, створаная А. Жуком у апавесці «Паляванне на апошняга жураўля», падводзіць да пытання: чаму назіраецца «разобшчэнне сознания»? Тое, што калектыўны інтарэс і інтарэс прыватны часта знаходзяцца ў стане антаганістычнай супярэчнасці, не дзіва.

смяротнай хвіліны, ад страшнага, пранізлівага ведання, што жыццё Сцяпана Дзямідчыка па-зладейску спынена стрэлам браканьера. Правільнай, час гэты, з пратакольнай дакладнасцю зафіксаваны самім выбуховым пачаткам апавесці, нібы замірае, сцішваецца ў журбоце: «...а вы дакарайце, толькі не журыце...»

Час замірае, але і пачынае новае жыццё. Толькі з той велізарнай розніцай, што ад гэ-

тых баброў, а не куплена па дзяржаўнай цане ў адпаведнай устаноўе).

Толькі зацягасць гэтага змагання шмат у чым — ад адчування самім Сцяпанам вінаватасці за тое, што, калі не ўсе ладзіцца ў калгасе, калі з вёсак з'яжджае моладзь, калі ў моладзі страчана ахвота і любоў да працы на зямлі — у гэтым ёсць асабістая ці хоць бы частка і яго, Сцяпанавай віны. І эпізод з выклікам міліцыі для кантролю над п'янымі механізатарамі ў час жніва ўведзены ў тканіну апавесці не столькі з мэтай, каб яшчэ раз падкрэсліць прыныповасць брыгадзіра, колькі — каб выявіць яшчэ і адчуванне вінаватасці: у яго брыгадзе таксама ў адкрытым выглядзе выказалася яўная непавага да земляробчай справы.

Дакладна, псіхалагічна дакладна выпісана гэта сцена. Напачатку Сцяпан і не думае пра скаргу ў міліцыю. І калі яго не паслухаліся, ён нават разгубіўся. Гэты яго разгублены стан лаканічна, але натуральна і дакладна выяўлены ўсяго некалькімі фразамі.

«Мужчыны, жыво ж!» — звяртаецца да добра «падгазаваных» механізатараў Сцяпан, бо паныце «жыво» — гэта як маленне: народ спакон веку не дазваляў сабе асабліва расквашаць у такую гарачую пару, на гэты час не прызначаліся нават высеље. Але Сцяпанаво маленне застаецца без увагі. «Рабочы дзень яшчэ» — гэта ўжо больш сучасна, зварот да іх сумлення: калі ўжо не надта перанаспужаеце сябе, дык хоць належнае адрабіце. Але і гэта не дзейнічае. Апошні адчайны Сцяпану козыр: «І я тут брыгадзір!» — грунтуецца таксама на трывалым народным уяўленні: бацькава слова, слова старэйшага і мудрэйшага ў сям'і — закон. І непавага тут не толькі да яго асабіста. На вачах рушыцца спрадвечны ўклад жыцця. «Сцяпан адчуў, як пачынае цягнуць уначу...» Таму Сцяпан заўсёды цэльны і паслядоўны, раптам пачынае дзейнічаць супраць усялякае логікі, нават помсліва.

Першая рэакцыя — да Жоглы. Ён, верны партызанскі сябра, граза для ўсіх самагоншчыкаў, мусіць, не падвадзіць. Але Жоглы няма дома. Есць тэлефон, але абаненты, куды звоніць Дзямідчык, не адказваюць. Нарэшце Сцяпану «на вочы трапіўся тэлефонны даведнік, які ляжаў побач з тэлефонам. Сцяпан набраў нумар аўтамабільнай інспекцыі».

Іменна — «на вочы трапіўся» выпадкова, неспадзявана! Гэта ўжо як помста. Але — каму? Няцяжка Дзямідчыку прадугадаць, што ўжо назаўтра механізатары выпусцяць, і яны вернуцца да сваіх рабочых агрэгатаў. Але як вярнуць страчанае з гадамі, тое, што перадаецца з пакалення ў пакаленне, што ў спадчыну атрымаў і сам Сцяпан — павагу да земляробчай працы?.. Вось чаму пасля званка ў міліцыю ён ні на кога не глядзячы выйшаў з хаты,

вось чаму яму было «брыдка паказвацца на вочы» вясковцам, вось чаму «Сцяпану было не да п'янага Сашкі, які схавана ад міліцыі ў куратнік».

На дзвюх старонках тэксту амплітуда чалавечых пацужыў і пачуццё абавязку, і стан разгубленасці, і апантаннае пошукі выйсця, і спусташэнне: А праз усё гэта — дамінуючая рыса характару: адказнасць не перакладаецца на чужыя плечы.

Эфектны мастацкі прыём, ужыты пісьменнікам на пачатку апавесці — адваротная хата часу — ужо працуе, і факты высвечваюцца інакшым бокам: не заскарузласць і зацягасць. Для Сцяпана Дзямідчыка няма дробязей. І за ўраджай, і за ручаёк, і за жывёліну, за свет, што акружае Альховыя Крыніцы, — за ўсё гэта будзе заплачана чалавечым жыццём. Дык ці такая ўжо заскарузласць і ці такія гэта дробязі — не, не па сваёму маштабу, — а па сіле чалавечага духу, сіле, якая яднае і часы, і ідэі, вялікае і «дробязнае». Гэта якраз тое жыццё, якое не ведае размену на дробязнае і вялікае — паняцці гэтыя тады становяцца роўнавялікімі, калі справа тычыцца асноў народнага бытавання і народнай духоўнасці. І на апошняга жураўля — і міфічнага, і рэальнага — ужо таксама нацэлена варанёнае дула браканьерскай стрэльбы.

Легенда пра Апошняга Жураўля, прынамсі, у такім выглядзе — на мяжы з рэальнасцю — плён пісьменніцкай фантазіі. Але эмацыянальны лад апавесці, патрабаваў неабходнасці такой легенды. Тут аўтарскі голас на працягу «прарываецца» да чытача: «песню сваю, як душу, ён тут пакідае, каб шанавалі яны яе, каб нікому глуміцца з яе не давалі, бо ён будзе кожнае восені прылятаць, будзе душу сваю гукаць. І пакуль душа тая будзе, пакуль ён па яе прылятаць будзе, датуль і род наш чалавечы на зямлі будзе». Такі парыв аўтарскага голасу ад аднаго персанажа да народна-казачнага пачатку падагульняе ідэю апавесці — ідэю эмацыянальнай і духоўнай памяці, ідэю, якую слушна падкрэслівае выказанне В. Распуціна, пісьменніка, па ўсім відаць, вельмі блізкага А. Жуку: «і не стаяць чалавеку швэрд, не жыць упэўнена без гэтага пачуцця, — без блізкасці да дзеяння і лёсаў продкаў, без унутранага спасціжэння сваёй адказнасці за дараванае яму месца ў вялікім агульным радзе быць тым, хто ён ёсць».

Вось які круг здзейсніла пісьменніцкая думка, вось як нечакана вырашаецца асноўнае супрацьстаянне ў апавесці: «адасобленасць» Сцяпана Дзямідчыка і яго асабістая адказнасць за род наш чалавечы на зямлі. Супрацьстаянне, пабудаванае на зваротнай сувязі чалавека і гісторыі.

І нікуды не дзецца нам ад чалавека ў вясковай апранасе. Так ці інакш, але абавязкова і нават з непазбежнасцю будзем

ВІТРАЖ ПАМЯЦІ

гэта не толькі песні каравай — гэта «жыта грае», адухоўленае працай людзей. Выселле ўведзена толькі як зачэпка ў творы. Акрамя гэтага, ёсць іншае «свяшчэннадзейства» — прыгатаванне каравай — з усімі элементамі і аtryбутамі сапраўднага свяшчэннадзейства: з замовамі і прыгаворамі, з песняй, якая паэтызуе ўсё, што выпечана на караваі, акрамя аднаго, чаго не «выпечаш», — працы. Ды каравай і ёсць апафеоз працы, не толькі стваральнай і радаснай, але і цяжкай і пакутнай. Вось чаму пасля з'яўлення каравай на вясельным стале так апраўданым уяўляецца мне нечаканы ход, які пераносіць чытача на палеткі, туды, дзе збіраўся гэты каравай. Падкрэсліў: удалы сам ход, а не яго рэалізацыя. Не ўдаюцца А. Кажадубу сныны працы, паказ працоўных будняў вёскі з іх канфліктамі і ладам. Не ўдаюцца — і ўсё тут. Апавесць — гэтак, як і «Старая хата», — успрымаецца больш як твор этнаграфічны.

Змяняльна, што на нашых вачах творчыцца своеасаблівае дзіва: беларуская літаратура зноўку істотна адчувае ўплыў фальклору. Незвычайная ўскладненасць жыцця раптоўна развярнула літаратуру да мудрай, прастай і сінкратычнай народнай творчасці. Ці не ў гэтым актыўным звароце да фальклору крыецца і магчымасць вытлумачэння таго факта, што беларуская проза, ад нараджэння свайго вельмі рэалістычна, усё смялей і часцей звяртаецца да сінкратычных форм пісьма — прыпавесць, алегорыя і метафара сталі распаўсюджанай з'явай у нашай прозе, але з'явай з выразна акрэсленай народнай асновай.

«Змена квадраты» (выраз Міхася Тычыны) досыць адчувальна ўплывае на стан літаратуры. Знікла, растварылася б у сваёй абагульненасці баба Зося, каб не форма апавесці-метафары; не было б, напэўна, усяго эфекту ад «Моста» Алеся Станюты, каб не своеасаблівае «дазіроўка», драматургічная кампазіцыя апавесці. Васіль Гігевіч увогуле эксперыментуе ў сваёй творчасці, прытым эксперымент перастае

Працэс іх арганічнага паяднання не просты і не так хутка можа быць ажыццёўлены. Але чаму ў спрадвечным супрацьстаянні гэтых інтарэсаў перавагу больш рэгулярна і энергічна атрымлівае інтарэс прыватніцкіх памкненняў? Складанасць пытання, вядома, не толькі ў гэтым. Гісторыя чалавечыя красамоўна пацвярджае: чалавечая супольнасць у цяжкую гадзіну моцна з'ядноўваецца ў адзіны арганізм. Нават ранейшая абшчына жыла адным — як матэрыяльным, так і духоўным — жыццём. Адасобленасць адваёўвала месца нязначнае, таму што чалавек адасоблены наўрад ці быў жыццяздольны.

Дык вось трагедыянасць становішча (інакшага вызначэння, бадай, і не падбярэш) галоўнага героя апавесці Сцяпана Дзямідчыка ў тым і заключаецца, што ён — і гэта заўважыў аглядальнік «Літаратурнай газеты» 10 жніўня 1983 г. — таксама «адасобленасць». І ў сям'і, і ў вёсцы, і на рабоце.

Добрыя рысы народнага характару — і адасоблена?! Адасоблена ад вясковай «абшчыны», ад свету, за гарманічнасць якога ён змагаецца? Ці не занадта гэта для пісьменніка, ці не занадта крута ўзятая?.. Няўжо сіла абывацельска-мяшчанскіх настрояў такая ўсеперамагальная, такая магутная, што праз яе нельга прабіцца?

Глянем у А. Жука. Паддаецца абывацельска-некалі безкампрамісны, былы баявы камандзір групы падрыўнікоў, а зараз участковы міліцыянер Жогла (яму б да пенсіі дацягнуць спакойна). Працірае штаны сусед Антос. Жонка не адзіна раз папікае Сцяпанам, што з сумленнасцю сваёй той можа выглядаць недарэчна ў вачах вясковцаў (І). Ды і самі вясковцы, збіраючыся на святочны стол з нагоды праводзін Сцяпана на пенсію, употай не надта зчліва мяркуюць паміж сабой аб яго прыныповасці... Гэта мы бярэм толькі найбліжэйшае асяроддзе Сцяпана. Дык што, абывацельска-мяшчанскіх нарадзіліся?

У апавесці «Паляванне на апошняга жураўля» час пачынае свой адлік нібы ў адваротным напрамку — ад апошняга

тага драматычнага ведання лёсу Дзямідчыка, кожная хвіліна чалавечага жыцця напэўнаецца яшчэ больш значным зместам: імгненне, якое раздзельвае жыццё і небыццё Сцяпана, адразу ўзбуяе, павышае ў цане кожны крок гэтага чалавека.

Ці апраўдваецца ў такім разе «адасобленасць» Дзямідчыка?

Чалавек, звычайна, пры сутыкненні з перашкодамі, цяжкасцямі рэагуе на гэта двума спосабамі: актыўнай барацьбой, пераадоленнем перашкоды або, наадварот, пасіўна — праз прыстасаванне і нават уцёкамі ад іх. У рэальнай жыццёвай практыцы і барацьба і ўцёкі набываюць шматлікія формы. «Адасобленасць» Дзямідчыка якраз і азначае тое, што ён не прымае завуаліраваных, прыхаваных форм барацьбы са злом, а тым больш розных варыянтаў чалавечай пасіўнасці — шукае нават самаапраўдання (напрыклад, Антос); пасіўнасці, якой упарта маскіруюцца пад выгляд актыўнасці (той жа Дзярэча). Нарэшце, самая бялая для Дзямідчыка форма чалавечай пасіўнасці — калі чалавек змірыўся з тым, што жыццё пражыта, што яму застаецца толькі дажываць свой век (Жогла). Яшчэ куды б ні ішло, калі такое адчуванне прыходзіць пад пенсійны час. Але калі чалавек вычарпаў значна раней?.. І вось ужо за дзве бутэлькі гарэлкі вядзе Сашка Навалач да бабровых хатак людзей, у руках якіх напатагове зброя...

У паняцці адасобленасці ёсць, аднак, і іншы сэнс, акрамя як непрыняцце пасіўнага ладу жыцця. Сапраўды, змаганне і за Альховыя Крыніцы, і за ручай доўгі час вядзецца Сцяпанам у адзіноце, без саюзнікаў. Праўда, не заўсёды ў гэтым толькі яго віна, але такое змаганне ў адзіноце прыводзіць да нейкай зацягасці і да пэўнай сялянскай заскарузласці (В. Казько слушна заўважыў гэта рысу: Сцяпан на поўным сур'ёзе даводзіць, што шапка калгаснага старшыні Прымачка выраблена са шкурак забі-

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

ГОРКІ І ХЛЯБЦЭВІЧ

У апошнія гады дзякуючы даследчыку літаратуры Віталю Скалабану ў друку з'явілася некалькі артыкулаў пра жыццёвы і творчы шлях беларускага літаратуразнаўца і бібліяграфа Яўгена Іванавіча Хлябцэвіча. Праўда, першым біяграфам Яўгена Хлябцэвіча быў і застаецца Рыгор Семашкевіч, аўтар цікавай і нарыснай кнігі «Беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе» (Мн., 1971), дзе ўпершыню ў Беларусі з'явіліся пра Я. Хлябцэвіча.

У 20-я гады Яўген Хлябцэвіч працаваў інструтарам ад-

дзела друку Палітычнага ўпраўлення Чырвонай Арміі. У гэты час сярод чырвонаармейцаў ён праводзіў вялікую палітыка-адукацыйную і выхавальную работу. Чырвонаармейцы арганізавалі канферэнцыі па прычатыных кнігах, збіраліся на сходы, гутаркі ў хаты-чытальні. Асабліва яны зацікаваліся творамі Максіма Горькага. У пачатку 1928 года Я. Хлябцэвіч наніраваў Максіму Горькаму ў Сарэнта водгукі чырвонаармейцаў аб прычатыных яго кнігах «Маці», «Два-

цаць шэсць і адна», «9-га студзеня», «Дзяцінства», «У людзях» (гл. часопіс «Печать і революцыя», 1928, № 4, с. 112—115). Дваццаць чацвёртага лютага 1928 года на імя Яўгена Хлябцэвіча прыйшоў ад

М. Горькага ліст, у якім ён павадамілю: «Паважаны т. Хлябцэвіч — я атрымаў зробленую Вамі водгукі водгунаў т. чырвонаармейцаў пра мае кнігі, — сардэчна дзякую Вам! Вядома, я вельмі рады даведацца, што некаторыя мае кнігі ўзбройваюць байцоў Чырвонай Арміі разуменнем таго, якім цяжкім было жыццё рабочых і як мужна яны рыхтаваліся да вялікай справы рэвалюцыі. Армія, байцы якой разуумеюць, што іх вораг — капіталізм, — гэта армія адно са здзіўляючых дасягненняў Кастрычніцкай рэвалюцыі...»

«Віншую байцоў Чырвонай Арміі з дзесяцігоддзем яе жыцця, і няхай імгненне кожнага з іх да навукі, культуры, да працы павялічыцца хоць бы ў дзесяць разоў!»

У тым жа годзе ў сувязі з юбілеем Чырвонай Арміі выдаецца «Военный вестник» у серыі «Бібліятэка апаваджанняў пра грамадзянскую вайну» выпусціла дзевяць кніжак пачынаючых пісьменнікаў-чырвонаармейцаў. Гэтыя кнігі Яўген Хлябцэвіч выслалі Максіму Горькаму ў Італію. Аляксей Максімавіч уважліва і грунтоўна іх прачытаў, на некаторых зрабіў нават паметкі і ў красавіку 1929 года разам з пісьмом адаслаў іх назад Я. Хлябцэвічу. У сваім пісьме М. Горькі спыніўся на неабходнасці стварэння гісторыі грамадзянскай вайны. «Гэта была б ідэальная кніга для масавага чытача, для моладзі, для байцоў

Чырвонай Арміі, ідэальная па сваёй прастаце, яркасці, малюнку, па сіле ле ўздзеяння на розум і ўяўленне», — пісаў Аляксей Максімавіч. Як вядома, у 1931 годзе па ініцыятыве і пад кіраўніцтвам М. Горькага была арганізавана калектыўная работа па выданню «Гісторыі грамадзянскай вайны ў СССР» (гл. артыкулы М. Горькага «Народ павінен ведаць сваю гісторыю!» і «Удзельнікам грамадзянскай вайны»). Далей у пісьме да Я. Хлябцэвіча М. Горькі звяртаў увагу на творчасць пачынаючых аўтараў, ён падкрэсліў, што «апаваджанняў байцоў Чырвонай Арміі гавораць чытачу, што яны напісаны на самай справе новымі людзьмі, — людзьмі, якія добра адчуваюць усё лепшае, што ёсць у чалавеку вялікага чырвонага калектыву, што яны ўмеюць знайсці гэтае лепшае і хочучы паказаць яго. Гэта не вельмі

мы яшчэ доўга звяртацца да такога характару: ён яшчэ і не ў памяці, і разам з тым усё менш іх застаецца, ахвальнікі-каў векавых традыцый народа. А яшчэ больш — добраахвотна пакідаюць вёску. Цяпер, праўда, праз гэты крыху нармалізаваўся, ёсць ужо і адток назад, у вёску. Але і справа ўся ў тым, што «вернуць дзядзька» — ужо не той! Ён ужо зусім інакшы ў параўнанні з тым, хто векаў і хто пайшоў ці адыходзіць.

О, мройлівы, рознакалёры рамантычны вітраж памяці, не засці вочы і не дай пазбавіцца відущасці: вясковая тэма, як след не расквітаецца ў традыцыйным аспекце, паварочваецца ўжо іншым бокам — феномен «вернутага» селяніна! Да яго таксама патрэбна належная доля аб'ектыўнай увагі. У чым і на чым грунтуецца яго пацудзе гаспадара на зямлі? І, можа, якраз адсюль, ад спасціжэння гэтага характару, такога характару і трэба вытанцоўваць у расквітанні і разуменні шматлікіх праблем сучаснасці, сярод якіх на адно з першых месц высуваюцца праблемы акаляючага асяроддзя.

Скажам, у Андрэя Вялічкі ці Алімпіяды (герояў І. Пташнікова), Жуковых Сцяпана Дзямідчыка ці Анэты, дзеда Дзям'яна і Цімоха Махаея (у В. Казько) — такая праблема мела зусім інакшы зрэд. Як натуральны лад і норма жыцця. Сутыкненне з прыродай ёсць у тых, хто вярнуўся.

Вось чаму да сённяшняга дзень ці не самай вострай з'яўляецца праблема разумення характару «дзядзькі ў вясковай світцы». Таго, што быў, і таго, што прыйшоў.

Апошні Журавель адыходзіць, і ў гэтым ёсць сваё заканамернасць. На яго месца заступае «новы». Але, каб зразумець «новага», трэба асэнсаваць «старага». Апошні Журавель таму і апошні, што ён не адраваўся ад роднай глебы, зямлі, адчувае сваю залежнасць ад яе, ад ляду на ёй. «Адасобленасць» Сцяпана на самой справе ў тым, што ён «традыцыйны» селянін, пайданы з зямлёй, а не чалавек, які жыве і працуе ў вёсцы і дабрабыт якога — а тым больш духоўны стан — залежыць ад зямлі, ад яе ўрадлівасці, вільготнасці і г. д. апасродкавана. Ці доўга зможа «новы» журавель быць на сваёй зямлі гасцею, а не гаспадаром? Трэба сабраць усе веды, усе подступы і падыходы і стварыць буйнае і значнае палатно пра вёску пасляваенную, трэба зразумець і паказаць тых, хто ваяваў, адбываў і ўсё ж адыходзіць. Палатно, якое б стварыла «трываласць грунту» і дало мажлівасць паказаць, што гасцяванне на сваёй зямлі прыводзіць да сумных вынікаў.

Мы памятаем падпісанае Іванам Мележам пад часопісным варыянтам «Завяў, снежня»: «Працяг будзе».

Яшчэ не ўсё сказаў «дзядзька ў сялянскай світцы».

г. Гродна.

хораша ўдаецца ім таму, што яны дрэнна ведаюць тэхніку літаратурнай справы. Але кожны з іх, хоць і няўмела, а паказвае, што Чырвоная Армія — магутны калектыў свядомых байцоў за «найвялікшую справу нашага веку» — за вызваленне працоўнага народа ад катаржнай работы на капіталістаў, за стварэнне сваёй свабоднай, рабоча-сялянскай дзяржавы...

...Вучыцца трэба, таварышы! Заўсёды, кожны дзень, усё жыццё — вучыцца».

Працуючы шмат гадоў выкладчыкам Маскоўскага бібліятэчнага інстытута, Яўген Хлябцэвіч у 1947 годзе абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме «Максім Горкі і Чырвоная Армія». У ёй Я. Хлябцэвіч ярка і змястоўна даследаваў вопыт вывучэння ўплыву твораў М. Горкага на байцоў Чырвонай Арміі.

Сяргей ЧЫГРЫН.

ДОБРА, калі з першых крокаў у паззі аўтару ўдаецца заявіць аб сабе нечым амертнам. Гэта — накітальт амертна, што вызначае танальнасць далейшых творчых пошукаў. У будучым тэматычны абсягі могуць — і павінны! — пашырацца, але зыходны настрой, вар'іруючыся і паглыбляючыся, застаецца асноўным. Такую лінію хацелася б параўнаць з басавітай чмялінай струной над росным лугам, як прыклад шчыравання і нястомнасці.

У Ніла Гілевіча я назваў бы «Песню бярыце з сабою!», у Еўдакіі Лось — «Клічуць дарогі», у Уладзіслава Нядзведскага — «Хай пустыю падножкі!», у Петруся Макаля — «Гамоняць калоссы», у Рыгора Барадзіна — «Трэба дома быць часцей», у Генадзя Бураўкіна — «Я з твайго неспакойнага

На далоні гладышок,
Як жыць,
Усё снак ды снак,—

хіба могуць не захапіць нас?

Дарэчы, пра ганчарства: гэта не толькі промысел для збыту, але і народнае мастацтва, якое, на вялікі жаль, у многіх месцах прыйшло ў заняпад. Многія рамёствы знікаюць, і часам цяжка знайсці чалавека, які мог бы сплесці лапіці для тэатральнага рэквізіту. Нездарма нядаўна «Правда» пісала пра такога ўмельца з вёскі Фашчаўка Шклоўскага раёна, падкрэсліваючы неабходнасць падтрымліваць самародкаў.

Пачуццё гаспадара лёсу, носьбіта рэвалюцыйных ідэалаў сучаснасці, нястомнага барацьбіта за мір — вось тыя крытэрыі, што вызначаюць маштабнасць і паўнакроўную плоць лірычнага героя паэта.

племні, Партыя», у Юрася Свіркі — «Шэлчуцца ліўні», у Анатоля Сербантовіча — «Балада пра ўзараную зямлю», у Васіля Макарэвіча — «Аэрадымы — люстры на зямлі», у Васіля Зуенка — «Ніхто не пацуду...» Зразумела, гэта — вельмі суб'ектыўнае ўспрыманне. Хто-небудзь іншы, у адпаведнасці з уласным густам, можа назваць і новых аўтараў, і іншыя творы.

Калі ўзяць маладзейшае пакаленне — а сёння яго па ўсіх параметрах можна смела лічыць сярэднім, — то для сябе асабіста я назваў бы Рыгора Семашкевіча, Міколу Маляўку, Казіміра Камейшу... Першы — так трагічна рана нас пакінуўшы — застаецца аўтарам агністай «Суботы», у другога запомніўся верш пра лесарубаў, дзе на ўсю брыгаду «адна жанчына — мяцеліца», у трэцяга — «Івянецкія ганчары». Пра апошняга і яго новую кнігу — «Галоўная вярста» — і пойдзе гаворка.

Радуе перш за ўсё, што паэт працуе надзвычай інтэнсіўна. За гады творчай працы ён выдаў сем кніг. Але ў мастацтве важна не колькасць, а якасць. Калі паглядзець на справу з гэтага боку, то з поўным правам можна канстатаваць, што ад кнігі да кнігі павышалася майстэрства аўтара — пашыраўся тэматычны дыяпазон, больш сакавітымі і эканомнымі становіліся выўленчыя сродкі, мацнела энергія і мускулістасць радка.

Як добрых знаёмых сустракаеш землякоў паэта на кірмашы:

— Мы, браток, не прадаём,
Свой тавар за так даём.
А тавар той адмысловы:
Жарт пушчанскі,
З перцам слова...

Простыя радасці жыцця, здарова і бяскрыўдныя насмешліваць сапраўдных майстроў, што ведаюць сабе цану, добрая зухаватасць —

К. Камейша. Галоўная вярста. Вершы і паэма. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1985.

Непарыўная аднасць з навакольным светам, узаемаразуменне, падкрэслены дэмакратызм у дачыненні да прыроды — вельмі прывабная рыса таленту паэта:

... таварышок,
Вазьміце бабуню Пушчу,
Кошкі яе і мяшок,—

як гэта міла, далікатна, сардэчна сказана! Гіпербалічнасць тут не здаецца штучнай, а выступае ў якасці, што кінематаграфісты на сваёй прафесійнай мове называюць **духоўнай тэрыторыяй**, іменна тым, што застаецца па-за кадрам. Пушча тут мае зусім канкрэтнае імя — Налібоцкая. Родная сястра легендарнай Белавежы і не менш славатая, яна, можна сказаць, і калыханка, і паўсядзённая мара аўтара. Забраць яе ў беларуса — усё роўна, што забраць у сібірака тайгу, у каўказца — горы, у казаха — стэп. Яна і памяць, і дыханне, яна — Жыццё!

Ці не таму нават у суровых умовах салдацкай службы савецкі чалавек не траціць цягліва-шчыльвага адчування

...які варушыць падэшвы,
Прарастае праз боты трава...
Б'ецца з сэрцам салдацкім

суладна
У птушыных грудзях цішыня.

І мы не можам не пагадзіцца з аўтарскай высновай: «На зямлі нас усё зразумее, калі мы зразумеем зямлю». Гуманістычны пафас, глыбока ўласцівы творчасці паэта, праяўляецца ў чуйным успрыманні парушэння гармоніі: «Лес гэты сячэш ты сягоння, а трэскі ў заўтра ляццё». Альбо такое: «Рэчкі ж усе на маім шляху з пустым пераходзяць дарогу». Занепакоенасць драматычным — калі не трагічным! — лёсам нашых рэк набывае жалобную рэльефнасць:

Вось і злучыліся два берагі,
Нібы злучыліся вейкі.

...
Стаіць, абаб'ерся мой успамін
На мыліцах хісткіх паранчаў.

Чаму так падрабязна гаворыцца пра гэта? Вучоныя, літаратары, проста разумныя лю-

дзі небеспадстаўна б'юць трывогу: пара адмовіцца ад чыста утылітарнага абыходжання з нашай маці-Зямлёй, матывуючы гэтае абыходжанне нейкімі патрэбамі ці выгодамі эканамічнага або меліярацыйнага характару. Пра гэта добра сказана ў паэме «Забіў паляўнічы жураўля» рускага паэта Ягора Ісаева, сутнасць якой зводзіцца да наступнага: «Не цар прыроды чалавек, не цар, а сын».

Паэт выдатна разумее, што асноўны герой сучаснасці — чалавек натхнёнай працы, няхай то хлеброб ці касманаўт, рабочы ці паэт. Толькі праца выдзяляе патэнцыяльныя магчымасці асобы. Вось чаму ён непадробна захапляецца чарадзействам мінскіх трактаразаводцаў, з чых умелых і ўпэўненых рук «у пушчу пабяжыць у гумавых камашах дужы волат». І самакрытычна прызнаецца: «О, як часамі нашаму радку бракуе гарту». Гэта не прыніжэнне паззі. Не. Проста цвярозае ўсведамленне, што жыццё багацейшае за мастацтва ў сваім складаным перапляценні здзяйсненняў, супярэчнасцей, канфліктаў, парыванняў. Толькі нямногім шчасліцам наканавана паўнамоцна прадстаўляць свой народ на ўсечалавечым форуме. Гэта — тыя, чые «прараслі... мудрыя словы... у час, у птушак, у пчол», бо «слова паэта — двойчы пасол, яно яшчэ й матчына слова», тыя, што жылі на зямлі, дзе «дрэва кожнае... па паэме, не меней, хавае». З гэтай нагоды паэт і ўзнаўляе велічныя постаці Янкі Купалы і Якуба Коласа, беларускага энцыклапедыста, асветніка-друкара Сымона Буднага, што «ў корань глядзеў», сцвярджаючы: «Чалавек ты. Не бог. Горда быць чалавекам!». Як бачым, паэтва думка не цураецца гістарычнай перспектывы. І гэта вельмі добра.

Але для нас важней іншае — тое, што адбываецца вакол нас і ў нас саміх сёння, што вызначае наш заўтрашні дзень. І не здаецца выпадкова, што новая кніга паэта адкрываецца вершам пра гераічную Брэсцкую крэпасць і атамную бамбардзіроўку Хірасімы. Гэта — межавыя вехі другой сусветнай (для нас — Вялікай Айчыннай) вайны. Язык не паварочваецца назваць згаданыя факты гісторыяй. Яшчэ і сёння мы маем шчасце паціснуць руку аднаму з тых, хто ў легендарнай пятадзіль твар у твар сустраўся з азвярэлым фашызмам у незабыўную і чорную чэрвеньскую раніцу 1941 года, — Алесю Іванавічу Махначу, добраму і сціпламу пісьменніку, якому прысвяціў прачулы верш народны паэт Беларусі Пімен Панчанка: «Ён з'еў пад гнёўным сонцам пуд ліха і бяды».

Сам К. Камейша вайны помніць не можа, але пошум яе чорных крылаў не абмінуў і ягоных досвіткавых уражанняў. Аб гэтым, напрыклад, сведчыць паэма «Кромань» (зборнік «Тут мае вёсны прычалены», 1977 г.): «А гляну ў Кромань — і вайну ўсю бачу».

Дарэчы, пра паэму. Па-мойму, сёння яна перажывае час інтэнсіўных пошукаў. Рэпартажнасць, тэзіснасць, фрагментарнасць пераважаюць. А паэма вымагае стройнасці, кампактнасці і — галоўнае — канцэптуальнасці. Думаецца, што гэтым вымогам не ў поўнай меры адпавядае паэма «Галоўная вярста» з разглядаемага зборніка. Здзіўляе малапераканаўча палеміка з уяўным апанентам наконт спосабу арганізацыі матэрыялу — маўляў, крытыка напракае аўтара за тое, што ён паэтызуе дарогу. Наўрад ці так. Для прыкладу згада-

ем творы розных сацыяльных эпох — «Германію (Зімовую казку)» Генрыха Гейне і «За даллю — даль» Аляксандра Твардоўскага, у аснову якіх таксама пакладзены дарожныя ўражання і развагі. Скажыце: лёгка пабіваць класікай маладзейшага таварыша. А ў каго тады вучыцца, з каго браць прыклад?

Мне, напрыклад, асабіста надзвычай імпануе, што К. Камейша бярыцца за працаёмкі жанр паэмы. Больш таго, я ўпэўнены, што на гэтым шляху яго могуць чакаць бясспрэчныя поспехі. Доказы? Яны навідавоку. Гэта, на-першае, умненне некалькімі лёгкімі мазкамі намалёваць партрэт, напрыклад, пушчанца дзеда Радзіфона. Падругое, нязмушанасць і натуральнасць мовы:

Конь ледзь аглаблёў дакрануўся —
Пушча загула, нібы піла.

Чуецца стоеную перакатнасць зімовага рэха?

І, па-трэцяе, — любоў да таго і тых, пра што і пра каго піша паэт:

Калі падае бяроза ў Налібоках, —
Стогн яе ляціць да мінскіх вокан.

Альбо:

Глядзіш, і колы, калі ў пары,
Ого, як весела бягуць.

Схільнасць да афарыстычнасці — якасць надзвычай пахвальная.

Як бачым, перад намі важныя элементы, неабходныя для эпічнай рэчы. Надаць ім лагічную паслядоўнасць, псіхалагічную завершанасць кожнаму эпизоду, пранізаць усё лазерным промнем асноўнай задумы — і рэч набудзе неабходную цэласнасць. Гэта, вядома, сказана вельмі прыблізна і схематычна.

Што аўтару пад сілу тонкасць псіхалагічнага партрэта, пераконвае верш — адзін з лепшых у кнізе, — прысвечаны сьлязнаму нашаму паэту ў апошняю вясну яго жыцця — Антону Пятровічу Бялевічу:

Нейкі птах — і чаго? —
Дэжабай стункуў у шыбу.

Не, не смага ён нам —
А ці нам здагадацца —
Б'ецца птушчэй вясна,
Хоча з ім развітацца.

Настальгічная нота, якой прасякнуты многія вершы паэта, не новая — як для яго, так і для сённяшняй нашай паззі наогул. Усе мы выйшлі з вёскі, і нельга каго-небудзь папракаць за тое, што праз прызму часу нават галоднае і халоднае дзяцінства здаецца святочным. Іншая справа, калі дапускаецца неапраўданае проціпастаўленне вёскі гораду як змяцілішчы ўсякіх заган і гультайства. Гэта абсалютна няправільна:

Ён увесё з вясны, з вяснушан,
З бегатні і мітусні.

Падыход яўна аблегчаны. У горада і ў вёскі праблем хоць адбаўляй. У дадатак значным, што згаданы верш вельмі нагадвае іранічны «Горад Адгуканск» Міхася Стральцова.

Але ці не хопіць павучанняў?

Радок прыспешваць толькі не хачу
Хоць ён яшчэ не самы мой галоўны,

Ды мой усё ж,
а значыць рызыкоўны —
Жыццём сваім я за яго плачу.

Цвярозая самакрытычнасць паэта дае падставу спадзявацца, што новыя сустрэчы з ім будуць яшчэ больш цікавыя і змястоўныя.

Не будзем яго прыспешваць.

Сцяпан ГАУРУСЕУ.

Сяргей ГРАХОУСКИ

Надзея

Яшчэ і мой прамень не згас,
І пройдзена не так і многа,
Але ляціць са свістам час,
Дыміцца дальняя дарога,

А недзе пахне зноў траціц!
І пекла на Зямлі прарочыць.

Бягу і я з апошніх сіл
Ад жахаў атамнае ночы,

А там — бясконца зіма
І ў апраметную дарога,
Ні зорак, ні турбот няма,
І не сустрэць ужо нікога.

Але на розум ёсць надзея,
Хоць сэрца кожны дзень баліць...
А свет усё ж не звар'яеце
І сам сябе не спяляць.

Сны

Мы бачылі аднолькавыя сны:
Ты мне, а я табе прысніўся,
І ў чадзе ранняе вясны
Неспадзявана правініўся.

Не абурайся і прабач,
Што парушаю сон жаночы,
Што ад трывог і ад няўдач
Цябе турбую сярод ночы,

Што я ў твае ўварваўся сны
Шукаць і ласкі, і пяшчоты...
Пекуль з табою мы адны,
Не трэба мне расказваць, хто ты.

І ты ж у мой прыходзіш сон:
Спадае долу пакрывае...
Відаць, сустрэч з юнацкіх дзён
Было недаравальна мала.

Прачнуўся. Месяц праз акно
Настроіў сэрбранаы струны.
Няма нікога... І даўно
Не ажываў твой вобраз юны.

Суддзі

Мы вельмі часта хмурым бровы
І спешна вершым суд суровы,
Не над сабой, а над другім,
Заўсёды лічачы благім,
Таму, што ён не так, як мы,
Жыве з зімы і да зімы, —
Захоплены, непастаянны,
Заводзіць лёгкія раманы,
А потым рве адзіным махам
І цэлы год жыве манахам.
Падпольна, кажуць, нешта п'е.
Хвалу Высоцкаму пляе,
Пасля клянецца ўсім з імпатэм,
Што ён зачараваны Фетам.
Такі няроўны, нелагічны,
Часамі трохі анемічны,

А то настырны і упарты
Дасцінна адпускае жарты,
Не за спіной, а толькі ў вочы,
Што аж нябожчык зарагоча.
То стане змрочны і калючы,
Нібыта кідаецца з кручы,
І патрабуе: «Бюракраты
Няхай на свет глядзяць праз краты!»
Не зразумець, чаго ён варты,
Бо не ўмяшчаецца ў стандарты.
Імпэт ягоны не астудзім,
Хоць і не суддзі, але судзім,
Наўрад ці толькі перайначым...

Шкада, што мы сябе не бачым.

Памяці

Петруся Броўкі

Петрусь Усцінавіч, ты з намі, ты між нас,
Не на партрэце, а ў душы і ў сэрцы,
І твой ласкавы погляд не пагас,
І твой радок не падуладны смерці.

Петрусь Усцінавіч, як пахне твой чабор!
Гудуць твае масты і пераправы.
Петрусь Усцінавіч, твае гады, як шторм,
Прайшлі не дзеля славы, а для справы.

ПРОЗА

ХАТА Ярыны Маркаўны двума прасветлена чыстымі вокнамі (тонкія гардзіны рассунуты, вісяць, як некалі ручнікі на абразгах) пазірае ў поле, далёка-далёка, бо полю таму, здаецца, і канца не відаць. Ярына штурханула рукою створкі, і белым ветразем надзьмуліся гардзіны, у адчыненае акно рвануліся пахі і гукі поля.

Ярына туды і не глянула: звыклая з'ява. Затое Настачка падбегла і шырокім, здзіўленым позіркам хапала і не магла ахапіць прастору, не магла адарваць вачэй.

А яшчэ лепш пазіраць на поле адсюль, з лаўкі пад бокам хаты. Нагрэты сонцам, ён пыхкае цяплом напаленай печы, і любя сядзець, прысланіўшыся спінаю, даць волю позірку і слухаць поле. Яно бывае, як мора, то аксамітава-зялёнае, то бурштынава сонечнае. І ты плывеш на лёгкім караблі пад трапятанне ветразя гардзін за спінаю, і думкі твае, вольныя і крылатыя, лунаюць далёка і мройліва, і ўсё немагчымае — магчыма, і ўсё недасягальнае — блізка. І здаецца, што Ярыніна хата, разам з шэрай лавачкай пры боку, пагойдваецца на хвалях.

Ярына любіць тут пасядзець, але апошнім часам, калі б'е хваляй жыта, не выходзіць, не садзіцца, а калі і выходзіць, то толькі на хвілінку: загада, — гаворыць, — укалыхала мяне жыта, галава кружыцца.

Поле — сцішылася. Учора ўвесь дзень абходжвалі яго камбайны, і поле разгублена сцішылася, прыслухалася, задумалася і стала, здаецца, меншае. Вунь ужо відзён зялёны шалі лесу. І поле прыслухалася да стракацення конікаў, шуршлівай мышынай бегатні, пакрэквання асалавельных жаб, грывожнага водару мяты, гаркавага хвашча і крываўніку...

Ціхі, ціхі, ледзь улоўны звон стаіць над полем, пад выцвілым купалам неба, звон нечаканай, глухой цішыні. Але вась нібы хваля коціцца, перабірае, перастуквае каменьчыкамі, мацнеюць гукі і робяцца вельмі знаёмыя: недзе далёка-далёка гудзе трактар.

Я ведаю, Ярына абавязкова выйдзе, сядзе побач і будзе пазіраць туды, за краёчак поля, сваймі зялёнымі ў жоўты крап, якраз пад колер гэтага поля, прыжмуранымі вачамі.

Пакуль жа голас яе, ціхі і журлівы, чуецца з адчыненага акна над маёю галавою. Ярына ўкладае спаць унучку, бедынку, даўгакосую, са здзіўленымі, цікаўнымі вачанятамі русалачку — Настачку. Настачка не адпускае яе ад сябе.

— Раскажы, бабуля, мне казку. Толькі такую, якой у цэлым свеце няма, і нічога-нічога не выдумляй.

Вось дык задача Ярыне. Яна задумліва маўчыць, ля вачэй лунца зморшчынкі, вусны сціяты. Маўчыць Ярына, прыслухоўваецца. Мушці, да яе даносіцца гэты стракатлівы шум трактара, і яна гаворыць:

— Раскажу я табе вась што...
І я, чамусьці, прыслухоўваюся, каб

пачуць пра тое, чаго на свеце няма і што не прыдуманна.

— А цяпер — прыслухайся. Што гэта там ракоца? Чуеш? — пытае ў Настачку Ярына.

Цішыня за адчыненым акном. Чуйна прыслухалася Настачка, і маленькае сэрцайка яе замірае перад тым невядомым, чаго яна чакае, тым чароўным, чаго ў свеце няма і ёсць яно, толькі адной бабулі вядомае.

Ярына маўчыць, дае ёй услушацца, улавіць далёкі гул, нібы вялікія са-

кі — вузкія, сонныя. Яна, ужо змагаючыся са сном, расплюшчвае іх, як ранішняе кветкі раскрываюцца насустрач сонцу. Ярына цяпліва чакае, а потым гаворыць:

— Усё, кладзіся.

І зноў чуецца яе журлівы, трохі хрыпаваты голас.

«Дык вась яна пра што», — здагадваюся я.

Сапраўды, поле арэ Ягор. Ён ехаў нядаўна на вялікім, што танк, трактары. Яшчэ і след гусеніц не затапта-

дзіўся, — востра б'е, шчымотна рانیць грудзі. І хочацца Волечцы папытаць у цёткі, чаго яна плача. Але нешта замінае. Хочацца дакрануцца да яе галавы, суцешыць, але боязна і нават агідна дакрануцца да яе злінялых, нейкіх шэрых, бы пасыпаных попелам, валасоў. А цётчыны вочы — дзве вузенькія, слязлівыя шчылінкі, як дзве чырвоныя, незагойныя ранкі. Расплюшчыць іх — такія сцюдзёныя, белыя, і нічога ў іх няма — ні думак, ні спагады, ні ценю таго гора, якое

Ніна МАЕВСКАЯ

АПАВЯДАННЕ

малёты, дрыжучы ўсім сваім срэбным, гладка акруглым целам, ужо ва ўладзе палёту, прастору неба, вась вась адарвуцца ад зямлі.

— Гэта трактар, — ніцым голасам гаворыць Настачка. Ёй ужо знаёмы гэтыя гукі, якія будзіць кожнай раніцай гэты палескі куток. Гукі, пад якія, як пад нальханку, засынае вёска. Звыклія, знаёмыя гукі, супакойлівыя. Калі на полі шчыруе трактар, значыць — усё добра, будзе новы хлеб, будзе жыццё...

— Ага, гэта Ягор арэ поле. Далёка, ля саменькага лесу. А ў тым лесе ходзіць Волечка... Ходзіць Волечка, пазірае крачком з-за дрэў на Ягора, толькі не падысці ёй да яго...

— Чаму? — пытаецца Настачка, — хіба там балота вялікае? Хай бы пайшла дарогаю, — падказвае яна.

— Дарогаю ёй ісці не можна... — гаворыць Ярына з уздыхам.

— Чаму? — хвалюецца Настачка. Яна ведае — усе людзі ходзяць дарогамі. Яны для гэтага і ёсць, — сцежкі, прасёлкі, шляхі, дарогі, — абавязкова некуды вядуць. А тыя, што навокал, усе вядуць у вёску.

— А ты слухай і не перашкаджай. Заплюснися і слухай.

— Добра, — пагаджаецца Настачка, — толькі дай мне зірнуць у акно, дзе Ягораў трактар.

Русакосая Настаччына галава высоўваецца з-за кісяі гардзін, нада мною. Настачка вельмі сур'эзна і ўважліва ўзраецца ўдалачынь, а воч-

лі, не сцерлі машыны і людзі на палёва дарозе. А тут, з краю поля, ён, мушціць, з некім размінаўся, парэзаў гусеніцамі дэбран на куханчыкі.

— І Ягор сумуе па Волечцы. Нікому таго не гаворыць, толькі ўсё арэ поле, да саменькага цямна, а, бывае, і ноччу. Усе трактарысты — на матацыклы, а то і на трактар, ганяюць, паліва не шкадуць, дадому паедуць, а ён — арэ... Хлопец ён прыгожы, смуглявы, зубы белыя, валасы — шапку скідаюць. Такія хлопцы цяпер на золата не прадаюцца.

— А Волечка?

— А пра Волечку я пачну спачатку. Жыла яна ў горадзе. Дзяўчынка тоненькая, худзенькая, бедынькая, што лялька. Тата ў яе і мама былі. Толькі аднойчы іх не стала — ехалі на машыне, а насустрач фырклівы МАЗ. Як ён стаптаў «Жыгулі», ніхто не ведае. Вот і засталася Волечка адна. Узыла яе да сябе цётка...

Ярына Маркаўна расказвае Настачцы, а я, здаецца, бачу Волечку. Сядзіць яна перад цёткаю, пухлаю, што дзяжа, жанчынаю. А тая пазірае на яе, горка плача, і ўсё прыгаворвае: «Волечка-а... Вол-лечка-а...» Нібы плача не над бядою, гадоў сем назад як пахаванаю, а над тою, якая ляжэ з ёю здарыцца, нібы кліча яе, папярэджвае. І Волечцы робіцца страшна, сэрца яе сціскаецца ў цвёрды каменьчык і балюча, — каменьчык яшчэ не абшоргаўся, не абгла-

толькі што клікала, плачучы, цётка, нічога няма, зусім няма, зусім нічога. Вочы яе ніякія, як у дохлай рыбы. І ўвесь яе невыразны твар — як вялікі, шызы глыж, на якім майстра толькі намеціў нейкія чалавечыя рысы, але іх яшчэ ляпіць ды ляпіць, выгладжваць тонкімі, чуйнымі пальцамі, але гліна застыла, і жывое цяпло пальцаў яе ўжо не сагрэе, не размякчыць. І шкода цётку і агідна, бо Волечка ведае, яна проста п'яная... Яна заўсёды п'яная... Волечка хмурыцца, белая грыўка прыкрывае яе задумлівы лоб з раннімі зморшчынкамі і ўздоўж шчок, роўненька, як толькі што ачэсаны кужаль, да плячэй ляжаць вачысы. Нібы бліскучы, залацісты шлем яна надзела, якія насілі воіны ў старыя, даўнінныя часы.

Волеччын твар бліднее, але яна трымаецца, толькі вусны чырванюць, можа, ад таго, што яна іх да болу пакусвае, а на жыгнія вейкі выступаюць дзве слязіны і свеціцца, на зялёных вачах, як расінкі на лапушынках, але яна ўскідае галаву, уздрыгвае, рассыпаецца шлёмік, і зноў роўненька, валасок да валаска кладзецца. Волечка моргае, збівае расінкі. Падхопліваецца і выбягае на вуліцу. Хочацца ёй бегчы на край свету, але нідзе ніхто Волечку не чакае, не ведае, як ёй горна, і раскажаць нікому нямажна. Яна садзіцца на лаўку пад высокімі дрэвамі ў кутку двара. Але скоро яе знаходзяць шчабятлівыя, як вераб'і, дзяўчыны-сброўкі, і яна за-

А слава — акіянская вада,
Чым болей п'еш, тым болей мучыць
смага.

Цябе ж чужая мучыла бяда,—
Нясправядліваць, чэрстваць і няўвага.

Ты непрыцялям абразы дараваў,
Ты захапляў усіх сваёю марай,
Ты дабротой паклёпніка караў,—
Вышэйшаю і справядлівай карай.

Пятрусь Усцінавіч, палае твой касцёр
Паміж рабін, каля жывой крыніцы,
А ты ляціш, як зорка паміж зор,
І ўжо табе ніколі не спыніцца.

Я не чакаю ад цябе дэпеш
З далёкае Венеры або Марса,
Бо ты, як жыў, так і цяпер жывеш
На скрыжаванні Ленінскай і Маркса.

Жывеш у сэрцах, хатах і ў дамах,
У шчырым слове і у кожнай рысцы,
Жывеш у звонкіх песнях і ў тамах,
І рады мы такой тваёй прапісцы.

Паводкі пройдуць, спёкі, халады,
І паўтарыцца ўсё ізноў даражы,
І будучы і ў наступныя гады
З табой не развітання, а сустрэчы.

Абоз

Пясок спывае з колаў,
Паўзе за возам воз.
Замойкла ўсё наўкола,
Рыпіць адзін абоз.

Па выдмах і па твані,
У засені бяроз,
У спёку і ў тумане
Рыпіць, рыпіць абоз.

Крыжы уккрыты парай, —
Такі ўжо конскі лёс:
Дзе па адным, дзе парай
Цягнуць вялізны воз.

Хамут насіць нязменна
І разумець адно:
За клок сухога сена —
«Но», «но» і «но!»

У памяці абозы
Пльвучы у белы свет,
І я, малы і босы,
Іду за імі ўслед...

Даўно сцівелі скроні,
І след прастыў даўно
Абозаў тых.

А коні?
А коні ўсе — ў кіно.

Страчаная старонка

Есць прабел і ў маёй біяграфіі, —
Нехта выдраў старонку з яе,
Хоць не быў ні банкірам, ні графам я,
А старонкі ўсё ж не стае,

І старонкі, бадай, асаблівае
У жыцццяпісе маім не стае
Пра шчаслівыя і нешчаслівыя
Большакі і пра сцэжкі мае.

Акцёры

Усе акцёры і актрысы,
Адольваючы ўласны боль,
Мяняюць воблікі і рысы,
Каб выканаць найлепей роль.

Дубліруюць чужыя позы,
Чакаюць воплескаў дарма,
Смяюцца, калі душаць слёзы,
І плачуць, калі слёз няма.

Пльвучы, бывае, без аглядкі,
Куды фартуна занясе,
І самі пляскаюць у ладкі
Калі запляскаюць усе.

Трапляюць ролі не па густу,
Але іграюць дзень пры дні,
Каб утрымаць кавалак тлусты
І не зваліцца з вышыні.

Не кожны з іх хапае зоры
І ведае, ў чым сэнс і соль,
Але па волі рэжысёра
Выконвае любую роль —

Добразычліўца, рэзанёра,
То прастака, то мудраца.
Такая доля у акцёра
Іграць, што скажуць, да канца.

Чытальнікі

Навошта мы часамі хлусім
І нават хвалім пакрысе,
А то і захапляцца мусім
Тым, хто банальшчыну нясе?

І апладзіруем спакойна,
Бывае, і хвалу пяём,
А думаем, што непрыстойна
Чытаць чужое за сваё.

Няхай бы той, хто гэта піша,
Хто дні і ночы каратаў,
Сам па сабе на людзі выйшаў
І ўсё, як трэба, прачытаў.

бывае на цётку, на яе ціхія прыгаворы праз усхліпы: «Вол-ле-чка, Вол-ле-чка». Але вось чуюцца на двары працяжнае: Лі-да, Ва-ля, Га-ля.

І Волечка зноў застаецца адна, яна пазірае на патухлыя вокны дома: цётка ўжо спіць. І ўсё роўна не хочацца Волечцы ісці туды, боязна пабудзіць цётку. Але і тут страшна сядзець, ведаючы шапочка ў лісцях клёна незадаволеная, сярдзіта; жанчына нейкая ідзе, мусіць, дадому і таксама сварыцца: «Няможна так позна дзяў-

ла руку, бы кліча яе, Волечку. Волечка ціхенька адгортвае запаветную старонку і, можа, соты раз перачытвае завучанае на памяць: «Герой Сацыялістычнай Працы Міхаліна Рыгораўна Залужная. Яшчэ дзяўчынкай села на трактар. Яна была першая трактарыстка ў раёне. Усе машыны паслухмяныя ёй, і з трактара яна перасаджваецца на камбайн. Слаўную змену вырастала яна, навучыла, дала пуцёчку ў жыццё, дапамагла...» Фота тут чорна-белае, звычайнае, але яно яшчэ болей кранае Волечку. Стаць Міхаліна Рыгораўна такая ж усмешлівая, адкрытая, шчырая, абіяўшы дзяўчатак.

Волечка нікому не прызнаецца, не хваліцца, што напісала пісьмо гэтай дасюль зусім незнамай ёй жанчыне, але адчувае, — ужо роднай, папрасіла дазволу прыехаць, усё, як ёсць, напісала і пра дзіцячы дом, і пра цётку, і пра тое, што вельмі хочацца ёй стаць такою ж, як Міхаліна Рыгораўна. Яна кожны дзень чакае адказу, а яго няма. І Волечка супакойвае сябе, што Міхаліне Рыгораўне цяпер няма часу, яна ж, як раса ападае, сядзе на камбайні і ўбірае хлеб, пакуль зоры не высыплюць, у часопісе ж напісана, што абяцала яна намаляваць за жыво — семдзесят тысяч пудоў хлеба. Волечка і ўявіць сабе не можа, колькі гэта будзе, калі ссыпаць тое зерне ў адну кучу, мроіцца ёй вялікі сонечны курган, як Курган Славы. Залаціцца ён на сонцы, пераліваецца. Канечне, цяпер Міхаліне Рыгораўне не да Волечкі. Яна слухае кожны дзень радыё, чакае, калі жыво скончыцца, раптам скажучы і пра Міхаліну Рыгораўну. Волечка ёй і фотакартку сваю паслала, каб не думала, што яна якая-небудзь выроўдлівая...

Дастае Волечка і маленькі кашалёчак і ціхенька пералічвае дробязь. Яна складае капеечку да капеечкі. Лічыць. Ужо тры рублі семнаццаць капеек. А білет да той вёскі, дзе жыве Міхаліна Рыгораўна, яна дазавалася на вакзале: пяць рублёў сорак капеек. Радуецца: ужо ў яе — больш за палавіну.

...Рокат трактара то заціхае, нібы спускаецца ў лагчыну, і гук расцілаецца па нізе яе, гасне, то ўзбіраецца на пагорак, і ён — мацнее, без перашкод коціцца па полі, аж да вёскі. Поле пацятнана смугою, якая згущаецца там, у далечыні, нібы высюваецца крадком з лесу, напхлівае, перамешваючыся з туманам, малочна-белым, кіпучым. І ўжо не відно трактара, толькі чуваць, як гыркоча ён. Раптам бы бліскавіца прарвецца праз туман, зліне і згасне. Не, не бліскавіца то, гэта Ягор уключыў фары, каб святлей было, раўней весці баразну.

На вёску спускалася ноч. А па полі яшчэ цякло жыццё. Мітусліва, старажыцца перасліць гул трактара, нібы даганяючы час, адлічвалі яго секунды стракатлівыя конікі, спяшаліся, лічылі, лічылі, захлыналіся, але другія падхоплівалі і зноў лічылі, лічылі, бясконца, да звону ў вушах. І не супакойвала, не суцішвала поле. А яшчэ і яшчэ раз напамінала, як

хутка ідзе жыццё, як спяшаецца яно, дробненькімі крокамі секуд, шапаціць па полі, як дожджык.

І ўжо не конікі то, а гадзіннікі, многа гадзіннікаў, розных, як у май-стэрні, як на заводскім канвееры, спяшаюцца адлічваць час. І так жа спяшаецца, б'ецца сэрца, як не марудзь, не запавольвай яго біццё — жыццё ідзе, тчэцца павуцінне, скоры, бабінным летам, палляць яно над полем, ткуцца зморшчыні на твары, пакідаюць свае кроні і гора, і радасць. З гэтага і складаецца жыццё. А ў ім — адзін думае пра вялікі хлеб, каб хапіла яго на ўсіх, і добрых людзей і паганых, што тут зробіш, і ім есці хочацца, а другі толькі пра свой кавалак дбае, схопіў яго ў руку, заціснуў у далоні і азіраецца, каб ніхто не адабраў, каб ні з кім не падзяліцца, хавае яго, як крадзены.

...За акном цішыня. Мусіць, Настачка ўжо спіць, і Ярына Маркаўна выйдзе пасядзець перад сном на лавачцы. Заглядаю ў адчыненае акно, адхінуўшы мяккі цюль. Спіць. Рукі раскінуты, валосікі разміталіся па падушцы, нешта шэпчаць і ўздрыгваюць дзіцячыя губы, крывяцца, бы яна хоча заплакаць. Можа, шкада ёй Волечку, якая ўсё ходзіць, ужо каторы год, каля вёскі і не можа зайсці, ці Ягора — не забывае ён Волечку і дараваць ёй, відаць, не можа. Як жа быць? Як жыццю расудзіць іх?

Ціхенька, на дыбачках выходзіць з хаты Ярына. Сядзе побач на лавачку, сцішана слухае поле, думае пра нешта, можа, таксама пра Волечку і Ягора. Асуджае яе і шкадуе яго, ці проста думае пра жыццё: воль яно бывае. А Ягор ён не чужы, сястрын сын. Бывала, не пройдзе, каб не забегчы, калі не дапамагчы што, дык хоць вады напіцца. Дастане з калодзежа, ды набгом з вядра — аж у кроплях на твары іскры загараюцца. Потым здыме сарочку ды — на грудзі, на плечы ледзяной вадою, аж холадна стане Ярыне, сцэпанецца. А ён смяецца, падзякуе (за што? за ваду, ці за тое, што яна за яго непакоіцца: яшчэ прастудзіцца, гэта ж от так распарыўшыся, ды ледзяною вадою аблівацца), за сарочку ды ходу да камбайна ці трактара, калі робіць на гэтым полі. Пабяжыць, яна і ручнік не паспее вынесці. А цяпер зусім іншы стаў Ягор: смурны, не заходзіць, на людзей не пазірае, толькі от праскочыць на трактары і ўсё арэ і арэ. Дзень, а то і ноч, бывае. Непакоіцца за яго Ярына.

Слухае яна поле, вечар, і твар яе — высахлая без дажджу зямля. І няёмка трывожыць яе, пытацца, што ж далей у той казцы, якой няма на свеце і якую яна не прыдумала, у якой чысценькая, як вада ў калодзежы, праўда. І ўсё ж асмельваюся. Пытаю. Ярына нейкую хвіліну маўчыць. Можа, не хоча раскаваць чужому чалавеку, які сёння прыехаў, а заўтра паедзе? Так, чужае мы пацху, рэдка наведваемся да радні, у клопатах, у мітусні чужае. І самі яны нам ужо нічога не раскаваюць. Мусіць, думаюць, што нічога нас тут ужо не

цікавіць, што ніякай справы няма да гэтага поля, усё гэта забытае і аддаленае. Можа, толькі хто іранічна, смешачкаю папыгае: «поле, поле, хто цябе засеў?» Відаць, я ўгадала яе думкі, бо, перш чым пачаць раскаваць, яна пытаецца:

— Ці не забыла ты Міхаліну?

— Ну як жа? Помню.

— І Ягора нашага ведаеш?

— Канечне. Я ж была, як ён з арміі прыйшоў. Прыгожы ён.

— Галоўнае, што гарэлі, не п'е. Работнік. Ох і адбярэ ён у Міхаліны зорку...

— Яе не адбярэ, а сваю атрымае.

— Толькі от каб з ім што не здарылася. Можа, ёсць у цябе там знаёмая харошая дзяўчына? У нас жа — от свет застаў, — дзяўчат няма. Усе ў горад з'язджаюць, пакуль хлопцы ў арміі. Хлопцы вяртаюцца, а дзяўчат — няма.

Ярына маўчыць, уздыхае.

— Дак ты не забыла Міхаліну? — перапытвае.

«Колькі мне яе запэўніваць?»

— Даўно, гадоў сем, як прysłала ёй пісьмо дзяўчынка і фотакартку. Міхаліна ўсё тое пісьмо з сабою на сіла. Кішэнні ў сукецы няма, дак яна ў ліфці, ля грудзей. Усім паказвала, чытала. І не зразумела было, ці радуецца яна, ці — не. І мне чытала: вочы радасныя, а голас — дрыжыць, слязьмі перарываецца. Пагаварыла з мужыком сваім. Ён таксама чалавек добры. Ты ж ведаеш яго? Загадчыкам фермы ў нас... — Ярына пільна і нават падазрона зазірае мне ў вочы. Ці не хлусу, што ведаю Міхалінінага чалавека. І я ліхаманкава шукаю яго ў памяці. Не знайду, — Ярына, мусіць, пакіне раскаваць. «Што за дзівацтва?»

— Гэта не дзівацтва, — нібы чытае мае думкі яна. — Мы, бывала... Угледзім фота, і адразу — гэта Стаханаў, Чкалаў, Ангеліна, — усіх у твар ведалі. А цяперашнія — толькі артыстаў... Імі толькі і цікавіцца. Вунь у суседзяў дзяўчаткі, дык у хаце ўсе сцены імі залацілі...

Я спахопліваюся, што наша гаворка пайшла не ў тым рэчышчы, і вяртаю яе.

— І ён пагадаўся?

— Хто?

— Міхалінін мужык.

— Скажаў, напішы, хай прыязджае. Ды грошай на дарогу вышлі.

І прыехала Волечка: худзенькая, беленькая, што льялка. «Як глянула, — гаварыла Міхаліна, — сэрца і зайшлося, давай ні з сяго, ні з таго раўці. Напужала, мусіць». Яна ўсё на яе любавалася, дачкой звала. Ды што Міхаліна — вёска ўся палобіла Волечку. Жыла яна ў Міхаліны, і кожны дзень пыталася: ці скоры на трактары рабіць вучыць будзе. Восем класаў скончыла. Ёй бы вучыцца... І старшыня, Андрэй Ціханавіч, стаў прапываць пра Волечку. «Як твая дачка?» — запытае ў Міхаліны.

(Заканчэнне на стар. 10—11).

чыны сядзець на вуліцы». Загадвае ёй ісці дадому.

Можа, святло не ўключыць, разудца ля дзвярэй, ціхенька пайсці і легчы ў ложак. Не спіцца... Думае яна, думае пра тое, чаго ніколі не бачыла ў жыцці, што, нібы прыснілася, не выходзіць з галавы, а з кожным днём вырысоўваецца ўсё ярчэй у жоўтых, зялёных, блакітных фарбах. І прыгожая, статная жанчына высокая і горда сядзіць за рулём камбайна, у шкляннай, як вітрына, кабіне, усміхаецца прыветна — нібы лучыць, абяцае шчасце. А поле — жоўта-зялёнае — канца няма...

Волечка стаць на ўзмежку і толькі пазірае на яе. І яна ўбачыла Волечку і махае, махае прызыўна ёй рукою. А бегчы да яе — воль як далёка...

Волечка адкідае коўдру, спускае босыя, азбялыя ногі на падлогу. (Сэрца яе хвалюецца, лоб гарачы, а ногі — ледзяныя). Яна ўключае святло, забывшыся на цётку, якая раскінуўшыся ў пасцелі, храпе адкрытым ротам, дастае, як вялікую каштоўнасць, часопіс «Работніца» і пазірае, пазірае на тую вясеўную жанчыну: цёмныя, смаланыя валасы над гладкім, забранзавелым лбом, і зубы — белыя, роўныя, вочы пазіраюць цёпла, мякка, нібы льецца з іх дабрыйна і радасць, і Волеччына сэрца ажно захоўваецца, разрастаецца ў грудзях ад неспадзяванай радасці, якая, верыцца ёй, мае адбыцца, яна ўжо тут, у яе грудзях. А жанчына прыветна падня-

У РАБОЧЫМ НАСТРОІ

На спектаклях
Томскага
ордэна Працоўнага
Чырвонага Сцяга
тэатра драмы

Калі адкрыліся гастролі Томскага драматычнага тэатра, вечар быў прасякнуты асаблівым настроем — настроем сучаснага мінчан з дарагімі і блізкімі сябрамі. У суровы ваенны час нарадзілася і замацавалася на гады пабрацімства Томска і Мінска. У далёкі сibirскі горад быў эвакуіраваны Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы (тады Першы БДТ). Тамічы прынялі калектыв з уласцівай ім шчодрасцю і цеплынёй. Пра гэтыя моцныя духоўныя сувязі гаварыла ў сваім прывітальным слове народная артыстка рэспублікі Зінаіда Браварская.

— Гэта былі тры гады самаадданай працы і душэўнага напружання, — адзначала З. Браварская. — І хоць над Томскам не рваліся бомбы і снаряды, але ва ўсіх быў адзіны боль, адзінае жаданне аддаць усе свае сілы на разгром ворага. Тамічы стараліся аблегчыць горныя расстання людзей, адарваных ад родных мясцін, сардэчнасцю, цеплынёй шчодрых душ. Бескарыслівую дапамогу запамінілі купалаўцы, прывезлі з сабой у вызвалены родны Мінск светлае пачуццё і перадалі гэты неацэнны дар у спадчыну маладому пакаленню. Вітаючы сёння ў Мінску дзяцей і ўнікаў тых, хто так прымаў наш тэатр, мы аддаём даніну шчырай удзячнасці людзям вашага цудоўнага горада...

Томскія афішы ўяўляюць пэўную цікавасць для мінчан. Імёны вядомых аўтараў і чаканне ўражанняў ад канкрэтных сцэнічных твораў. Перш-наперш ад «Салёнай упадзіны» С. Залыгіна. Такая інсцэніроўка заўсёды выглядае ў пэўнай меры праграмным творам на падмоцках тэатра, які свядома спыніў увагу менавіта на прозе С. Залыгіна і менавіта на «Упадзіне»...

І сапраўды гэта — найбольш маштабны, самабытны па ма-

стацкаму ўвасабленню складаных жыццёвых праблем спектакль. Залыгінская проза з яе шырынёй ахопу жыццёвага матэрыялу, глыбіннасцю характараў («Я езджу па Сібіры каля сарака год, — пісаў аўтар, — бачу гэту краіну, здаецца, адчуваю яе і ў часе...») знайшла ўдумлівых даволі тэатральных інтэрпрэтаў. Пастаноўшчык спектакля Ф. Грыгар'ян сам зрабіў сцэнічны варыянт інсцэніроўкі, а сцэнограф Г. Мецелёў стварыў даволі каларытнае афармленне.

Гісторыя станаўлення Савецкай улады ў Сібіры ў 1918—19 гадах і жывыя канкрэтыя характары далі падставу тэатру гаварыць пра філасофскія праблемы суадносін асобы і гісторыі, асобы і народа. Спектакль сцвярджае думку аб тым, што сіла асобы ў яе непарыўнай сувязі з народам, у асэнсаванні заканамернасці гістарычнага развіцця. Гэта думка не разумова дэкларуецца ў спектаклі, а падмацоўваецца ўсімі мастацкімі сродкамі — ад мізансцэнічнай структуры да распрацоўкі акцёрскай выканаўчай партытуры відовішча.

Паўнапраўнае існаванне народа — сялянскай масы — і галоўных герояў надае спектаклю адзнакі гістарычна заканамернага працэсу. Масавыя сцэны будуюцца так, што гэты «хор» ярка адцягвае асобныя характары. Глаўком Мешчаракоў менавіта ў мініуты цяжкіх роздумаў, сумненняў, у моманты прыняцця адказных рашэнняў звяртаецца да «хору», іраваючы сваю правату розумам і вопытам народным. І «хор» дае яму парады, пагаджаецца з ім або выступае супраць. Пры пэўнай вонкавай статуранасці «хор» выглядае ўнутрана мабільным, эмацыянальным калектывам. Умоўнасць сцэнічнага прыёму трымаецца на рэальнасці акцёр-

скага пражывання. Акумуляцыя народнай мудрасці і праваты — вось ідэйны стрыжань створанага ў спектаклі вобраза народа. Так абстраецца сацыяльны канфлікт драмы.

Вялікае ўражанне пакідае, напрыклад, сцэна суда над сялянінам Якавам Уласіхіным, які не пусціў сваіх сыноў у партызанскую армію. З гэтага пачынаецца спектакль.

Таленавіта выконвае У. Варанцоў ролю глаўкома Мешчаракова. Яго герой — асоба ад прыроды адораная, спалучае ў сабе і стыхійную рамантыку рэвалюцыі, і яе розум, стратэгію і тактыку, яе дэмакратызм і жорсткасць. Акцёр адкрытага тэмпераменту, раскаваны ў сваіх сцэнічных паводзінах, У. Варанцоў «учэпіста» вытрымлівае духоўную сутнасць характараў. Яго глаўком выйшаў да сённяшняга глядача з той легендарнай эпохі не музейным экспанатам, а жывым чалавекам, асобай разнастайнай у жыццёвых праявах тэмпераменту, у адносінах з рознымі людзьмі. Ён пазбаўлены той «жалезабетоннасці», якой, бывае, грашыць акцёрскае выкананне такіх роляў. Артыст улавіў і пастацку асэнсаваў мяжу паміж мінулым і сваім сённяшнім уз'яўленнем пра ідэйна перакананых барацьбітоў той эпохі.

Цікавы характар антыпода Мешчаракова — Бруснякова — стварыў А. Бурзёў. Зацяты ў сваіх поглядах, гэты не бачыць і не хоча бачыць, што робіцца навокал. І хоць ён па-свойму адданы рэвалюцыі (хацелася, каб акцёр менавіта гэта больш падкрэсліваў, пазбягаў задзеннасці ў характарыстыцы), палітычная недальнабачнасць Бруснякова наносіць шкоду і справе, і самой ідэі. Добра, што выкананне ролі не зьялося да «лабавога» адкрыцця персанажа.

Пры в а б л і в а ю ч ы акцёры Я. Арлоў (Пятровіч, камандзір палка «Выратаванне рэвалюцыі»), Кісурын (Грышка Лыткін, ардынарац Мешчаракова), А. Афанасьеў (Лука Даўгаль, начальнік сельскага штаба), М. Мухаў (Якаў Уласіхін), Д. Кіржаманаў (Глухаў, прадстаўнік Карасукоўскай воласці). Акцёры знайшлі для сваіх персанажаў акрэсленую адметнасць, якая вынікае з логікі характараў і паводзін кожнай дзейнай асобы.

Партнёры па спектаклю жывуць законамі акцёрскага ансамбля. Спектакль захоўваецца ў рэпертуары восем гадоў. І трэба аддаць належнае калектыву — ён у добрай «форме», здатны захопляць і хваляваць сучаснага глядача. Мінчане адзначаюць як прыемны той факт, што спектакль успрымаецца не толькі як мастацкія замалёўкі пра тое, «як гэта было», а і цэласным тэатральным відовішчам героіка-рэвалюцыйнага пафасу.

Што можна сказаць пра іншыя спектаклі гасцей? Уражання вельмі страткія.

Рэжысуру М. Барысава вызначае прыхільнасць да пэўнай сцэнічнай парадаксальнасці ў пабудове самога дзеяння і ў характарыстыцы вобразаў. Гэта мы бачылі ў спектаклях «Толькі праўда» Ж. П. Сартра і «...А ўдзень ён ні на што не скардзіўся» П. Шэно. Ды часам гэта імкненне выдзе да разбурэння жанру, да яго падмены. Напрыклад, сартраўскі палітычны памфлет у некаторых сцэнах пачынае гучаць вадзівільна. Акцёры захопляюцца вонкавымі прыкметамі жанру, педальнуюць «вострыя мясіны», часам зводзяць эпізод да шырковай рэпрызы. Таму ўключэнне ў спектакль дакументальнай кінахронікі, якая з'яўляецца яркім сведчаннем распальвання ваеннай істэрыі, успрымаецца зусім фармальна і не ўплываецца арганічна ў дзеянне. Захапляецца жанравасцю (падкрэсліваю — не сутнасцю!) і Я. Арлоў у ролі рэдактара газеты Жуля Палатэна. Акцёр умее стварыць жывы характары (прыгадаем ролі Людовіка Мерыкура ў спектаклі «...А ўдзень ён ні на што не скардзіўся»), у яго багатая творчая фантазія, ды трэба толькі заўсёды яму памятаць пра меру мастацкую. Паўтараецца ў асобных эпізодах і У. Варанцоў у ролі Жоржа дэ Валера («Толькі праўда»), і тады замест раскрыцця ўнутраных матываў паводзін акцёр задавальняецца тым, што адразу падае «вынік».

Безумоўны прафесіяналізм і майстэрства вызначаюць работы народнай артысткі РСФСР Л. Далматавай. Яе Цётка («Донья Расіта, ці Мова кве-

так») і Раіса Аляксандраўна («У гэтым мілым старым доме» А. Арбузава) — жанчыны адметныя па сваіх біяграфіях, па сваіх звычках, сімпатыях, а выглядаюць аднолькава жыццёвымі і праўдзівымі. Актрыса ўпэўнена адчувае сябе і ў лірыка-драматычнай паэме Ф. Гарсія Лоркі, і ў сентыментальнай драме А. Арбузава. Драматычны тэмперамент і ўнутраная ўсхваляванасць уласцівы заслужанай артыстцы РСФСР Н. Меліхавай. Асабліва ярка гэта якасць акцёрскай індывідуальнасці выявілася ў сцэне, дзе яе гераіня Юлія Мікалаеўна ўведвае крах сваіх надзей вярнуцца ў «стары, мілы дом». А вось у ролі Вівіян Буасьер (у камедыі П. Шэно) актрысе, на жаль, бракуе тонкага густу, што яўна ідзе не на карысць вобразу і спектаклю.

Пра свае цікавыя творчыя магчымасці пераканаўча заявілі М. Мухаў, заслужаны артыст РСФСР А. Аркін, заслужаны работнік культуры РСФСР У. Сямёнаў, актрысы В. Бекетава і В. Мальцава.

Я глядзела спектаклі гасцей з Сібіры і адчувала, што калектыву жыве тымі творчымі клопатамі, што ўласцівы многім абласным тэатрам сёння. Кідалася ў вочы, напрыклад, наяўнасць «вакансій» для маладых артыстаў, бо далёка не ўсе маладыя сцэнічныя персанажы выглядалі такімі або былі не надта акрэсленымі па характарах і па артыстычным тэмпераменце. Няроўная рэжысура. Як і ў абласных тэатрах нашай рэспублікі, спектаклі, пастаўленыя «галоўным», бывае, гучаць больш выразна і вылучаюцца большай творчай дысцыплінай выканаўцаў роляў. У рэпертуары побач з сапраўды вартымі ўвагі і творчых намаганняў такога акцёрскага калектыву ёсць пастаноўкі, адкрыта разлічаныя на «касу»... Мабыць, пра свае здабыткі і выдаткі ведаюць і самі тамічы. Прывабіла ж іх уменне працаваць засяроджана, прыслухоўваючыся да залы, з узнёслым жаданнем захапіць і штосьці змястоўнае паведаміць глядачам. Такі настрой у тэатральным мастацтве называюць рабочым у самым добрым значэнні слова. З ім нашы госці прыехалі да нас і за яго мінчане ім удзячныя.

Клара КУЗНЯЦОВА.

ВОЛЕЧКА

(Зананчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

«Падлогу памыла, прыбрала, двор падмяла», — хваліць яе Міхаліна. «А на трактар усё прасіцца? Не прапала ахвота?» — «Прасіцца. Ды дзіця яна яшчэ». — «Можа, вось што, Міхаліна Рыгораўна, давай яе ў вучылішча накіруем, калгас накіруе... Няхай вучыцца, вернецца — змена табе будзе». На праўленні потым рашалі. Калгас Волечцы ступендыю плаціў, пакуль вучылася. Вярнулася, і праўда, яна праз два гады. Не паверыш, вырасла, сама, як яблык — белы наліў. Валасы, што сноп, распусціць, хваляю на стан кладуцца. І рукі — не тыя трысціначкі, а моцныя, загараляныя. Стала працаваць на трактары. «Беларусок» ёй далі спачатку. На ферму кармы падвозіла. Але хацелася ёй поле араць. А тут саборніцтвы маладых механізатараў. Каго паслаць? Парашылі — двух хлопцаў і Волечку. А яна вазьмі ды і перамажы ўсіх. Ну, як пасля гэтага не да-

верыць ворыва. Працавітая была, старанная... Але бывала, здаецца, як цень на твар яе нойдзе, вочы засмужацца...

Маўчыць яна доўга, нібы не хоча гаварыць далей. Слухае далёкі рокат трактара, і ён раптам набліжаецца. Ужо не чуваць цвыркання конікаў, мышынага шорханья, пахаваліся, муціць, ад расы, што буйна высыхала, нібы дождж прайшоў, толькі горка і соладка пахне бэзавая лугавая мята, крываўнік, зрэзаная валожка і елачкі хвашчу. Здалёку ветрык прыносіць і душны пах ворыва, гэта не пах рамонка і нават не сіўцу, а цяжкаваты пах землянога поту.

— Не бачыла, гэта Ягор на трактары ехаў? Ён арэ? — пытаецца яна, хоць надаўна сама Начатчы казала, што гэта Ягор. — Бачыш, з арміі прыйшоў — і на трактар. І тыдня — не гуляў. Прышоў... А ўбачыў Во-

лечку, вачэй з яе не спускаў. Праз месяц вяселле наладзілі. Што за вяселле было! — успамінае яна ці то радасна, ці то сумна. — Сталы проста ў садзе стаялі. Уся вёска сыхлалася, усіх яны запрасілі... Можа, і не трэба было так. Яно заўсёды, з вялікага грому — малы дождж. Вечар бы які справілі і — усё... А на лужку — на ўвесь сельсавет было чуто — музыкі гралі. Ансамбль з раёна старшыня выпісаў, адны барабаны тыя, што кавадлы, бухалі. А ўжо што грошай людзі накідалі на каравай, не шкадуючы, хто болей...

Ярына змаўкае.

— От, можа, грошы тыя і загубілі ўсё. Без грошай сумна, а і ад іх вялікай радасці не чакай, — разважае яна нібы сама з сабою. — Узыла яна назаўтра цішком тыя грошы і... паехала.

— Яно, канечне, ніколі не трымаўшы ў руках грошы, здаецца, што гэтага на ўвесь век хопіць, — нібы спрабуе яна апраўдаць Волечку, — і ніхто, і нішто больш не трэба.

Але ў нас гавораць: на вуліцы холадна, а грошы ў кішэні растуць.

Вось як...

З поля нясе прахалоднай вільгаці. Становіцца золька. І плечы ўжо не грэе рабысты, астылы бок хаты.

Абедзве мы маўчыць, нібы сорамна нам за Волечку.

— Маладая яшчэ, неразумная, — зноў нібы апраўдвае яе Ярына. — А Ягора як падмянілі з тае пары. Сам ён хацеў з гарачкі на БМД ці на Поўнач з'ехаць. Старшыня, Андрэй Ціханавіч, яго суняў. Што ўжо за чалавек — не выказаць! Пасадыў ён яго ў сваю машыну, шафёра, Мішку, — у адгул паслаў, толькі... — тут яна нібы ўсміхнулася, — толькі перасцярог, каб сапраўды не «загуў», а то на «залатавоз» пасадыць да пенсіі. Яны ўсе на ім кару адбываюць за п'янку. Пасадыў ён Ягора ў машыну, сам — за баранку. Ездзілі яны. Дзе? Ніхто не ведае? Што гаварылі? Такаса — невядома. Толькі застаўся Ягор. Працуе...

За гаворкаю не зачулі, як сцішылася ўсё наўкола. І трактара не стала чуваць, толькі па дарозе матацыкл, пагыркаючы, праскочыў. І стала ціха-ціха.

— От і Ягор паехаў. Пара і нам угаманіцца... — Ярына ўстае з лаўкі. — Ажно я прычыню...

— Так трактар і пакінуў у полі? — пачынала я.

— А дзе ён падзенецца? Ніхто не зачэпіць. Не ўкрадзе. Гэта во расказваюць, — у горадзе, на трактарным заводзе, адзін з дырэктарам самім на заклад пабіўся, што ўкрадзе трактар.

КРАСАМОЎНАЯ АФІША

Да гастроляў Кіеўскага дзяржаўнага тэатра драмы і камедыі ў Мінску

Гэта, бадай, самы малады па стажу сваёй дзейнасці тэатр, які выступае ў беларускай сталіцы. «Гісторыя» яго налічвае якіх шэсць гадоў. Адкрыўся ён спектаклем па п'есе Украінскага драматурга Р. Федзянэва «Высокая адзнака — любоў» у красавіку семдзесят дзевятага года, потым паказаў п'есы цяпер вядомых аўтараў надзённых драм і камедыі Я. Стэльмаха («Драма ў настаўніцкай») і А. Петрашківіча — «Начны дыялог» («Трывога»).

Праўда, нашы госці за кароткі тэрмін стварылі даволі багаты рэпертуар: на творчым рахунку кіеўскага калектыву — трыццаць спектакляў. Найбольш змястоўныя з іх і адметныя па эстэтычным увасабленні набылі папулярнасць далёка за межамі Кіева. Мастацкае кіраўніцтва тэатра ўзначальвае заслужаны дзеяч мастацтваў Украінскай ССР Э. Мітціцкі. Большасць спектакляў пастаўлена ім, ён аб'яднаў моцную талентамі актёрскую трупу, якая сёння ўпершыню робіць тварчую справу перад мінчанамі і гасцямі нашай сталіцы.

Афіша запрашае на спектаклі, назвы якіх і імёны драматургаў прыцягваюць увагу як дасведчаных тэатралаў, так і непасрэдных глядачоў. Першай стаіць крылатае імя — «Гамлет»: шэкспіраўскай трагедыяй, якая заўсёды лічыцца вельмі адказным выпрабаваннем калектыву на творчую сталасць, 5 верасня тэатр адкрые гастролі. Сярод яго здабыткаў — палітычна актуальны памфлет «Агент 0—0» Г. Баравіка, інсцэніроўка рамана «Закон вечнасці» Н. Думбадзе, чэхавская «Чайка», «пераклады» на мову сцэнічнага мастацтва шэдэўраў сусветнай літаратуры — слаўтай «Манон Леско» абата Прэво і рамана «Ідыёт» Ф. Дастаеўскага (спектакль «Настасся Піліпаўна»).... Мабыць, і гэтых назваў досыць, каб пераканацца: тэатр па-сапраўднаму смелы ў творчым пошуку і ставіць перад сабой высокія мэты. Сардэчна запрашаем гасцей з Кіева! Грамадскасць Мінска зычыць ім поспеху.

Дык, што ты думаеш, вывеў за вароты ды і паставіў пад яго акном: «Во глядзі, янія ў цябе разавы. Трактар жа не Іголка». А ў нас трактар ніхто не зачэпіць...

...У хаце прахладна, але ніяк не заснуць. Чуваць, як пасопвае Настачка, уздыхае Ярына.

— У грудзях нешта цяжка стала, не выдыхаць. Трэба выпіць пілюлю на сон.

У поцемках чуваць, як яна пратупала басанож па падлозе, — хата старая, а масніца ні адна не рышце, — пашамацела, як мыш, у куфарачку на стала, плэхнула вадою, набраючы ў кубак, лягла, сцісьнялася. Толькі ходзікі ў цішыні ўсхадзіліся, як тыя конкі на полі, хоць устань ды спыні. Але час тым не спыніш...

І Ярына знячэўку азвалася:

— Дакажу табе пра Волечку, пакуль не заснула... Аднойчы што адбылося... Ага, летась, гэтае пары. От так кінуў Ягор у полі трактар, там, за выжарамі, паехаў, як сёння, адпачываць. А раненька — што такое? — поле заворана. Туды, сюды — ніхто не араў. Аж у кабіне канверцік ляжаў, а ў ім пісьмо і грошы. Грошы, то мо трыста рублёў, а што ў пісьме, то ніхто і не ведае. Нікому Ягор не казаў, пра грошы казаў, а што ў пісьме — невядома. Ды тут і здагадацца можна. Тады, людзі каза-

ВІНШУЕМ

Янку КАЗЕКУ — 70

снага педагогічнага інстытута імя М. Горкага. Выкладалі беларускую мову і літаратуру ў Дукорскай сярэдняй школе. Удзельнік Вялікай Айчыннай

31 жніўня спаўняецца 70 гадоў пісьменніку Янку Казеку. З гэтай нагоды праўленне СП БССР накіравала юбіляру прывітальны адрас:

«Дарагі Іван Дарафеевіч!

Шчыра віншуем Вас, нашага таварыша па плу, вядомага крытыка, з 70-годдзем з дня нараджэння.

Вы прайшлі багаты жыццёвы шлях. Да вайны працавалі на Бабруйскім дрэвапрацоўчым камбінаце. У 1938 годзе скончылі літаратурны факультэт Мін-

вайны. Пад Ельняй, у 1941 годзе, былі паранены. Пасля вайны працавалі ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», галоўным рэдактарам Дзяржаўнага выдавецтва БССР, загадчыкам рэдакцыі народнай асветы і друку, затым намеснікам галоўнага рэдактара Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. Працуючы цяпер старшым навуковым рэдактарам БелСЭ, Вы перадаеце свой багаты вопыт і веды малодшым таварышам па рабоце.

Як крытык у друку выступаеце з 1935 года. Дыяпазон Ваших даследаванняў шырокі: мастацка-стыльвыя асаблівасці беларускай прозы, роля пісьменніцкай індывідуальнасці ў літаратурна-творчым працэсе, пытанні сатыры, вытокі і развіццё жанру байкі ў беларускай літаратуры. На Вашым творчым рахунку зборнікі літаратурна-крытычных артыкулаў «З невычэрпных крыніц», «Натхненне і майстэрства».

«Няходжанай дарогай», «Голас часу», «Падарожжа ў маладосць», даследаванні і крытыка-біяграфічныя нарысы «Беларуская байка», «Кандрат Крапіва», «Кузьма Чорны».

Ваши працы вылучаюцца спеласцю думкі, глыбінёй ідэна-эстэтычнага аналізу, партыйнай прынцыповасцю ў ацэнцы літаратурных з'яў.

Ваша літаратурна-крытычная і працоўная дзейнасць высокая ацэнена ўрадам рэспублікі — Вам прысвоена званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР. За ўдзел у выданні Беларускай Савецкай Энцыклапедыі Вам прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР.

Жадаем Вам, дарагі Іван Дарафеевіч, добрага здароўя, шчасця, новых поспехаў у працы.

Супрацоўнікі «ЛіМа» таксама віншуюць былога калегу па плу і жадаюць яму самага найлепшага ў жыцці і творчасці.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Зінаіда ДУДЗЮК

Чалавек

Бяскрылы, горды і зямны
Сягаеш у Сусвец.
На грані міру і вайны
Зямля расінкай свеціць.

Дрыжыць над мантыяй кара
У напружанай трывозе.
Ад нашых ведаў да добра
Усім нам па дарозе.

Спарыш ды трыпутнік,
Гаючы зялёны муроў!
Дзякуй вам, травы,
За вечнае наша вяртанне.
Імкнуся да вас
Ад непрытульных муроў
Пакаюцца за маўчаннем.

Дарагі рэдзімы —
Праз вёсачкі і гарады,
І скрозь абеліскі
Ды ўтома сівая курганя.
Нашчадна адораны

Думкі мае і гады
Песнямі продкаў.
А я адплаціла маўчаннем.

Як асляпіла,
Як шчасцем мяне апякла
Неразгаданая тайна
І горыч кахання!
Моўчкі ў сабе
Пахаваць гэту буру змагла.
Каюся за маўчаннем.

Вось яна, кара,
Нібы за няздзейснены грэх,
Жыць з неаплатных даўгоў
І расчараванняў.
Выплесні, сэрца,
Праз слова
Мой плач і мой смех,
Каюся за маўчаннем.

Над стылым разводдзем
рачным і лясным
Умытае сонца ўзлятае.
Пануюць на свеце дзве фарбы
ясны —
Блакiтная і залатая.

Спякотнае лета буе красой.
Палетак дэзавання прытоіць

Валошкі, як зоркі, паміж
каласоў —
Блакiтная і залатая.

Падкрадзеца восень з імжой
ды слатой,
А неба вяснова світае.
Дзве фарбы гараць чысцінёй
і тугой —
Блакiтная і залатая.

Самотна блукіюць Разліў
верасоў.
І лес пра мой боль не пытае.
Дзве фарбы вачэй і тваіх
валасоў —
Блакiтная і залатая.

І памяць маю не заносіць
снягі,
Заўсёды мы ў ёй маладыя.
І я вышываю каханню сцягі —
Блакiтныя і залатыя.

Перакінуць бы кладку
Між зімою і летам
І ляцець напасткі
У абдымкі твае.
Там рамонкі вятрамі
Геніяльна апеты,

Там багоўка чаруе
На дождж у траве.

Там наш човен самотна
Да мары прыкуты,
І лілеі зіхцяць
На вадзе белайой.
Не палічаны шчасця
Ні дні, ні минуты,
Не разгорнуты сцежак
Імклівых сувой.

Там таемнаю згадкай
Уколе ажына,
І мінулым нязнак
Крапіва апячэ.
Не раўную цябе
Да тваіх успамінаў,
А раўную да часу,
Што зараз цячэ.

І гукаю цябе
Праз завею з-за свету.
Як мне шчырай усмешкі
Тваёй не стае.
Перакінуць бы кладку
Між зімою і летам
І ляцець напасткі
У абдымкі твае.

Ніна ШКЛЯРАВА

Заклінанне

Нервы, як антэны,
Ловяць кожны гук.
Свет наш у спляценні
Чалавечых рук.

Той аб родным крэі
Напісаў радок.
Той дзіце трымае...
Той — узвёў курок!

Імем вашай маці
І яе рукою
Заклінаю: здайце,
Здайце Міру зброю!

Выйшаў хлопец у людзі.

Здаецца, што яшчэ трэба?
А ён пытае: дзе будзе
Смачнейшаю луста хлеба?
Людзі ў міг адварнуліся,
Можа, бярэ на кпіны!
Маці яго адгукнулася:
І так адказала сыну:

— Свет не толькі ў аконцы,
Аднак вярніся, убачыш,
Што ты для мяне, як сонца,
А, можа, і больш значыш.
Вяртайся, цябе на сяле
Стрэне са скібаю брацік.
Ах, які смачны хлеб
Той, што ў роднай хаце.
Адразу прыбудзе сілы,
Выйдзе туга і стома.
Вяртайся дадому, сыне,
Хлеб самы смачны

дома.

«Лёс паэта — адчайны
і трагічны лёс...»
У. НЯКЛЯЕУ.

Не згодна я, што «лёс паэта
Адчайны і трагічны лёс...»
Трымціць за лёс людзей
планета,
Жаўрук заходзіцца ад слёз.

Дык што ж тады рабіць паэту:
Прасіць мо літасці ў нябёс,
Ці, можа, пакланіцца свету,
Каб ён прыняў ягоны лёс?

Дай, лёс мой, людзям дзень
мой весні,
Дні ўсе шчаслівыя мае.
Хай я загіну, мае песні
Жаўрук у небе дапае.

Там, дзе людзі...

Там, дзе месяц, —
Зоры, як кветкі,
Там, дзе сонца, —
Кветкі, як зоры.
Там, дзе вецер, —
Лісце, як птушкі.

Там, дзе рэкі, —
Ручаі, як сцяжынкі.
Там, дзе людзі, —
Жывая Зямля,
Там, дзе Зямля, —
Сцяжынкі да кветак,
Дарогі да Сонца,
На Месяц,
Да зораў!

лі, разоў некалькі бачылі як бы Волечку ў лесе за вёскаю, ля палёў. Але з вачэй яна сыходзіла, хавалася.

...Заміталася па падушцы Настачка. Мусіць, сніцца ёй, як блукае ў лесе за вёскаю Волечка, страшыцца зайці ў вёску. Сіпка і разгоніста дыхае Ярына: цяжка ў грудзях — таксама, мусіць, з-за Волечкі і Ягора, і мне на душы — слабка, упару заплакаць — чаго б, здавалася? А ходзікі чыкаюць, чыкаюць, са званам, як бомы. Але раптам з-за сцяны, з поля чуецца, як спачатку капрызліва, бы злуецца, што яго пабудзілі, фырочка трактар, потым голас яго раўнее, уладгоджваецца. І ўжо толькі ён уладчыць над полем, у хаце заціхаюць ходзікі, і, здаецца, лягчэй, раўней дыхае Ярына. Але ракоца ён неяк не так размерана і разважна, як надвечоркам, а таропка, нават задыхліва. А можа, гэта толькі здаецца, праз неадчэпны салодкі сон?

...Сонца заліло святлом хату. Як гэта я? Праспаць такую раніцу. Недаравална. Ці скоры яшчэ будзе такая? Расхінаю гардзіну, штурхаю далонню раму. Поле! Такім яго я не бачыла: цёмнае, іскрыстае, сонца яшчэ не высушыла начную вільгаць, іскрынкі ўспыхваюць то тут, то там і гаснуць. І поле, нібы чорнае, яшчэ не прасвечанае сонцам, мора, разлілося, падступіла да самых акон. Яно

такое застылае, цёмна-шэрае, але мякка тоне ў ім пагляд і нельга адвесці вачэй. Галасы ля двара. Ускідаю халат, праводжу грэбнем па валасах. Выходжу на зацненны ганак, стаю, нібы стаіўшыся, хаваюся, за шудам дзвярэй. Па твары відаць, што заспала, а тут — людзі! Ягор, старшыня, Андрэй Ціханавіч, жанчыны, мужыкі, — і трактар на ўзбочыне дарогі. Зноў парэзаў на куханчыкі муроў. Прыслухоўваюся, пра што гаворка.

Цётка Ярына божыцца, што як выпіла пілюлю, так і да раніцы, бы мёртва была. Раніцай устала, аж галаву павяло. «Халера, не трэба іх піць, так як ноч перакачаешся».

— І не бачылі, хто араў поле?
— Хіба не Ягор?

Ягор круціць распылістым чубам. Ён маўклівы і нават урачысты, нібы прыгатаваўся да нечага яшчэ больш нечаканага. Раптам уздрыгвае, размашыстым крокам ідзе да трактара, сядзе ў кабіну, шабуршыць там, як верабей у гняздзе, нешта шукае. Потым заціхае. Ля плоту агародчыка стаіць яго матапыкл, а побач старшыня «Волга». Усе прыціхаюць, а аграном тым часам замаляе глыбіню ворыва. І ўсе робяць выгляд, што толькі гэта іх хвалюе. А ён падымае твар з каротка падстрыжанымі срэбна-сівымі вусікамі. І ці ад усмешкі,

ці ад сівых вусоў твар яго вельмі светлы.

А людзі ідуць і ідуць. Во дзед стары кічкам дарогу дзяўбе. Маладзіцы стаяць, пазіраюць, як на дзіва, бы ніколі не бачылі ўзаранага поля. А Ягор не вылазіць з кабіны. І ніхто не прыспхвае яго. Але колькі так сядзець? Ён ідзе да людзей. Твар яго ці то пераменлівы, прасветлены, ці то разгублены, не зразумець.

— Гэта Волечка, — адным дыханнем, як громкім шэптам, бы нешта патаемнае, гаворыць ён, і, перамагаючы нейкі боль ці прырасць, зноў выдыхае. — Просіць дараваць...

Позірк яго насцярожаны, як у загнанага звера, мітаецца ў канец поля, на сіні лес.

І ўсе таксама пазіраюць туды.

...А ў хаце працнлася Настачка. Яна сядзела ля адчыненага акна, са страхам пазірала на поле і горка, і распачна плакала. А над полем, бы сапраўдны кірмаш, — наляцела, кружыць, крычыць чорнае вараннэ, то віхурай падымаецца ўгору, то кідаецца, падае галавешкамі на барозны.

А крык, а гвалт, а граі! Гэта крыклівая, мітуслівая зграя наводзіла на яе жах. Настачка нема раўла. Слёзы перамяшаліся са смаркачамі. Яна думалася, яе тузала, цягнула на ваніты, падводзіла да болю худзенькі жывоцік. Яна баялася, страшэнна баялася гэтага чорнага поля...

БЕЛАРУСКАЕ тэлебачанне паказала васьмісерыйны тэлефільм «Людзі на балоце» (сцэнарyst і рэжысёр В. Тураў, апэратар Д. Зайцаў, мастакі Я. Ігнацьеў, А. Матвейчук, кампазітар А. Янчанка). Тэлефільм уключае ў сябе вядомыя ўжо глядачам кінафільмы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы», а таксама тэлевізійныя серыі, у аснове якіх — раман І. Мележа «Завеі, снежань». Гэта сама па сабе значная падзея — створаны першы такі буйны серыял на творы класіка беларускай літаратуры. Пашыраная структура тэлесерыяла дае магчымасць гаварыць аб ім як аб самастойным, цэласным творы экраннага мастацтва, які своеасабліва ўспрымаецца на малым экране.

Шматколорныя, шматгалосныя, поліфанічныя раманы Івана Мележа быццам і створаны для такога павольнага, нетаропкага экраннага прачытання — аўтар любоўна і пільна ўглядаецца ў сваіх герояў, жыхароў палескай вёскі Курані, уводзіць нас у кола іх жыццёвых і гаспадарчых клопатаў, новых сацыяльных змен, рашучага пералому ў жыцці. Памеры тэлефільма давалі магчымасць перадаць поліфанічнасць мастацкай структуры літаратурнай першакрыніцы, перакрываючы і знітаваныя мноства сюжэтных ліній.

Першая серыя, «На ростанях», задае танальнасць экраннаму апавяданню — лірыка-паэтычную, прасякнутую тужлівай мелодыяй закадравай жаночай песні, якую пранізвае, задумваючыся выканала Тацяна Мархель. Як і ў рамане, мы знаёмліся тут з галоўнымі героямі — палескай прыгажуняй Ганнай (Алена Барцова), яе каханым, бедным і ўпартым Васілём (Юрый Казючыц), задзірлівым і нахабным кулаком Яўхімам (Барыс Няўзораў), з іншымі куранёўцамі, якія спакойна і нетаропка робяць сваю звычайную справу — працуюць на сенакосе, потым на жніве.

Аўтары фільма перш за ўсё даюць нам адчуць прыгажосць

знешняй, але і ўнутранай, духоўнай. Гонар, пачуццё чалавечай годнасці, незалежнасць меркаванняў — усё свеціцца ў яе «вешніках» вачах, дае магчымасць адчуць адоранасць натуры. Апэратар Д. Зайцаў як бы ўпісвае вобраз Ганны ў малюўнічыя жывапісныя палотны, дае нам магчымасць палюбавацца ёю, як мы любуемся вобразами твораў мастакоў.

Лірыка — эпічнай інтанацыяй прасякнуты малюнак прыроды. Камера Д. Зайцава становіцца самастойнай мелодыяй у фільме. Яна то зліваецца з акцёрскімі партыямі, то салі-

зямля — бяскрайнія разлівы гнілой твані ў нізінах, зыбучыя пясчаныя хвалі на ўзгорках! Яркая, шчодрая і залатая з выгледу, зманлівая, няласкавая да дзяцей сваіх красуня... Вось гэтак вобраза гнілога балота, твані ў фільме амаль няма (акрамя, бадай, сцэны прыходу Хадоські да знахаркі). Аўтараў вабіць больш зямля — шчодрая красуня. Але ж жорстка, рэалістычны паказ палескай зямлі ў фільме таксама быў неабходны — бо з ім жа звязаны і асноўны драматычны канфлікт трылогіі — стварэнне новых умоў калектыўнай працы на

гацце (В. Лысенка), маўклівы, затоены кулак, з лютай нянавісцю да новай улады ў душы Халімон Глушак (Ю. Гарабец), мяккая, жаласлівая маці Васіля (С. Кузьміна). Іншыя куранёўцы пададзены як бы «агульным планам» — адным-двума штрыхамі, кароткімі рэплікамі, амаль без індывідуалізацыі.

Рэжысёр падкрэслівае падабенства, агульнасць іх паводзін, эмацыянальных рэакцый, дае іх калектыўны партрэт. Калі гэта тычыць традыцый-

ён празмерна эскізы. Знікла неаўторнасць яго асобы і яго ўнутраныя сумненні (напрыклад, у сувязі з рэлігійнасцю бацькоў). На маю думку, яўна няўдалы Апейка. На старонках рамана гэта сціплы, дробны, хударлявы, з рэдкімі валасамі чалавек. На экране ж мы бачым лаўнаватага, мяккага Л. Дзячкова, з адзнакамі сучаснага гарадскога інтэлігента ў вобліку, жэстах, манерах. Апейка быццам «узятая» з сучаснасці і перасаджаны ў 30-я гады.

Яшчэ большы разрыў паміж вобразамі Башлыкова ў рамане і на экране. Ён — галоўная фігура ў апошніх тэлесерыях. Каго ж мы бачым? Замест малядога яшчэ хлопца з белай і кволай шыяй, белымі далікатнымі рукамі і смехам, ад якога ён прыгажэў, страчваў сваю неспакойнасць і насцярожанасць, перад намі чалавек сталых ужо гадоў, фізічна моцны, але на дзіва аднастайна зацятый, падзроны. Гэта зусім іншы характар, чым у рамане. Не верыцца, што Ганна магла ім захапіцца.

Адзін з найбольш сур'ёзных пралікаў фільма — у ім недастаткова раскрыты сацыяльныя аспекты канфлікту Апейкі з Башлыковым. У фільме ў адрозненне ад рамана не стае драмы чалавека, які слепа і фанатычна выконвае свае службовыя функцыі і становіцца ахвярай вузкага погляду на сацыяльныя з'явы. Зменена і танальнасць адносінаў Башлыкова з Ганнай. У рамане яна, слухаючы прамову Башлыкова на сходзе, захапілася яго адукаванасцю. Ён уводзіў яе ў свет, якога яна не ведала. У тэлефільме ж Ганна лірычна, расчулена ўсміхаецца, глядзячы на гэтага «жалезнага» Башлыкова, як раней глядзела на Васіля, пад тую ж сумна лірычную закадравую мелодыю.

Асабліва ненатуральны Башлыкоў у фінале — калі пільна ўглядаецца ў крыгаход. Гэтая сцэна (дарэчы, вельмі нагадвае яна сцэну з фільма «Маці» У. Пудоўкіна) драматычна не апраўдана, твар Башлыкова не выказвае ніякіх глыбокіх думак і хваляванняў. Гэта ж драматычна пазычанай выгледзе і фінальная сцэна тэлефільма — прыезд трактара ў Курані (відочная цытата з «Зямлі» А. Даўжэнкі).

Трылогія І. Мележа, як вядома, не была дапісана да канца, сюжэтных ліній павінны былі атрымаць сваё завяршэнне ў падзеях Вялікай Айчыннай вайны. Тым самым эпічнасць «Палескай хронікі», трэба думаць, стала б яшчэ больш адчувальнай. В. Тураў, як аўтар сцэнарыя, даў свой варыянт сюжэтных развязак, але яны аказаліся, з аднаго боку, часам меладрматычнымі (Яўхім страляе ў Ганну), а з другога — дэкларатыўна-дыдактычнымі (Башлыкоў глядзіць на крыгаход, калгаснікі бачаць першы трактар).

Прыгадваючы тэлесерыял цалкам, міжволі адзначаеш у апошніх трох серыях своеасаблівы спад тону экраннага расказу, паспешліваецца.

Думаецца ўсё ж, што тэлесерыял у цэлым знойдзе свайго глядача, і такім чынам шматлікая аўдыторыя далучыцца да аднаго з лепшых твораў беларускай літаратуры, якім з'яўляецца трылогія І. Мележа. І ў гэтым — асноўная заслуга тэлефільма.

Вольга НЯЧАЙ.

ДАЛУЧЭННЕ ДА КЛАСІКІ

Палеская хроніка—
на тэлеэкране

руе, вядзе дзеянне (як у сцэнах сенакоса, жніва), то надае агульную танальнасць і рытм апавяданню. Многія кадры, знятыя Зайцавым, — як песня пра характэрнае Беларусі: дрэвы ў вадзе, рака ў яе вольных паваротах, вячэрнія туманы ў лесе. Як і ў рамане І. Мележа, вобраз прыроды ў тэлефільме надзвычай важны. Мы не проста сочым за падзеямі, а любуемся спякотнымі днямі касавіцы, чыстай беллю зімы з яе гурбамі снегу, бляскам азёраў і рэк, веснавымі ручкамі, пералівамі святла і фарбаў.

Трэба зазначыць, што інтанацыя фільма Турава ў нечым адрозніваецца ад мележаўскай. Па-першае, перахадзіць пры ўспрыманні фільма моўная механіка. Але галоўнае — страчана мележаўская шматграннасць светаўспрымання. Калі

гэтай няўдзячнай балоцістай і пясчанай зямлі, якая столькі год прымушала людзей дрыжаць за ўласны кавалак, марыць пра лепшы надзел.

Першая палова тэлесерыяла развіваецца ў пераплеценні дзвюх сугучных тэм — тэмы кахання Ганны і Васіля (і заляцанняў да Ганны Яўхіма) і сацыяльнай тэмы — перадел зямлі, землеўпарадкавання ў Куранях, арганізацыя калгаса. Як і ў рамане, спачатку асноўная ўвага ўдзяляецца асабістай тэме. Мы дэталёва прасочваем за ўсімі перыпетыямі любоўнага «трохкутніка». І нас пераконвае сваёй натуральнасцю Васіль — Ю. Казючыц з яго паступовым пераходам ад лірычнай закаханасці ў Ганну да ўпартай мужыцкай непахіснасці і злосці ў барацьбе за лепшы кавалак ўласнага надзелу. Працягласць тэлефільма дае магчымасць паступова і натуральна раскрыць эвалюцыю яго характару, паказаць, як бярэ ў ім верх сялянскі горкі вопыт яго продкаў. Пераконвае і Яўхім — Б. Няўзораў. Як і ў трылогіі, у тэлефільме гэта натура яркая, ад прыроды адораная, але грубая, самалюбівая. Б. Няўзораў не адмаўляе свайму герою ў прывабнасці, мужчынскай сіле — гэта ж першы хлопец у Куранях, самы відны, разумны. Ён па-свойму кахае Ганну, насуперак ўласнаму жаданню не можа з ёй расстацца. Але мараль ўласніка пазбаўляе яго дабраты, спачування — і ён губляе ў сабе чалавека. Паступова на нашых вачах у апошніх серыях Яўхім співаецца, страчвае чалавечы аблічча. Праўда, залішня і меладрматычная падаецца сцэна, «дапісаная» ў фільме за Мележа — Яўхім-бандыт пагражае Ганне, страляе ў акно хаты Васіля і цяжка раніць Ганну, якая хаваецца там. Гэта ўжо стылістыка дэтэктыву і меладрамы — гэта, як кажуць, «з іншай оперы».

Акрамя галоўных герояў, у рамане і фільме многа персанажаў другога і трэцяга плана. Эпічнасць трылогіі Мележа праявілася ў зчэтанасці, спалучанасці мноства перакрываючых лёсаў. У серыях тэлефільма выразна абмалюваны многія героі «Палескай хронікі» — сонечная, пяшчотная «каналіянчак» Хадоська (М. Якаўлева), добры і сумны бацька Ганны, бядняк Чарнушка (Г. Гарбук), яго крыклівая і жвавая жонка, прагна на ба-

Чарнушка (Г. Гарбук) і яго дачка Ганна (А. Барцова).

галоўных герояў, упісаных у раму на дзіва пышняй і квітнеючай прыроды. Яны не забываюцца пра словы І. Мележа, што гэта «лета-песня» і «восень-песня» для Ганны і Васіля, упершыню закаханых, для якіх увесь свет напоўніўся зачараванасцю. Маладыя акцёры эмацыянальна дакладна вядуць свае партыі. Ганна — Алена Барцова — сапраўднае адкрыццё В. Турава. Яна быццам сышла са старонак рамана — «куранёўскай прычэса», прывабная нават і ў зрэбі. У тэлесерыяле мноства яе цудоўных партрэтаў, якія зрокава ўвабляюць замілаванна апісаным пісьменнікам незвычайнай прыгажосці Ганны — не толькі

Мележ, паэтызуючы жыхароў і прыроду Палесся, адначасова і жорстка рэалістычна паказвае цяжкія ўмовы іх побыту, то Турава цікавіць больш рамантычна апаэтызаваны вобраз палескіх жыхароў. Гэта працягнецца і ў адзенні (белым альбо страткім замест шэрага даматканнага зрэб'я), і ў музыцы, і ў вобразе прыроды.

Лірычная інтанацыя ў апісанні прыроды ў Мележа не адзіная — сам вобраз прыроды ў пісьменніка дваісты, ён нясе ў сабе ў сваёй выглядзе і вобраз людзей на балоце з іх цяжкім лёсам і нялёгкімі ўмовамі вясковай працы. Пісьменнік аднойчы адкрыта звяртаецца да зямлі: «Зямля,

«МАТОР!..»

НА ЗДЫМАЧНЫХ
ПЛЯЦОУКАХ
КІНАСТУДЫІ
«БЕЛАРУСЬФІЛЬМ»

Дзень кіно — свята летняе, а лета для кінематаграфістаў — сезон гарачы. Здымаецца кіно — у павільёнах і на здымачных пляцоўках ідзе напружаная работа.

Фотаздымкі А. Дзмітрыева, змешчаныя на гэтай старонцы, даюць магчымасць бліжэй пазнаёміцца з кінематаграфічным летам-85.

Рэжысёр Валерый Рыбараў (на першым здымку), якога мы ведаем па таленавітай і ўдумлівай кінастужцы «Чужая бацькаўшчына», працуе цяпер над экранізацыяй апавесці В. Казько «Судны дзень».

Тэлесерыял «Дзяржаўная граніца» палюбіўся глядачам. Фільм пяты, пад назвай «Год сорок першы», прысвячаецца падзвігу савецкіх пагранічнікаў на тэрыторыі Беларусі ў першыя гады Вялікай Айчыннай. Рабочы момант будучага фільма, пастаноўку якога ажыццяўляе рэжысёр В. Нікіфараў, — на другім здымку.

Па сцэнарыі Я. Будзінаса і А. Кудраўцава ствараецца стужка «3 юбілеем пачаекам», якая звяртаецца да важных сацыяльных, эканамічных і духоўных праблем сучаснай вёскі. Рэжысёр-пастаноўшчык фільма Б. Гарошка, у галоўнай ролі народны артыст СССР К. Лаўроў. На трэцім здымку вы бачыце заслужанага артыста БССР Аляксандра Дзянісава і заслужанага артыста РСФСР Леаніда Невядомскага, таксама занятых у новай кінакарціне.

А ў такіх вольных дэкарацыях (фота ўнізе) здымаецца творчай групай пад кіраўніцтвам рэжысёра-пастаноўшчыка В. Бычкова кінафантазія «Палёт у краіну пачвар» паводле казкі Э. Скобелева.

Здымаецца кіно...

СВЯТА РАБОТНІКАЎ КІНО

Урачысты сход, прысвечаны Дню савецкага кіно, адбыўся 27 жніўня ў адной з лепшых глядзельных залаў беларускай сталіцы — кінатэатры «Масква». Тут сабраліся рэжысёры, апэратары, мастакі, акцёры, работнікі кінапракату, прадстаўнікі працоўных калектываў,

творчых саюзаў і грамадскіх арганізацый.

Старшыня Дзяржкіно БССР У. В. Мацвееў расказаў аб дасягненнях «Беларусьфільма» за апошнія пяцігоддзе, спыніўся на задачах, якія трэба будзе вырашаць самаму масаваму з мастацтваў.

З прафесіянальным святам майстроў экрана рэспублікі павіншавалі студэнт Белдзяржуніверсітэта І. І. Крыштан, кінамаханік кінатэатра «Кастрычнік» І. І. Каваленка, швачка-матарыстка мінскага вытворчага швейнага аб'яднання «Камсамолка» Т. М. Грыгарэвіч, заслужаная артыстка БССР Т. Р. Мархель.

БЕЛТА.

МАСТАК І ЭКРАН

Дню кіно прысвечана выстаўка работ мастаноў-пастаноўшчыкаў «Беларусьфільма», якая адкрылася ў мінскім кінатэатры «Кастрычнік». На ёй прадстаўлены эскізы, створаныя і да прэм'ерных фільмаў, і да тых, што ўжо атрымалі прызнанне глядачоў. Увагу прыцягваюць работы А. Мацвееўскага да карціны «Подых на-

вальніцы», створанай па раману лаўрэата Ленінскай прэміі І. Мележа, эскіз У. Дзямянцава да фільма «Трэцяга не дадзена», дзе паказан народны герой партызанскі генерал В. Корж, які ўзначаліў пасля вайны разораны налгас у роднай вёсцы. Затрымліваюцца глядачы і ля эскізаў У. Чарнышова да фільма «Дачка камандзіра», Ю. Альбіцкага «Навучы-

ся танцаваць», Я. Ганкіна «Мама, я жывы!» і іншых работ. За кожным шрыхом, пераконаўчым і праўдзівым, — нялёгкае работа мастана-пастаноўшчыка. На першы погляд непрыкметная, але без яе не ўявіцца задуму аўтара сцэнарыя і рэжысёра, не набудзе экраннае жыццё ні адна карціна.

Кар. БЕЛТА.

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Нгуен Тхе жыве ў правінцы Фунхань, што на поўдні В'етнама, які святкуе сёлета 40-годдзе незалежнасці. Яркая сонейка тропікаў, незвычайная прыгажосць гэтага краю надзіліла тутэйшых людзей тонкім пачуццём успрымання прыроды. Таму не дзіўна, што тут кожны альбо паэт, альбо музыкант, альбо майстар-рэзчык па дрэве.

У Мінск Нгуен Тхе прыехаў як актывіст Таварыства в'етнама-савецкай дружбы.

Пасля наведавання Хатыні ён быў засяроджаны, задумлівы. «Хатынь, — сказаў ён, — кранула да глыбіні душы. Кожны, хто пабывае ў Хатыні, не можа застацца раўнадушным да злачынстваў фашызму і да таго, што свет сёння ізноў у небяспецы. Кожны, хто пабывае тут, павінен стаць актыўным барацьбітом за мір». А потым прачытаў верш пра Хатыні і перадаў на памяць лісток з радкамі на в'етнамскай мове.

Другі кароценькі верш прысвячаўся Беларусі і яе людзям. І мне захацелася перанясці вершы в'етнамскага друга на беларускую мову.

Г. ЮШКЕВІЧ.

Нгуен ТХЕ

ХАТЫНЬ

На свае вочы бачыў Хатынь:
Бярозы на варце і неба сін,
І чырвань кветак — жывая
кроў,
А вецер даносіць стогн званаў.
Падмуры і коміны — памяць
пакут
Людзей і хат спаленых тут,
Людзей, што сеялі жыта і лён
І гэта б рабілі да нашых дзён.
А побач вялікага гора плынь —
Могілка вёсак такіх, як Хатынь.
Шмат іх у краі лясным
і крынічным,
Многакнутым і гераічным.
І Вечны агонь палыхае там
Як памяць народа дачкам
і сынам —
Усім, хто быў супраць варожых
пут

І не вярнуўся ў родны кут.
Над полем смерці стаіць ён
жывым,
Няскораны з сынамі забітым
сваім,
Якога трымае ў мазольных
руках:
— Помніце, людзі, пра гэта
ў вяках!
Я з далёкай краіны В'етнам.
Нізкі паклон, беларусы, вам,
Нізкі паклон, Хатынь, прымі
Ад в'етнамскай сястры Сянгмі.
●
Беларусь, ты прыгожая.
Твае людзі прыгожыя,
Іх пачуцці прыгожыя.
Хоць далёка В'етнам,
Але дружба спрыяе нам,
Бо б'ецца ў рытме адным
Сэрца адно з другім.

ІДЗЕ КОНКУРС

Нараджэнне новага заўсёды звязана з пераадоленнем старога стэрэатыпу або сцверджанага ў практыцы штампу. Паспеху ў гэтым у многім садзейнічаюць выпрабаваныя метады — саборніцтва, эксперымент, конкурс.

Конкурс, аб'яўлены ў 1985 годзе Міністэрствам культуры БССР і шэрагам зацікаўленых ведамстваў у асобе Міністэрства мясцовай прамысловасці, Міністэрства лёгкай прамысловасці, Міністэрства бытавога абслугоўвання насельніцтва БССР, Камітэта па фізічнай культуры і спорце пры СМ БССР, сапрапарыята праўлення Саюза мастаноў БССР на лепшыя сімвалы і эмблемы для тавараў народнага ўжытку ў сваёй асноўнай задачы не з'яўляецца ў гэтым плане выключэннем.

Як мяркуюць арганізатары, вынікі конкурсу будуць садзейнічаць значнаму павышэнню якасці мастацкага афармлення прадукцыі прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі. Тым самым, вырашэнню актуальнай на сённяшні дзень праблемы — паліпшэнню эстэтычных якасцяў тавараў народнага ўжытку.

Вялікая ўвага надаецца асноўным асартыментным групам:

- 1) вырабам з фарфору, фаянсу, керамікі, металавырабам (уключаючы фурнітуру);
- 2) скургалантарэйным вырабам і абутку;
- 3) швейна-трыкатажным вырабам;
- 4) сувенирным вырабам (уключаючы саломалляценне і пляценне з лозы);
- 5) рэкламна-ўпакавачай прадукцыі.

Прэміі ўстаноўлены па кожнай з асартыментных груп пасобку: адна першая ў памеры 400 рублёў, адна другая — 250 рублёў, адна трэцяя — 150 рублёў.

Адзначаныя журы конкурсу работы будуць разгледжаны для ўнаранення іх у вытворчасць на прадпрыемствах лёгкай, мясцовай прамысловасці і інш. ведамстваў рэспублікі. Узнагароджанні будуць выплачаны ва ўстаноўленым парадку ў залежнасці ад памеру тыражу прадукцыі.

Для многіх удзел у гэтым конкурсе можа стаць першым крокам у мастацтва. На кон-

курс прымаюцца работы не толькі прафесіяналаў, але і студэнтаў, навучнікаў, проста творчых і зацікаўленых спецыялістаў. Дапамогу ім аказваюць арганізацыі, якія ажыццяўляюць кансультацыі ў перыяд правядзення гэтага конкурсу. У Мінску Рэспубліканскі навукова-метадычны цэнтр НТ і КНР Міністэрства культуры БССР — тэл. 34-33-58; Рэспубліканскі Дом мадэлей адзення — тэл. 23-67-50; Рэспубліканскі Дом мадэлей абутку — тэл. 29-88-67; Навукова-даследчая мастацка-эксперыментальная лабараторыя УХП ММП БССР — тэл. 34-05-37; Беларускі канструктарска-тэхналагічны інстытут МП — тэл. 52-01-02. У абласцях: абласны навукова-метадычныя цэнтры НТ і КНР — г. Брэст — тэл. 6-36-23; г. Віцебск — тэл. 6-37-35, г. Гомель — 55-32-73, г. Гродна — 4-22-20; г. Магілёў — 5-75-46.

Работы, якія падаюцца на конкурс, павінны быць выкананы на планшэтах у ахварэлі, тушы, гуашы і г. д. Могуць быць прадстаўлены ў матэрыяле, г. зн. гатовыя ўзоры. Вырашэнне сімвалу або эмблемы павінна быць разлічана на памеры тавараў народнага ўжытку і вызначаць канкрэтнае іх размяшчэнне на вырабе. Аўтарам прапаноўваецца і выкарыстанне знака.

Да малюнка сімвалу на планшэце дадаецца растлумачальная запіска і запячатаны канверт з указаннем звестак аб аўтары — прозвішча, імя, імя па бацьку, адрас, месца работы (або вучобы), спецыяльнасць. Работа на планшэце і суправяджальны матэрыялы павінны быць абзначаны адзіным лічбавым дэзінам — шасцізначным лікам. Дэзім размяшчаецца ў правым кутку планшэта, тэксту і канверта.

Конкурс заканчваецца 10 кастрычніка 1985 года.

Работы на конкурс высылаюцца на адрас: г. Мінск, вул. Казлова, д. 3, Палац мастацтваў. Іншагароднія адпраўленні будуць разглядацца па паштовым індэксе.

Часу застаецца няшмат. Але ёсць яшчэ магчымасць выпрабаваць свае сілы. Дык не ўпускайце яе!

Л. МАЛЕНКА,
старшы метадыст
Міністэрства культуры БССР.

2 верасня спаўняецца 40 гадоў з дня падпісання акта аб безагаворачнай капітуляцыі Японіі і заканчэння другой сусветнай вайны.
Прапануем увазе чытача нататкі былога франтавога кінааператара, удзельніка здымаў вядомых дакументальных фільмаў «Разгром Японіі» і «Паўночная Карэя» Яўгена Паўлавіча Сакалова, які шмат гадоў працаваў на студыі «Беларусьфільм».

— Савецкі Саюз аб'явіў вайну імперыялістычнай Японіі. Заўтра на досвітку савецкія войскі прыдуць дзяржаўную граніцу. Вам трэба не марудзячы выехаць у воінскія часці. Жадаю поспеху!

Можна сабе ўявіць, што рабілася там, у глыбіні распалажэння праціўніка, у яго траншэях і ўкрыццях. Знішчалася ўсё — бетон, каменне, жалеза. Усё навокал стала чорным ад дыму і ўзнятага пылу.

А потым рушылі наперад войскі: танкі, матарызаваная пяхота. Супраціўленне японцаў было хутка зламана, і нашы войскі ўступілі на тэрыторыю Маньчжурый на ўсіх трох франтах.

Як былі артылерысты, у гэтым наступленні я вельмі цікавіўся менавіта дзеяннямі артылерыі. Здымаў артылерыстаў, раёны паражэння пры ўзяцці буйнага горада правінцы Муданьдзіяна — Муліна.

Маім калегам, аператарам другога Далёкаўсходняга фронту, які наступаў на поўнач ад нас у бок горада Благовешчанска, давалося здымаць ва ўмовах праліўных дажджоў, паводак і распуціц.

Але і нам было нялёгка. Тут — наадварот, стаяла невыносная спякота, і войскі, якія рухаліся па грунтовых дарогах, уздымалі такі пыл, што нябачка было неба і сонца. У гэтых умовах здымаць было немагчы-

І з кітайскімі хлопчыкамі можна знайсці агульную мову.

ма, бо пыл адразу забіваў оптику.

Праз тыдзень ударная сіла японцаў — Квантунская армія была разгромлена.

Калі цяпер у мяне пытаюцца, якая падзея ў тых дні асабліва запомнілася, я адказваю, што — 17 жніўня 1945 года.

Гэты дзень мая франтавая кінагрупа сустрэла ў адной з горных маньчжурскіх вёсачак, недзе паміж Мулінам і Харбінам. Пасля вялікага пераходу

пад невыносным маньчжурскім сонцам, стомленыя, запыленыя, мы паставілі свой аператарскі «Студабекер» побач з пазіцыямі нашай пехоты, згатавалі чай, павячэралі і ляглі адпачываць проста на зямлі.

Не ведаю колькі я праспаў, але прачнуўся ад таго, што вакол крычалі людзі, чуліся стрэлы. Я ўскочыў і падбег да аднаго з афіцэраў.

— Што здарылася, адкуль стралялі?
— Квантунская армія капіту-

ВЕКАПОМНЫЯ ДНІ

маў «Разгром Японіі» і «Паўночная Карэя» Яўгена Паўлавіча Сакалова, які шмат гадоў працаваў на студыі «Беларусьфільм».

Позна вечарам 8 жніўня 1945 года кінааператары, камандзіраваныя ў Прыморскую ваенную акругу, былі выкліканы ў палітупраўленне.

Помню, як цяпер, кароткую размову з намі генерала К. Калашнікава. Папытаўшы ў кожнага з нас, ці былі мы пад агнём, дзе, калі і пры якіх абставінах (менавіта я адказаў, што ваяваў пад Сталінградам, на Карэльскім фронце), ён пацікавіўся ці ў парадку наша кіназдымачная апаратура, ці халае кінастужка? Пасля гэтага генерал сказаў:

Я атрымаў камандзіравачнае падпісанне ў 5-ю ударную армію. Пагрукіўшы ў машыну здымачную тэхніку, стужку, атрымаўшы сухі паек на дарогу, мы накіраваліся да месца прызначэння — да граніцы ў раёне Градэкава. У гарах, далінах, ля падножжа сопакаў стаяў густы туман. Каля замаскіраваных «кацюш», на назіральных пунктах усё было гатова да пачатку...

І вось ён наступіў. Бліснула полымя тысяч гармат. Вогненныя кінжалы «кацюш» панесліся ў бок японцаў. Загуло неба — над пазіцыямі паляцелі дзесяткі бамбардзіроўшчыкаў — бамбіць тылы ворага.

МАСТАК І ЖЫЦЦЕ

МАСТАК і рэчаіснасць... Мастак і вытворчасць... Мастак і... Так, гэтае шматкроп'е ўбірае ў сябе мноства галін дзейнасці сучаснага жывапісца і скульптара, дызайнера і графіка, манументаліста і прыкладніка. Мастак — пачэснае і адказнае званне творцы, які сваім талентам, грамадзянскім пафасам сваёй творчасці сцвярджае прыгажосць жыцця і стваральнай працы, актывізуе волю чалавека ў змаганні за мір і светлую будучыню.

Мастакі рэспублікі, як і ўвесь савецкі народ, рыхтуюцца сёння да гістарычнай падзеі ў жыцці дзяржавы — да XXVII з'езда КПСС. У творчых секцыях Саюза мастакоў Беларусі падводзяцца вынікі 11-й пяцігодкі, абмяркоўваюцца новыя планы і задачы. Менавіта пра гэта мы гутарым сёння з першым сакратаром праўлення Саюза мастакоў рэспублікі У. Гардзеенкам.

— Як вы лічыце, Уладзімір Цітавіч, тыя творчыя задачы, тыя задумкі, што былі акрэслены творчай грамадскасцю на час ад мінулага партыйнага з'езда да маючага адбыцця чарговага форуму камуністаў. — Ці ўсе яны ўвасоблены мастакамі ў жыццё?

— З гонарам можна сказаць, што асноўныя нашы планы здзейснены. Галоўная ж задача па-ранейшаму такая: пошук і ўвасабленне аблічча станючага героя нашага часу. Актывная ідэйная пазіцыя мастака ў жыцці грамадства спрыяе больш глыбокаму і маляўнічаму адлюстраванню подзвігу савецкага народа і ў гады Вялікай Айчыннай вайны, і на працоўным фронце... Сёння творчасць мастака ўсё больш палітызуецца. Гэта ўпэўнена ўваходзіць у наш мастакоўскі лад жыцця і сведчыць пра тое, што абвастраецца цікавасць беларускіх савецкіх мастакоў да надзённых праблем сучаснай палітычнай рэальнасці, да падзей і з'яў, ад якіх залежыць будучыня планеты. Жаданне глядачоў бачыць на выстаўках больш твораў, звернутых да «балоных кропак» рэчаіснасці, твораў, якія даследуюць гістарычныя вопыт чалавецтва, — зразумела. Яно ўзімае пацучцё адказнасці і мастака за ўсё, што робіцца ў свеце. У гэтым сэнсе вялікі палітычны рэзананс атрымалі многія нашы выстаўкі за мяжой і ў краіне.

— Назавіце, калі ласка, некаторыя з іх.

— Выстаўка беларускіх і заходнеберлінскіх мастакоў «Вайна стукіае ў сэрца кожна-

га», якая прагучала на высокай ноте ў Мінску і Заходнім Берліне. Не перабольшваючы, скажу — і гэтаму я быў сведкам — экспазіцыя з'явілася важным укладом у барацьбу за мір супраць новай вайны.

ПААРЫЕНЦІРАХ ЧАСУ

Дарэчы, гэты факт быў адлюстраваны не толькі ў прагрэсіўным друку... Вялікі рэзананс мелі і іншыя выстаўкі беларускага мастацтва — у Канадзе, Мексіцы, Балгарыі, Польшчы, Сірыі, Італіі, персанальныя выстаўкі твораў Міхаіла Савіцкага ў Парыжы і Заходнім Берліне, Гаўрылы Вяшчанкі — у Балгарыі, Георгія Паплаўскага — у Польшчы... — А выстаўкі «дома» таксама ж праходзілі з поспехам...

— Назаву з іх самыя галоўныя — рэспубліканскія. Гэта — «Маладосць рэспублікі», «СССР — наша Радзіма», «Песняры зямлі беларускай», «Міншчына ардэнаносная», «Подзвіг народа жыць у вяках», «40 год Вялікай Перамогі», «Мастакі Беларусі — народу». А яшчэ ж былі персанальныя, групавыя і перасоўныя выстаўкі, якія цяжка пералічыць. Нашы творы бачылі ўдзячныя глядачы Арменіі і Эстоніі, Літвы і Латвіі, Украіны і Малдавіі. Акрамя таго, беларускія майстры актыўна ўдзельнічалі на ўсесаюзных выстаўках «СССР — наша Радзіма», «40 год Вялікай Перамогі», «Зямля і людзі» і іншых.

— І сапраўды, адзін толькі пералік шмат аб чым гаворыць.

— Так, ды адзначаючы безумоўны поспехі ў выставачнай дзейнасці, мы разам з тым разумеем, як многа нам яшчэ трэба зрабіць. Калі аналізуеш сваю працу, даводзіцца канстатаваць, што далейшы ўзровень нашай творчай дзейнасці будзе залежаць не ад колькасці выставак, а ад іх ідэйна-мастацкай якасці, ад таго, наколькі мастак здольны

адчуць пульс часу — складанага і неспакойнага... Шчыра кажучы, распрацоўка тэм сучаснасці ні на маштабах, ні на глыбіні яшчэ не заўсёды задавальняе высокія эстэтычныя патрабаванні, што прад'яўляе

нам грамадскасць. Асабліва непакоіць той факт, што змястоўныя творы пра рабочы клас, пра барацьбу за мір на зямлі, пра дружбу народаў усё яшчэ адзінаковыя.

Ёсць у нас і шэраг іншых праблем. Адна з іх — праблема тэматычнай кампазіцыі ў сучасным беларускім выяўленчым мастацтве і роля мастацкай крытыкі ў яе развіцці. Гэта — тэма чарговага пленума.

— Вядома, што, акрамя выставак, беларускімі мастакамі былі створаны і іншыя віды работ, якія атрымалі шырокі грамадскі рэзананс...

— За час адзінацатай пяцігодкі наша творчасць узбагацілася ва ўсіх відах і жанрах. Цудоўным падарункам мінчанам да 40-годдзя вызвалення Беларусі з'явіўся датэрміновы ўвод у жыццё першай лініі Мінскага метрапалітэна. Нашы мастакі выканалі адказы на сацыяльны заказ па афармленні станцый «Плошча Перамогі», «Плошча Якуба Коласа», «Плошча Леніна», «Інстытут культуры», «Акадэмія навук», «Маскоўская». За гэты час створаны значныя мемарыялы — барацьбітам за Савецкую ўладу ў Магілёве, ахвярам фашызму ў вёсцы Шулеўка, «Лудчыцкая вышыня» на Быхаўшчыне, помнік-бюст У. Каваленку — лётчыку-касманаўту, двойчы Герою Савецкага Саюза... Шмат чаго зроблена ў галіне манументальнага жывапісу, мастацкага афармлення інтэр'ераў і экстар'ераў дзяржаўных і грамадскіх будынкаў, музеяў, выставак. Цікавыя работы стварылі майстры дэкаратыўна-

прыкладнага мастацтва, сцэнаграфіі, у галіне выяўленчага вырашэння кіно. Сёння беларускія скульптары і архітэктары працуюць над шасцю помнікамі Уладзіміру Ільічу Леніну, якія будуць усталяваны ў

розных гарадах рэспублікі. А колькі яшчэ трэба зрабіць! Наперадзе — другая чарга Мінскага метрапалітэна, мастацкае афармленне Палаца рэспублікі...

— Інакш кажучы, у аснове сённяшняй працы мастакоў — увасабленне ва ўсіх відах творчасці велічы нашых заваяў і ідэалаў...

— Мастакі рэспублікі разумеюць гэтую задачу як адлюстраванне сродкамі мастацтва ратных і працоўных здзяйсненняў народа, яго няспынную барацьбу за мір, шматграннае жыццё нашых сучаснікаў — рабочых, хлебарабоў, твораў культуры і навукі. Нас хвалюе і гісторыя Беларусі, і цудоўная прырода яе, і бурны рытм жыцця. Адлюстравець глыбока, выразна свой час — найпершая наша задача.

— Быць зразумелым сваім сучаснікам, знайсці ў ім свайго аднадумца, саюзніка, а не абывавага паслухнага сузіральніка — праблема, відаць, таксама для мастака важная?

— Вядома. Мастакі імкнуча яе вырашыць, паляпшаючы якасны ўзровень сваёй твораў, выставачнай дзейнасці і яе прапаганды...

— Міхал Сяргеевіч Гарбачоў на красавіцкім (1985 г.) пленуме ЦК КПСС выказаў упэўненасць, што задачы, якія стаяць перад краінай, «знойдуць дастойны водгук у мастакоўскай творчасці, якая сцвярджае праўду нашага жыцця». Відаць, і ўся дзейнасць Саюза мастакоў рэспублікі будзе адпаведнасці з патрабаваннямі і задачамі, пастаўленымі пленумам?

— Не памылюся, калі скажу, што ўся наша сённяшняя праца падпарадкавана праграме паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны.

ЧАРОЎНАЕ СВЯТЛО ГАБЕЛЕНА

Знаёмства з выстаўкай латышскага габелена найлепш, бадай, пачынаць з мініяцюры серыі народнага мастака ЛССР Р. Хеймратса «Вузлы». Не толькі таму, што выкананы яны заснавальнікам новага жанру ў дэкаратыўна-прыкладным мастацтве Латвіі і вельмі цікавыя як прыклад шырокіх магчымасцей тэкстыльнай мініяцюры, але і таму, што адкрываюць наведвальнікам таямніцы пляцення нітак, з якіх сатканы ўсе экспанаты выстаўкі, раскрываюць нялёгкаму працу майстра-габеленшчыка, сакрэт яго філіграннай тэхнікі.

Работы, якія прыехалі ў Мінск з Мастацкага музея Латвійскай ССР, створаны ў розны час і рознымі пакаленнямі мастакоў. Сабраныя разам, яны даюць магчымасць пазнаёміцца з развіццём, творчымі пошукамі параўнальна маладога напрамку ў дэкаратыўна-прыкладным мастацтве рэспублікі. Ададзяленне мастацкага тэкстылю адкрылася пры Дзяржаўнай акадэміі мастацтваў ЛССР у 1961 годзе і ўжо з першых крокаў набывае свае асаблівасці. Па-першае, латышскія майстры робяць габелены самі ад пачатку да канца — ад распрацоўкі эскізаў да фарбавання нітак і ткацтва. Па-другое, яны адразу пачалі асвойваць габелен аб'ёмны, трохмерны. Прыклад гэтаму — поўныя руху, экспрэсіі, святла работы Э. Розенбергса «Святочны танец», Л. Пасціжэ «Гульня святла і ценю». Латышскія майстры часта выкарыстоўваюць і нетрадыцыйныя формы ткацтва. Так, рыбацкую сетку, якая яшчэ не прасохла ад серабрыстай вады, нагадвае габелен Р. Богуставай «Вялікі ўлоў», імклівыя і плаўныя лініі цікавай работы А. Прыедытэ «Асваенне космасу». І, вядома ж, латышскаму габелену, як і ўсяму дэкаратыўна-прыкладному мастацтву рэспублікі, уласцівы зварот да фальклору, народных традыцый...

Яркае, незабыўнае ўражанне пакідае выстаўка, майстэрства таленавітых рук чалавечых.

Кар. БЕЛТА.

**БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАУНЫ
ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКІ ІНСТЫТУТ**

**Аб'яўляе прыём у аспірантуру
на 1985 год без адрыву ад вытворчасці
па спецыяльнасцях:**

тэатральнае мастацтва—1 чал.,
выяўленчае мастацтва—1 чал.,
тэхнічная эстэтыка—1 чал.
Умовы прыёму на агульных падставах паступлення ў аспірантуру.

Прыём дакументаў да 1 кастрычніка 1985 г.
Уступныя экзамены з 16 кастрычніка 1985 г.
Адрас інстытута: 220012, Мінск, Ленінскі праспект, 81, БДТМІ.
Даведкі па тэл.: 32-81-51, 32-00-83.

МІНСКІ ІНСТЫТУТ КУЛЬТУРЫ

**АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ СЛУХАЧОЎ
НА ПАДРЫХОУЧАЕ АДДЗЯЛЕННЕ**

на 1985-1986 навучальны год

На дзённае падрыхтоўчае аддзяленне (з адрывам ад вытворчасці) па спецыяльнасцях: культурна-асветная работа (спецыялізацыі — арганізацыя і метадына культурна-асветнай работы, арганізацыя масавых святаў, кіраўніцтва самадзейным тэатральным калектывам, кіраўніцтва самадзейным духавым і эстрадным аркестрам, кіраўніцтва самадзейным аркестрам народных інструментаў, кіраўніцтва самадзейным харавым калектывам (академічны хор, народны хор), кіраўніцтва самадзейным танцавальным калектывам).

скага стажу). Калгаснікі, накіраваныя на навучанне, павінны адпрацаваць устаноўлены для дадзенага калгаса мінімум за кожны календарны год работы ў калгасе. Асобы, звольненыя ў запас з Узброеных Сіл СССР, паступаюць на падрыхтоўчае аддзяленне на працягу першага года па накіраванні камандавання войскаў частей.

Слухачы дзённага падрыхтоўчага аддзялення вучацца 8 месяцаў, з таго ж года — 10 месяцаў. Пасля заканчэння навучання іны здаюць экзамены і пасля паспяховай іх здачы залічваюцца на І-ы курс інстытута без уступных экзаменаў. Слухачы, якія закончылі дзённае падрыхтоўчае аддзяленне, залічваюцца толькі на дзённую форму навучання, а асобы, якія закончылі падрыхтоўчае аддзяленне без адрыву ад вытворчасці, залічваюцца ў інстытут па жаданні на ўсе віды навучання. Усе слухачы дзённага падрыхтоўчага аддзялення забяспечваюцца інтэрнатам і стыпендыяй.

Асобы, накіраваныя на падрыхтоўчае аддзяленне, прадстаўляюць: заяву, накіраванне на падрыхтоўчае аддзяленне па устаноўленай форме; дакумент аб сярэдняй адукацыі (арыгінал), характарыстыкі (вытворчую і камсамольскую), выпіску з працоўнай кніжкі, завераную кіраўніцтвам прадпрыемства (арганізацыі), 6 фотакартак (здымак без галаўнога ўбору памерам 3x4 см), медыцынскую даведку аб стане здароўя (форма № 086 (у)).

Заявы прымаюцца: на завочнае падрыхтоўчае аддзяленне з 20 жніўня па 15 верасня. Залічэнне з 25 верасня па 10 кастрычніка. Заняткі з 1 кастрычніка; на дзённае падрыхтоўчае аддзяленне з 1 кастрычніка па 10 лістапада. Заняткі з 1 снежня.

26 верасня ў 11.00 дэканат праводзіць Дзень адкрытых дзвярэй. Жадаючыя могуць пазнаёміцца з інстытутам, атрымаць пытанні для гутарак, пракансультавацца адносна афармлення дакументаў.

Дакументы высылаць па адрас: 220001, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17. Інстытут культуры. Падрыхтоўчае аддзяленне. Пакой № 211. Тэлефон 25-29-40.

ТАЯМНІЦЫ СТАРАЖЫТНАГА ЗАМКА

Паступова раскрывае захоўваемыя стагоддзямі таямніцы Крэўскі замак на Сморгоншчыне — адзін са старажытнейшых у Беларусі. Пабудаваны ў пачатку XIV стагоддзя літоўскімі князямі Гедымінам і Альгердам, ён, дзякуючы сваім высачэзным двухметровай таўшчыні сценам і вежам, запоўненаму вадой глыбокаму рову, быў непераадольнай перашкодай на шляху захопнікаў.

У час раскопак, якія вядзе аб'яднаная архітэктурна-археалагічная экспедыцыя Спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў Міністэрства культуры БССР, вучоных АН рэспублікі і студэнтаў Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта, на замчышчы знойдзены зробленыя ў мелімі майстрамі мінулага шматлікія прадметы працы і быту.

Знойдзена разнастайная пячэная кафля з тэматычнымі малюнкамі, арнаментам і гербамі ўладальнікаў пабудовы, керамічны, бяшаны і шкляны посуд, частка якога, як мяркуюць даследчыкі, завезена з

Венецыі, каменныя гарматныя ядры, манеты, металічныя нажы, падковы, цвікі і нават рыбалоўнае грузіла з... гліны.

Выяўлены таксама патайны ход, які ішоў праз усю сцяну зверху ўніз, і некалькі калодзежаў, што вырачалі яго абаронцаў у час варожых асад. Цікавае вучоных выклікалі рэшткі фундаментаў жылых і гаспадарчых пабудовы, якія размяшчаліся ў двары. Мяркуюцца, што ў гэтых пабудовах знаходзіліся слугі і гарнізон са 100—150 воінаў, кожны з якіх абараняў дзве-тры байніцы. У час напад на крэўжаносцаў за магутнымі сценамі замка хавалася са сваім скарбам усё насельніцтва Крэва.

Пасля завяршэння раскопак замак намечана закансерваваць, а затым і адрэстаўраваць. Тут размесціцца філіял раённага гісторыка-краязнаўчага музея. У яго экспазіцыі будуць і прадметы, знойдзеныя пры раскопках на тэрыторыі замка.

**К. БАЛАТЭВІЧ,
кар. БЕЛТА.**

Сморгонь.

аралі зямлю «на сабе» — упрогшыся ў драўляны плуг. Кінастужка, на жаль, скончылася, але пры мне нязменна быў фотаапарат, якім я, з дазволу кітайцаў, зрабіў некалькі здымкаў. Тады ж я зняў і нашых салдат, афіцэраў з кітайскімі дзецьмі, якія да іх цягнуліся.

Тое самае давялося мне бачыць у Паўночнай Карэі, куды я быў камандзіраваны для здымак фільма «Паўночная Карэя».

Памятаю, якое сумнае ўражанне пакідаў Пхеньян, скрозь драўляны, брудны, бедны. Бачыў змучаных, дрэнна апранутых, галодных людзей. Добра там жылося толькі японцам.

Праз сорак гадоў, у маі 1985 года, мне пашчасціла ў складзе савецкай дэлегацыі зноў наведаць Паўночную Карэю. Зноў уразіў Пхеньян, толькі на гэты раз сваёй прыгажосцю — светлымі вуліцамі, прыгожымі будынкамі, зелянінай, а, галоўнае, добразычлівымі ўсмішкамі карэйцаў. Мы былі жаданымі гасцямі, нам з гонарам паказвалі дасягненні, якіх дамаглася дэмакратычная Карэя за пасляваенныя гады.

**Я. САКАЛОЎ,
былы франтавы
кінааператар.
Фота аўтара.**

Куток новага сацыялістычнага Пхеньяна.

ліравала! — горача абняў ён мяне.

На наступны дзень я быў у Харбіне, дзе здымаў усхваляваныя, радасныя твары кітайцаў, якія віталі савецкіх воінаў-вызваліцеляў. Мае калегі здымалі ў Мукдэне, Чанцуне, Порт-Артуры, Дальнім.

Імперыялістычная Японія канчаткова капітулявала 2 верасня перад аб'яднанымі сіламі саюзнікаў.

Неўзабаве пасля вайны выйшаў фільм «Разгром Японіі» —

калектыўная праца франтавых кінааператараў. Есць там і кадры, знятыя мною.

Што яшчэ ўспамінаецца з тых векапомных дзён? Нядоля і нястача, беднасць, у якой жылі пад японскім ігам простыя людзі ў Маньчжур'і і Паўночнай Карэі.

Помню, аднойчы мы праезджалі праз нейкую вельмі бедную кітайскую вёску, і я ўбачыў, як побач з дарогай кітайская сям'я апрацоўвае свой агарод. Уразіла, што кітайцы

навялі заданні і якія спаробнічаюць за высокія вытворчыя паказчыкі па дастойнай сустрэчы чарговай в'язды камуністаў краіны. У склад выставачнага камітэта ўвайшлі такія вядомыя майстры, як Яўген Зайцаў, Анатоль Анікейчык, Міхась Савіцкі, Гаўрыла Вашчанка, Аляксандра Паслядовіч, Людвіг Асецкі і іншыя. Філіялы рэспубліканскай выстаўкі мы мяркую адкрыць у абласных цэнтрах. Дарэчы, гэта новаўвядзенне ў нашай мастакоўскай практыцы не толькі ўздыме, на наш погляд, творчы аўтарытэт абласных арганізацый Саюза мастакоў, але і дазволіць больш шырокаму колу таленавітых майстроў на месцах быць удзельнікамі рэспубліканскага агляду. Адметнасць гэтай выстаўкі такая — на ёй будуць паказаны як творы мінулай пяцігодкі, так і новыя, сустрэчныя, і ў

дадатак спецыяльна створаныя па заказах Міністэрства культуры БССР і нашага творчага саюза. Мяркую, што тут пастане партрэтная галерэя лепшых прадстаўнікоў беларускага народа, герояў нашага часу — рабочых, калгаснікаў, вучоных, дзеячаў культуры і мастацтва... У гэтым напрамку цяпер ідзе напружаная праца і выстаўкома, і бюро творчых секцый, і праўленняў абласных арганізацый Саюза мастакоў рэспублікі. У верасні адбудзецца агульны сход мастакоў, на якім падвядзём першыя вынікі работы выстаўкома і акрэслім канкрэтныя захады для паляпшэння арганізацыйна-творчай падрыхтоўкі да сустрэчы XXX з'езда Кампартыі Беларусі і XXVII з'езда КПСС.

— Дзякуй, Уладзімір Цітавіч, за гутарку.

**Інтэрв'ю ўзяла
Л. КРУШЫНСКАЯ.**

Натхненне.

Фота І. ПАЎЛАВА

СІНЯВА КАХАННЯ

...І вкваласць першага дыхання і прага новага жыцця; душу вярэдзіў неспакой; пруткі мільгалі ў яе руках. Шумна выдыхнуў паветра і пайшоў да вілак.

Уладзіслаў ГУБАНАЎ. ВОКНЫ БЕЗ ФІРАНАК.

Схавалася сонца за хмары, а потым, падумаўшы крыху, што досыць туд-сюднай сінечы, нырнула за небасхіл.

Над ліпай-сталетніцай жаваа бурчаць з незямным захапленнем зацята абжоры-хрушчы. Ні ў чэсць ім ні ў ласку, як быта, туманіста-мяккая далеч, і, маіць, падсіненны вечар на цёмна-пужлівых аблоках зусім не кранае іх слых. Абы ім не хвіцнуцца долкі, не шпакнуцца важка ў пылюку, бо дзе тады прыйдзеца спацькі,—да схочу хлябнеш гарака. Такі іх, хрушчыны, клопатак, без веды ім заліст пачуццяў, туті недасяжна-узніслаў, што поўняць цябе кажнадзень.

У сцёплена-сінім паветры (сінела усё наваколле, я сам сабе сінім здаваўся) спаткаць я не думаў нікога. Ды раптам хіснулася постаць. Кальнула здагадка: «Яна!»

Георгій ЮРЧАНКА

Падсінена-бледная Хоўра няйначай прыйшла на свідуху, празнаўшы, што я ў новых шкэрэжнях прыехаў у вёску якраз. Такое вось думанне мелькам мяне аняло неспадзёўку, бо стошнік вялікі да дзевак ад самай калыскі я быў. Пры стрэчках мяне хвалалі масіўна-акруглыя грудзі, сінявасць вачэй з павалокай і стройнасць тугіх сцягнякоў. А гэтая з годнасцю несла прыгожае гнуткае цела у ярка-абтрэпаных джынсах з махрамі ў канцы калашын. Смяялася сіне-пяшчотна і рот адкрывала шырока ў густым захапленні яна.

Тады я, прызнацца, прыкмеціў: у бледна-ружовых глыбінях, у дзяснах маркоўна-чырвоных, як помніцца, з правага боку, тырчаў з чорнай кропкаю зуб. На зуб не звярнуў я увагі, а ў проразы гіпюравай кофты на бела-гіпсовы равочак я вока уважліва клаў.

Руку на плячо ёй аблёршы, выдыхаў я сінія словы. Дзяўчына імкнула штомоцы увагу звярнуць на сябе. Клубамі круціла манерна, аж вохрыста-сінія кветкі у

жаху прыплюснулі вейкі: а што калі плясне на іх?! Цяпер я спяшаў шагавіста, калёссе з кабылаю ззаду пакінуў і быта здзяцінеў: расчуленасць твару надаў.

— Ну, здрастуй, чароўная Хоўра,—я ў вочы зірнуў незмігута.— Чакаў, быта цэлая вечнасць прайшла ці-хачом з таго часу, калі праваруч у нядзелю ты поруч са мною ішла.

— А я сіне-светлую радасць прынесла ў душы на спатканне,—яна акурат праспавала, прызнаўшы: шукала мяне.

— Ты ў працы заядліва, быта, спраўляешся з віламі хвацка, з касою прайсціся няўломак, і граблі ў руках аж пляюць. У мастацтве сямейнага шчасця ты будзеш надзейнай апірай,—чмурыў я паспешліва-чуйна шчаслівы дзяўчынін давер.

— Каханне,—шаптала,— каханне...— А ддана-слухмяная станам, з прытоена-чуйнаю цнотай, з пачашчаным таханнем сэрца зварушліва нікла ка мне.

Ціхмяных вачэй насалода... пяшчота даверлівых вуснаў... сардэчна-інтымная блізкасць прыемна казычуць. Але ж...

Каханне? Якое каханне! Патрэбна мне апавяданне. Такое, каб сіняя зайздрасць скрывіла насы сябрукам.

Уладзімір НОВІК

БУДЗЕМ ДОБРЫМІ!

А ўсё-ткі трэба быць дабрай да птушак, да дзяцей, да жонкі.

Пятрусь МАКАЛЬ.

Другі раз зробіцца мне горка
За абыякавасць рудую.
Бягуць сабакі панадаворкам,
А хто іх, бедных, пашкадуе?

Вароны каркаюць самотна
Аб марным лёсе талакою.
Нам хоць бы што,
мы бесклапотны,
Што нам да птушак
непакою?

Прасіла, каб я вынес смецце
Заўчора любая Анэля.
Пярэчыў я:
— Чаму не дзеці,
Лайдацаць на двары без
дзела...

І да стала пісаць скарэй
Дакладны вершык, сціслы,
звонкі:
Што трэба быць усё ж
дабрэй
Да птушак, да дзяцей, да
жонкі!

МІМАХОДЗЬ

АСЕЛ: Я—не ўпарты. Проста, перш чым што-небудзь зрабіць, я ўсё старанна абдумаю і ўважаю.

КУРЫЦА: Залатое яйка. Я б знесла, але хто яго купіць!..

ЖАБА: Сесці ў лужыну. Вы не ўяўляеце, як гэта прыемна!

ЧАРАПАХА: Не падабаецца, што я марудная? Ну і што, няхай бегаюць тыя, каму пагражае інфаркт.

БЫК: Быць раганосцам—не так ужо дрэнна. Ва ўсякім выпадку, сёй-той цябе пайбываецца.

САБАКА: Кусаць можа і той, хто не гаўкае.

ЖЫРАФА: Доўгая шыя. Але гэта ж лепей, чым доўгі язык.

ЗАЯЦ: Дзяды Маззі, дзе вы?

КРАКАДЗІЛ: Кажуць: кракадзілавыя слёзы. А колькі іх праліта людзьмі?

МЫШ: Падумаеш, мышыная мітусня... Што, ужо і падурець нельга?

ЗЯЗЮЛЯ: Дзяцей з плянкам трэба вучыць самастойнасці. Вось гэта сапраўдная педагогіка.

ВОУК: І ваўкі сытыя, і авечкі цэлыя... Ды гэта ж ашуканства!

Б. КАВАЛЕРЧЫК.

Язэп ТАУШЧЭЗНЫ

БАЙКІ Ў ПРОЗЕ

САМАКРЫТЫЧНЫ ПЕВЕНЬ

— Мне вельмі прыемна, што ў нашай птушынай установе пануе такая твор-

чая, дзелавая атмасфера, — сказаў на сходзе Певень.— Я вельмі люблю крытыку і самакрытыку і як кіраўнік усямерна буду спрыяць гэтаму і надалей. Нягледзячы на асобы! Вось і зараз. Курыца—мая жонка, але я буду крытыкаваць яе: чаму ў гэтым месяцы мала нанесла яек? А цяпер перайду да самакрытыкі. Хай Верабей устане і раскажа, чаму ён не выканаў квартальнага плана знішчэння шкодных насякомых. Што? Расказаць, як я задавіў на мінулым тыдні Качаня? Глупства, не пра гэта ж ідзе гаворка. А, па-другое, хай не лічыць варон, калі начальства едзе... Дык пра самакрытыку. Давай, Верабей, кайся!

ПРОДКІ ВІНАВАТЫЯ

— Продкі вінаватыя, а хто ж яшчэ, бо гены ж — іхнія! Ці ж я сама вінаватая, што з ласкавага Цяляткі вырасла ў баблівую карову?

АДБОР

— Сябры, сам Дарвін, спадзяюся, мог бы назваць нашу ўстанову ў якасці ўзорнага прыкладу натуральнага адбору,—сказала Ліса на сходзе ў нядзелю адкрытым навукова-даследчым інстытуце.—Паглядзіце, у гэтых сценах сабраны ўсе самыя лепшыя і перспектывныя навуковыя сілы нашай галіны ведаў!

І гэта сапраўды так. Дырэктар—сын Льва, намеснік яго—зяць Тыгра, адзін загадчык сектара—швагер Пантэры, другі даводзіцца Ягуару сябрам, трэці—зводны брат Барса.

Дзівак-чалавек...

Мал. П. КОЗІЧА.

з 2 па 8 верасня 1985 года.

2 верасня, 20.15
Лаўрэаты тэлевізійнага конкурсу «ЗЯМЛЯ МАЯ».

Выступае хор ветэранаў Палаца культуры Белсаўпрофа. Прагучаць песні савецкіх кампазітараў.

7 верасня, 12.00.

«СЛОВА—ПАЭЗІЯ».

Вы пачуеце новыя вершы М. Лужаніна.

7 верасня, 13.05

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ».

Перадача расказвае пра творчасць мастакоў Ю. Гудзіновіча, Г. Асташонка, А. Баглая.

7 верасня, 15.30

«МЫ І НАША КІНАКАМЕРА».

Знаёмства з работамі народнай аматарскай кінастудыі «Зорачка» з Салігорска.

7 верасня, 18.05

«НАШЫ ГОСЦІ».

Адбудзецца сустрэча з народнай артысткай РСФСР В. Васільевай. У перадачы будуць паказаны ўрыўкі са спектакляў «Вішнёвы сад» і «Васемнаццаты вярблюд».

7 верасня, 19.40

«ЖЫЦЦЯ ВЫМЯРЭННІ».

Перадача прысвечана лаўрэату Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, народнаму артысту БССР, кампазітару А. Багатырову.

У ёй прымаюць удзел народны артыст СССР, рэжысёр Б. Пакроўскі, народны артыст СССР, кампазітар А. Штагарэнка, народны артыст СССР, кампазітар Я. Глебаў, заслужаны артыст Літоўскай ССР, кампазітар Ю. Юзельюнас.

7 верасня, 23.00

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

Эстрадная музычная праграма з удзелам А. Пугачовай.

8 верасня, 16.00

«НАШЫ ГОСЦІ».

Сустрэча з калектывам Кіеўскага дзяржаўнага тэатра драмы і камедыі.

8 верасня, 19.55

«СПАДЧЫНА».

Расказ пра тое, як у цяжкіх партызанскіх умовах стваралася кніга А. Астрэйкі «Слуцкі пояс».

Вядучы—журналіст Я. Канышка.

8 верасня, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ».

Музычная праграма. У ёй выступяць Н. Чапрага, С. Ратару, А. Пугачова, Ж. Раждзественская, К. Плужнікаў, Ленінградскі духавы аркестр, вальна-інструментальны ансамблі «Сябры», «Арызонт».

У «КНИГАРНИ ПИСЬМЕННИКА»

П. ЛІСІЦЫН. Трое розных. На рускай мове.—Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—1 руб. 10 к.

І. МАЛАКОВІЧ. Партрэт маці. На рускай мове.—Мн., «Юнацтва», 1985.—55 к.

Г. МАРЧУК. Прызнанне ў забойстве.—Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—1 р. 20 к.

У. МАЯКОУСКІ. Клоп. Лазня.—Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—70 к.

ПАРТЫЗАНЫ, ПАРТЫЗАНЫ... Зборнік паэзіі.—Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—2 р. 30 к.

В. РУДАЎ. Чорная ганьча. Апошні кліч. Завел. На рускай мове.—Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—1 р. 60 к.

І. ШАМЯКІН. Атланты і карыятыды.—Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—2 р. 10 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04373. П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі—33-24-61, намеснік галоўнага рэдактара—33-25-25, адзназнага сакратара—33-19-85, аддзела публіцыстыкі—33-19-65, аддзела прозы і паэзіі—33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі—33-22-04, аддзела мастацтваў—33-21-53, аддзела арганізацыйна-масвай работы—33-19-65, аддзела культуры—33-24-62, аддзела інфармацыі—33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро—33-44-04, фоталабараторыі—33-24-62, выдавецтва—23-52-85, бухгалтэрыі—23-77-65, нарэнтарскай—32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЌНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.